

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

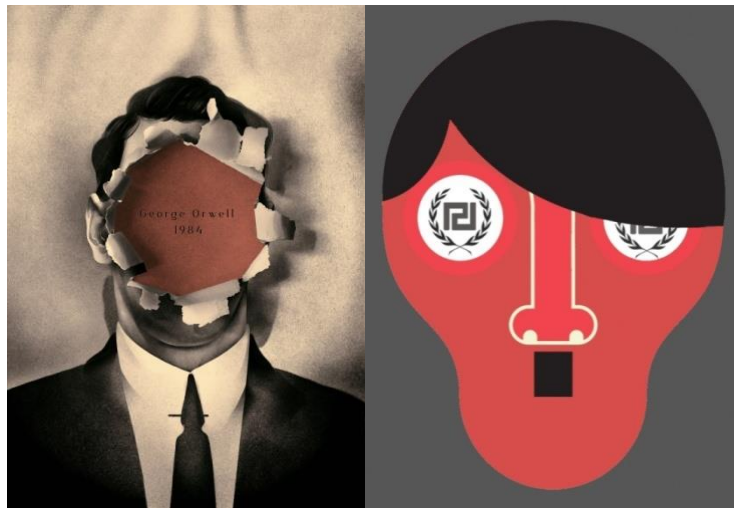
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

**Από τον Φανταστικό Κόσμο του Τζ. Όργουελ στην Πραγματικότητα της
Χρυσής Αυγής: Πόλεμοι της Μνήμης**

Διπλωματική Εργασία

Φωτίου Μαρίνα

Αθήνα, 2020

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Καραμπελιάς Γεράσιμος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, (Επιβλέπων)

Κωστόπουλος Τρύφωνας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Πρόντζας Δημήτριος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μαρίνα Φωτίου, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής /ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*«Ο νεοναζισμός είμαστε Εσείς κι Εμείς – όπως στη γνωστή παράσταση του Πιραντέλο.
Είμαστε εσείς, εμείς και τα παιδιά μας.*

*Δεχόμαστε να ‘μαστε απάνθρωποι μπρος στους φορείς του AIDS, από άγνοια
αλλά και τόσο «ανθρώπινοι» και συγκαταβατικοί μπροστά στα ανθρωποειδή ερπετά
του φασισμού, πάλι από άγνοια, αλλά κι από φόβο κι από συνήθεια.*

Και το Κακό ελλοχεύει χωρίς προφύλαξη, χωρίς ντροπή.

Ο νεοναζισμός δεν είναι θεωρία, σκέψη και αναρχία.

Είναι μια παράσταση. Εσείς κι εμείς.

Και πρωταγωνιστεί ο Θάνατος».

Μάνος Χατζηδάκις

Για κάθε Ζακ, κάθε Ελένη, κάθε Παύλο, κάθε Σαχζάτ, κάθε Βαγγέλη, κάθε Τζώρτζ...

Για την Ελευθερία, την Δικαιοσύνη, την Ισότητα και την Αλληλεγγύη

Για τον «κατατρεγμένο» των καιρών

Για τους «ονειροπόλους επαναστάτες» αυτού του κόσμου..

Για τον Άνθρωπο...

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και επιβλέποντά μου, κ. Γεράσιμο Καραμπελιά, ο οποίος μου έδωσε τη δυνατότητα να ασχοληθώ με ένα ζήτημα, το οποίο με απασχολούσε σε όλη τη διάρκεια της μετεκπαίδευσής μου. Χωρίς την αμέριστη υποστήριξη και την επιστημονική του καθοδήγηση, η παρούσα διπλωματική δεν θα μπορούσε να έχει εκπονηθεί.

Ευχαριστίες οφείλω και στα υπόλοιπα δυο μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, κ. Κωστοπουλο Τρύφωνα καθώς και τον κ. Πρόντζα Δημήτρη, για την επιστημονική τους συμβολή, καθώς και στους υπόλοιπους καθηγητές του ΠΜΣ «Κοινωνιολογία», για την ανεκτίμητη μετάδοση της γνώσης και την αμέριστη ακαδημαϊκή υποστήριξη.

Ευχαριστώ εκ βάθρων, την οικογένεια μου και τους ανθρώπους της ζωής μου, για τη διαρκή υποστήριξη τους και τη πίστη τους σε μένα και κυρίως τη μητέρα μου, η οποία στέκεται αρωγός και φάρος σε κάθε μονοπάτι που επιλέγω να διανύσω.

Δεν θα μπορούσα να παραλείψω, έναν από τους σημαντικότερους ανθρώπους που πέρασε από τη ζωή μου, την κ. Ζ.Φ., η οποία με μύησε στον δυστοπικό κόσμο του «1984», καθώς και την κ. Νιώτη Παναγιώτα η οποία με βοήθησε να εισαχθώ στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό. Επίσης, τη φίλη και συμφοιτήτρια κ. Μπαστάνη Καλλιόπη, για όλες εκείνες τις εμπνευσμένες συζητήσεις, τα αγχολυτικά βράδια και τις καίριες παρατηρήσεις της.

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις βαθύτερες μου ευχαριστίες στους ανθρώπους που συμμετείχαν στην έρευνα, παραχωρώντας μου συνεντεύξεις, εκφράζοντας μου τις σκέψεις, τα συναισθήματα τους και τους βαθύτερους προβληματισμούς τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή	8
Μέρος Α: Θεωρητικό Μέρος.....	11
Κεφάλαιο 1 ^ο : Ο Δυστοπικός Κόσμος του «1984».....	11
1.1. Η Γέννηση.....	11
1.2. Το καθεστώς του «Μεγάλου Αδερφού».....	15
1.3. «Όποιος ελέγχει το παρόν ελέγχει το παρελθόν κι όποιος ελέγχει το παρελθόν ελέγχει το μέλλον.» Το ολοκληρωτικό σενάριο.	19
1.4. Η εφαρμογή του Δύλεπτου Μίσους	24
1.5. Ο έρωτας ως πολιτική πράξη	26
1.6. «Αν υπάρχει ελπίδα, βρίσκεται στους προλετάριους»(;)	30
1.7. «Αν θέλεις μια εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να συνθλίβει ένα ανθρώπινο πρόσωπο – για πάντα».....	33
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ο Κόσμος της Χρυσής Αυγής.....	37
2.1. Η «κρυφή» γοητεία του ναζισμού.....	37
2.2. Η Αρχή του Ηγέτη ή «Führerprinzip».....	43
2.3. «Ο πολιτισμός στα χέρια του νεκροθάφτη του»	45
2.4. «Εμείς οι Έλληνες» - Ρητορική Μίσους-	46
2.5. Οι τέχνες ως μέσο διάδοσης της προπαγάνδας.....	50
2.6. Ανακατασκευή της πραγματικότητας.....	55
Κεφάλαιο 3 ^ο : Πόλεμοι της μνήμης: Το παρελθόν είναι παρόν και το μέλλον είναι τώρα (;).....	59
3.1. Περί μνήμης και λήθης	59
3.2. «Όποιος ξεχνάει το παρελθόν, είναι καταδικασμένος να το επαναλάβει».....	63
3.3. Η κυριαρχία στον λόγο	68
Μέρος Β. Το Ερευνητικό Μέρος	73
Κεφάλαιο 4 ^ο : Η Μεθοδολογία της Έρευνας.....	73
4.1. Εισαγωγικά	73
4.2. Επιλογή Ερευνητικής Μεθόδου	74
4.3. Σκοπός και Στόχοι της έρευνας.....	76
4.4. Διαδικασία επιλογής συμμετεχόντων.....	78
4.5. Επιλογή Εργαλείου Παραγωγής Δεδομένων – Οι συνεντεύξεις.....	78
Κεφάλαιο 5 ^ο : Ανάδυση Κατηγοριών.....	81
5.1. Τα ΜΜΕ ως μέσο Προπαγάνδας και Χειραγώγησης.....	81
5.2. Δημοκρατική Κυβέρνηση ή Απολυταρχικές Πρακτικές;.....	83
5.3. Η Έλλειψη της Ελευθερίας κυριαρχεί σε όλες της Πτυχές του Ανθρώπινου Βίου	85
5.4. Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα υπό Εξαφάνιση.....	87
5.5. -«Υπάρχει όπως υπάρχω και εγώ», -«Εσύ, δεν υπάρχουν»	91
5.6. Η Λήθη Κυριαρχεί και η Ταυτότητα Συρρικνώνεται.....	98
Κεφάλαιο 6ο: Σύνοψη Ανάλυσης	110
-Αντί Επιλόγου -«Πολεμώντας για τη νέα Χαραυγή»-	113
Βιβλιογραφία	116

Περίληψη

Ο κεντρικός άξονας της παρούσας διπλωματικής, αφορά την δυστοπική κοινωνία του Τζώρτζ Όργουελ, το μυθιστόρημα του «1984», όπου γράφτηκε στο μακρινό παρελθόν της δεκαετίας του '40 και την ανάδυση του εθνικιστικού κόμματος της Χρυσής Αυγής, στον ελλαδικό χώρο, την τελευταία δεκαετία. Το περιεχόμενο εγγράφεται με βάση την ανάλυση περιεχομένου ή κειμενική ανάλυση, η οποία θα στηρίζεται στο βιβλίο του «1984» και σε βιβλία, ιδεολογικά μανιφέστα που γράφτηκαν από τα στελέχη του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας με σκοπό να πλαισιώσει το θεωρητικό μέρος που έχει προηγηθεί. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την ανάλυση των βασικότερων σημείων του «1984». Τον λόγο της «γέννησης» του και την ανάλυση των κυριότερων εννοιών που πραγματεύεται. Στο δεύτερο κεφάλαιο, επιχειρείται μια σκιαγράφηση της (κρυφής) ιδεολογίας του κόμματος της Χρυσής Αυγής και πώς σ' αυτή ενδεχομένως αντανακλάται η Οργουελική θεωρία. Στο τρίτο κεφάλαιο, όπου ολοκληρώνεται το θεωρητικό μέρος, επιχειρείται η σύνδεση των δυο αυτών τεκμηρίων, του δυστοπικού μέλλοντος και πρόσφατου παρελθόντος καθώς και του παρόντος, η οποία πραγματοποιείται μέσω βιβλιογραφικής αναφοράς στη μνήμη και τη λήθη. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την ποιοτική έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο της χιονοστοιβάδας, σε τέσσερα άτομα, ηλικίας 27 έως 36 ετών. Η έρευνα επικεντρώνεται στο καίριο ερώτημα «Είναι 2020, είμαστε ελεύθεροι;» και επιχειρείται η αξιολόγηση της ελευθερίας που επικρατεί στον ελλαδικό χώρο το 2020 υπό την κυβέρνηση ενός δημοκρατικού κόμματος. Αναπτύσσονται οι εννοιολογικές κατηγορίες που έχουν αναδυθεί, ενώ εξάγονται και ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, τα οποία θα μπορούσαν να διερευνηθούν μελλοντικά.

Abstract

The central axis of the present diploma study concerns the dystopian society of George Orwell, the novel of "1984", where it was written in the distant past of the 1940s and the emergence of the nationalist party, Golden Dawn in Greece, in the last decade. The content is recorded on the basis of content analysis or textual analysis, which will be based on the book of "1984" and books, ideological manifestos written by the executives of the Golden Dawn party. The second part of the work includes conducting qualitative research in order to frame the previous theoretical framework. More specifically, the first chapter includes the analysis of the main points of "1984", the reason for its "birth" and the analysis of the main concepts it deals with. In the second chapter, a sketch of the (hidden) ideology of the Golden Dawn party is attempted and how it may reflect Orwellian theory. In the third chapter, where the theoretical part is completed, the connection of these two presumptions, the dystopian future and the recent past as well as the present, is attempted, which takes place through a bibliographic reference to memory and oblivion. The second part includes the qualitative research, which was carried out by the method of the avalanche, on four people, aged 27 to 36 years. The research focuses on the key question "Is 2020, are we free?" and in the evaluation of the freedom that prevails in Greece in 2020, under the government of a democratic party. The conceptual categories that have emerged are being developed, while some interesting conclusions are being drawn, which could be explored in the future.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναφέρεται στην επιστημονικής φαντασίας δυστοπική κοινωνία που δημιούργησε ο Τζώρτζ Όργουελ. Το έργο «1984», που αποτέλεσε την τελευταία συγγραφική παρακαταθήκη του συγγραφέα, συστήθηκε στον κόσμο 70 χρόνια πριν, σε μια εποχή που όλη η Ευρώπη και όχι μόνο, βρισκόταν σε αναβρασμό. Η διεθνής πολιτική σκηνή και οι αιματηρές συνθήκες που την πλαισιώναν στα τέλη της δεκαετίας του 1940 καθιστούσαν ολόκληρη τη Γη ως μια «Σκοτεινή Ήπειρο». Διαβάστηκε από πολλούς, ως μανιφέστο και στιγμάτισε την πολιτική σκέψη μέχρι και σήμερα.

Στο πρώτο κεφάλαιο, μας συστήνεται από την στιγμή της γέννησης του. Περιέχονται στοιχεία σχετικά με τη ζωή του συγγραφέα, που θα μας οδηγήσουν στα ερεθίσματα εκείνα που τον οδήγησαν στην συγγραφή του συγκεκριμένου έργου καθώς και στοιχεία για το ίδιο το έργο. Πιο συγκεκριμένα, το «1984» πραγματεύεται τον ολοκληρωτισμό, το καθεστώς εκείνο που έχει ως στόχο να ελέγξει κάθε μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης. Με ποιούς θα συναναστρέφονται οι πολίτες στην εν λόγω κοινωνία, πώς θα αξιοποιούν τον χρόνο τους, ακόμα και το τί θα λένε. Ένα ολοκληρωτικό καθεστώς που προσπαθεί να ελέγξει τις σκέψεις των ανθρώπων καθώς και τα πιστεύω τους, τόσο μέσω της χειραγώγησης της μνήμης και της ανακατασκευής της πραγματικότητας, της καταστροφής της ταυτότητας του ατόμου, όσο και μέσω της κυριαρχίας του λόγου με την εγκαθίδρυση της «Νέας Ομιλίας». Γράφτηκε με σκοπό να προετοιμάσει τον κόσμο και να αναδείξει τις καταστροφικές συνέπειες που θα επέφερε, εάν την εξουσία την έπαιρνε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς. Προσπάθησε να λειτουργήσει προφυλακτικά απέναντι στην καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ελευθερίας και της ιδιωτικότητας.

Το δεύτερο κεφάλαιο, αποτελείται από έξι υποκεφάλαια, όπου αναφέρονται στην ιδεολογία του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες σχετικά με την άνοδο των ποσοστών της και την είσοδο της στη Βουλή το 2012, όπως επίσης και για το προφίλ των ψηφοφόρων της και το ευρύτερο κοινωνικό – πολιτικό πλαίσιο που λειτούργησε θετικά στην «επάνοδο» της. Οι πράξεις βίας και η ρητορική μίσους τόσο μέσα στα προπαγανδιστικά της σχήματα όσο και από τις δράσεις «κοινωνικού» χαρακτήρα έχουν αποτελέσει πηγή ανάλυσης και ερωτημάτων. Η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, το φαινόμενο της μετανάστευσης και η άμεση σύνδεση του με την έξαρση της εγκληματικότητας, η αλλοίωση της εθνικής

ταυτότητας καθώς και το αυξημένο αίσθημα της ανασφάλειας, αποτελούν μερικές από τις κεντρικές αξίες του κόμματος. Επιχειρείται μια προσπάθεια ανάδυσης των σκοτεινών και «κρυφών» σημείων της μέσα από την Ιδεολογία της, τα δελτία τύπου, το καταστατικό της και τα συγγραφικά/λογοτεχνικά και μουσικά πονήματα των στελεχών της, τα οποία ορίζουν το ιδεολογικό προφίλ του κόμματος.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται μια εκτεταμένη αναφορά στο ρόλο της μνήμης και της λήθης από την εποχή της αρχαιότητας, της μυθολογίας μέχρι και σήμερα. Αναφερόμαστε στη κυριαρχία του λόγου και πώς τη χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα καθεστώτα, καθώς και στην κοινωνική λήθη που δημιουργείται ώστε το παρελθόν να αποκοπεί από το παρόν για λόγους σκοπιμότητας της εκάστοτε εξουσίας. Το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε, προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα κατά πόσο είμαστε ελεύθεροι στην εποχή του 2020, στον ελλαδικό χώρο και υπό την διακυβέρνηση ενός δεξιού κόμματος, που πρεσβεύει τη δημοκρατία.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο λόγος επιλογής της συγκεκριμένης θεματικής. Η πρώτη μου γνωριμία με το «1984» πραγματοποιήθηκε έπειτα από παρακολούθηση της συγκεκριμένης θεατρικής παράστασης, στις 08/04/2017. Οι διαπεραστικοί ήχοι που ακούγονταν κατά τη διάρκεια του δίλεπτου μίσους, ο ήχος, τα σκοτεινά σκηνικά, οι «αυτοματοποιημένοι πολίτες» του έργου και η σκηνή του βασανιστηρίου, σου μετέφεραν όλη την εσωτερική θλίψη και την απελπισία που χαρακτήριζε τον πρωταγωνιστή. Καθ' όλη τη διάρκεια του έργου δεν μου ήταν σαφές αν ο πρωταγωνιστής διαφοροποιείται από τον συγγραφέα, κάτι που το νιώθεις και όταν διαβάζεις το βιβλίο. Η πρώτη αυτή συναισθηματική μου εμπλοκή με το έργο, σε συνδυασμό με την αύξηση των ακροδεξιών μορφωμάτων στην Ευρώπη και όχι μόνο, καθώς και με την αύξηση των ρατσιστικών εκδηλώσεων, οδήγησαν στην επιλογή της συγκεκριμένης θεματολογίας

Στόχος της εργασίας είναι η αναγκαιότητα σύνδεση του παρόντος με το παρελθόν. Παρελθόν, παρόν και μέλλον, αποτελούν τρεις προοπτικές χρονικές όπου διεισδύει η μία στην άλλη, ανταγωνίζονται και προσπαθούν να χειραγωγήσουν η μια την άλλη. Το παρελθόν χτυπάει την πόρτα του παρόντος, το αντικρίζουμε με τα μάτια του παρόντος και τα δύο μαζί υπονομεύουν το μέλλον και αυτό είναι που κάνει τη μνήμη το βασικότερο προαπαιτούμενο της Α-λήθειας. Πώς θα μπορέσει να οικοδομηθεί το αύριο, αν δεν υπάρχει το θεμέλιο των προηγούμενων ιστορικών και κοινωνικών

καταστάσεων, τα οποία έχουν γίνει κομμάτι της ανθρωπότητας και του κάθε ατόμου ξεχωριστά; Πώς θα μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τις απειλές τους μέλλοντος, ενώ έχουμε οδηγήσει στη λήθη, τα λάθη του παρελθόντος; Αν δεν αντιληφθούμε τις δραματικές συνέπειες της κυβέρνησης των απολυταρχικών καθεστώτων και των συνεπειών που επέφερε στο παρελθόν, η ανθρωπότητα οδεύει σ αυτό που με τη συγγραφή του βιβλίου, ο Όργουελ ήθελε να αποφευχθεί, στην εγκαθίδρυση μιας δυστοπικής κοινωνίας.

Μέρος Α: Θεωρητικό Μέρος

Κεφάλαιο 1^ο: Ο Δυστοπικός Κόσμος του «1984»

1.1. Η Γέννηση

Το 1984 είναι δημιούργημα του Βρετανού συγγραφέα Τζόρτζ Όργουελ. Ως ένας άνθρωπος αυθεντικά ουμανιστής είχε αποφασίσει να ασχοληθεί με το πολιτικό γράψιμο από μικρή ηλικία, το οποίο ήθελε να το μετατρέψει σε τέχνη. Το έργο και ο σκοπός του ήταν να καταδείξει κάθε μορφή απολυταρχισμού, προσπαθώντας να καταλάβει το «πώς» και το «γιατί» της Σταλινικής Ρωσίας, της Χιτλερικής Γερμανίας αποτυπώνοντας το μέσα από τον «Μεγάλο Αδερφό» και την Ωκεανία.

Μια από τις σημαντικότερες στιγμές στη ζωή του, ήταν όταν συμμετείχε στον Ισπανικό Εμφύλιο (πολέμησε στο πλευρό της κυβέρνησης που είχε ανατραπεί από τον Στρατηγό Φράνκο). Αρχικά, στρατεύτηκε στη δημοκρατική πολιτοφυλακή όπου τραυματίστηκε και αργότερα συγκρούστηκε με τους κομμουνιστές. Εκεί συνειδητοποίησε τις επιπτώσεις και τις φρικαλέες μεθόδους της Σταλινικής παρέκκλισης¹ του σοσιαλισμού και τα αποτύπωσε στο βιβλίο του «Πεθαίνοντας στην Καταλονία» (Orwell, 1971). Χρήζει ιδιαίτερης ιστορικής σημασίας το γεγονός ότι η περίπτωση της Ισπανίας αποτέλεσε ένα κυριολεκτικά τερατογέννημα «γενετικής» ασυμβατότητας Δημοκρατίας και Φασισμού, το οποίο συνέβαινε και σε άλλες χώρες της Ευρώπης το 1930. Ένα γεγονός που νομιμοποίησε τη Δημοκρατία και το κυοφόρησε ο άκρατος εθνικισμός και ο φασισμός της εποχής (Linderman, 2014).

Τόσο ο Όργουελ όσο και πολλοί αριστεροί δυσκολευόντουσαν να πιστέψουν ότι ο Στάλιν ήταν προασπιστής της Δημοκρατίας, του Ανθρωπισμού και της Δικαιοσύνης. Πολλοί όμως ακροαριστεροί και μέλη φυλετικών μειονοτήτων, μπροστά στην επικράτηση του φασισμού, κινδύνευαν από διωγμούς χωρίς να διαθέτουν στο ενεργητικό τους εναλλακτικές, δικαιολογούσαν τη σκοτεινή πλευρά του Σταλινισμού όπως αντίστοιχα και οι δεξιοί την σκοτεινή πλευρά του ναζισμού (Linderman, 2014).

---

¹Ο Στάλιν εκτός από τα όπλα και τα πολεμοφόδια, έστειλε και μυστικούς πράκτορες όπου είχαν ως αποστολή να ξετριπώνουν τους «τροτσκιστές». «Οι Σοβιετικοί πράκτορες προχωρούσαν σε νυχτερινές συλλήψεις, αποσπούσαν ομολογίες με βασανιστήρια και εκτελούσαν τους συλληφθέντες τα χαράματα». Η περίοδος αυτή συμπίπτει με τις δίκες της Μόσχας, όταν εκατομμύρια «τροτσκιστές» και εγκληματικά στοιχεία δικάζονταν και εκτελούνταν με συνοπτικές διαδικασίες ή στέλνονταν σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας (Linderman, 2014).

Κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο², στρατεύθηκε κατά του φασισμού³ και τοποθετήθηκε ως διευθυντικό στέλεχος της Ινδικής Υπηρεσίας του BBC όπου αποχώρησε το 1943 και ξεκίνησε να διαμορφώνει τις πολιτικές του θέσεις κατευθυνόμενος προς τον σοσιαλισμό αλλά με μια εμφανή διαφοροποίηση απέναντι στην πολιτική γραφή που ακολουθούσαν οι Εργατικοί. Μετά το τέλος του πολέμου, και κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, έγραψε τα δύο πιο γνωστά του βιβλία στα οποία οφείλει και την μεγάλη του φήμη. Το πρώτο, το οποίο το ολοκλήρωσε το 1944, ήταν η «Φάρμα των ζώων» όπου πρόκειται για ένα αλληγορικό παραμύθι με κύριο περιεχόμενο του, τον Σταλινισμό και με κύρια έμπνευση του τη Ρώσικη Επανάσταση και το σοβιετικό καθεστώς. Το τελευταίο του βιβλίο, και αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας, ήταν το Χίλια Εννιακόσια Ογδόντα Τέσσερα. Κυκλοφόρησε το 1949 και αναφερόταν στο τότε μακρινό και μελλοντικό έτος του 1984. Αν και διαφαίνεται μια αλληγορία για το μακρινό μέλλον, στην πραγματικότητα ο Όργουελ αναφερόταν κυρίως στην μεταπολεμική Αγγλία. Δείχνοντας εμφανώς τον φόβο του γύρω από τα απολυταρχικά καθεστώτα και πώς αυτή η ομοιομορφία θα μπορούσαν να μετατρέψουν τον κόσμο σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου οι φυλακές θα ήταν σε θέση να ελέγξουν τον ανθρώπινο νου, τις αναμνήσεις, την πραγματικότητα και την γλώσσα (Όργουελ, 1999).

---

² Η δεκαετία του 1940 έχει σημαδευτεί από πλήθος αναταραχών και πολέμων. Ένας από τους φοβερότερους που γνώρισε η ανθρωπότητα ήταν ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Ήταν η μεγαλύτερη σύγκρουση της ανθρώπινης ιστορίας καθώς ενεπλάκησαν δεκάδες έθνη και καταστράφηκε το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης. Διήρκεσε από την 1^η Σεπτεμβρίου 1939 έως και τις 2 Σεπτεμβρίου του 1945 και τα θύματα του ήταν πάνω από 60 εκατομμύρια. Από το 1933 στην Γερμανία, κυβερνούσε ο Αδόλφος Χίτλερ, ο «ηγέτης» που αιματοκύλησε την υφήλιο. Επιδίωκε να ανορθώσει το γόητρο της καταρρακωμένης χώρας του και να πάρει εκδίκηση από τους Αγγλογάλλους για την ήττα που υπέστη κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην Ιταλία, από το 1922 βρισκότουσαν στην εξουσία οι «φασιστές» του Μουσολίνι και η στρατοκρατική Ιαπωνία είχε ξεκινήσει και επιδίωκε τη συνέχιση της επεκτατικής της πολιτικής, που την ονόμαζε «Μεγάλη Σφαίρα Ευημερίας της Ανατολής». Ο Β.Π.Π. ήταν ο φοβερότερος απ' όσους γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα. Οι μάχες που τον πλαισίωναν ήταν φονικότερες και η καταστροφή των υλικών αγαθών από τους βομβαρδισμούς τεράστιες. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν από την ασιτία και άλλες πολλές έχασαν τη ζωή τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Χιτλερικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έχει χαρακτηριστεί για την επεκτατική του διάθεση αλλά για την διάθεση υποδούλωσης της Ευρώπης κάτω από τον ναζιστικό ζυγό (Τσακαλόγιαννης, 2009).

³ «[...] η λέξη «Φασισμός» είναι σχεδόν εντελώς χωρίς νόημα. Σε συζητήσεις, φυσικά, χρησιμοποιείται ακόμα πιο άγρια από ό, τι σε έντυπα. Την έχω ακούσει να εφαρμόζεται σε γεωργούς, καταστηματάρχες, στην Κοινωνική Πίστη, στη σωματική τιμωρία, το κυνήγι της αλεπούς, στις ταυρομαχίες, στην Επιτροπή του 1922, την Επιτροπή του 194, στον Κίπλινγκ, τον Γκάντι, τον Τσιάνγκ Κάι-Σεκ, την ομοφυλοφιλία, τις εκπομπές του Πρίσλεϋ, στους Ξενώνες Νεότητας, την αστρολογία, τις γυναίκες, τα σκυλιά και δεν ξέρω τι άλλο.. Εκτός από τον σχετικά μικρό αριθμό των συμπαθούντων των Φασιστικών, σχεδόν κάθε αγγλόφωνος θα αποδεχόταν τον «νταή» ως συνώνυμο του «Φασίστας». Αυτό είναι περίπου το πλησιέστερο στον ορισμό που έχει πετύχει μια πολύ κακοποιημένη λέξη» (Orwell, 1944).

Τρία χρόνια πριν ξεκινήσει την συγγραφή, συγκεκριμένα το 1944 και πέντε χρόνια πριν από την τελική δημοσίευση, έγραψε ένα γράμμα που εξηγούσε την θεματολογία του βιβλίου που επεξεργαζόταν. Είχε προειδοποιητικό ύφος σχετικά με την άνοδο των απολυταρχικών αστυνομοκρατικών καθεστώτων. Ο αποδέκτης της επιστολής ήταν κάποιος Noel Willmet, ο οποίος τον είχε ρωτήσει σχετικά με την άνοδο αυτή, με την λατρεία των ηγετών και κύρια επισήμανση του ήταν, ότι τέτοιου είδους πρακτικές δεν διαφαινόταν ούτε στον Βρετανικό πολιτικό κύκλο ούτε στην Αμερική (Orwell, 1946). Το βιβλίο, εκδόθηκε στην Βρετανία στις 8 Ιουνίου του 1949 και αμέσως αναγνωρίστηκε ως ένα αριστούργημα της λογοτεχνίας. Γράφτηκε σε ένα ερημικό νησί στη Σκωτία και μεταφράστηκε σε εξήντα πέντε γλώσσες, περισσότερο από κάθε άλλο αγγλικό μυθιστόρημα της εποχής. Πούλησε εκατομμύρια αντίτυπα και αντιμετωπίστηκε σαν μανιφέστο και προφητεία. Επιπρόσθετα, μεταφέρθηκε τόσο στη μεγάλη οθόνη⁴ όσο και σε θεατρικές παραστάσεις⁵ αλλά και στην όπερα. Ο Γουίνστον Τσώρτσιλ είχε εξομολογηθεί στον γιατρό του, ότι το είχε διαβάσει δύο φορές όμως ο Όργουελ, βίωσε την αποδοχή του έργου του, μόνο για δύο μήνες καθώς απεβίωσε από φυματίωση σε ηλικία 46 ετών, στις 21 Ιανουαρίου του 1950.

Όσον αφορά την επιλογή του τίτλου, αρχικά ο δημιουργός, του είχε δώσει τον τίτλο «*Ο τελευταίος άνθρωπος στην Ευρώπη*», όμως ο εκδότης του, Φρεντ Γουόρμπαργκ του πρότεινε για την καλύτερη προώθηση του έργου, να αλλαχθεί. Ο ίδιος δεν έφερε αντίρρηση αν και ο λόγος που εν τέλει επιλέχθηκε ο τίτλος του «*1984*» δεν είναι ξεκάθαρος. Υποστηρίζεται, ότι ο τίτλος είναι ένας αναριθμητισμός της χρονιάς που βίωσε, το 1948, μια θεωρία που τείνει να είναι η επικρατέστερη. Άλλες θεωρίες υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια σύνδεση με τη νουβέλα του Jack

---

⁴Στις 14.12.1984 σε σκηνοθεσία Μάικλ Ράντφορντ με πρωταγωνιστές τους Τζον Χερτ, Ρίτσαρντ Μπάρντον και Σίριλ Κουζλέ.

⁵Μερικές από αυτές είναι, το 2006 από τον Τομ Ρόμπινς σε θεατρική προσαρμογή του Μάικλ Τζιν Σάλιβαν, στο θέατρο Ιλίσια – Ντενίση. Είχε μεταφερθεί στο θέατρο για πρώτη φορά με την έγκριση του Ιδρύματος Όργουελ. Η παράσταση παρουσιάστηκε από την θεατρική ομάδα Actor's Gang, η οποία είχε ιδρυθεί το 1981 στο Λος Άτζελες από τον ίδιο τον Τομ Ρόμπινς. Τον Φεβρουάριο του 2010 ανέβηκε ξανά στην Ελλάδα με την έγκριση του Ιδρύματος στην κεντρική σκηνή του Bios σε σκηνοθεσία και ζωντανή μουσική του Αλέξανδρου Βούλγαρη. Καθώς και στις 25/11/2017 σε σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελάτου στο Νέο Θέατρο Κατερίνα Βασιλάκου. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 4.4.17, ενενήντα ανεξάρτητοι κινηματογράφοι σε εβδομήντα εννιά πόλεις, τριάντα τεσσάρων πολιτειών των Η.Π.Α, θα πρόβαλλαν την ταινία ταυτόχρονα. Την πρωτοβουλία υπέγραψε η United States, και με αυτό τον τρόπο δήλωναν την αντίθεση τους στο καθεστώς του Ντ. Τραμπ. Η συγκεκριμένη μέρα επιλέχθηκε καθώς ο χαρακτήρας του βιβλίου γράφει την πρώτη σελίδα στο ημερολόγιο την συγκεκριμένη ημερομηνία. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι μετά την ορκωμοσία του Τραμπ, το βιβλίο σκαρφάλωσε ξανά στην κορυφή του Amazon (Κυριαζής, 2017).

London, «*Το σιδερένιο τακούνι*⁶», όπου ένα πολιτικό κίνημα καταλαμβάνει την εξουσία το 1984. Ακόμα, το βιβλίο συνδέεται με το έργο του αγαπημένου του συγγραφέα, Γκίλμπερτ Κιθ Τσέστερτον, «*Ο Ναπολέον του Νότινγκ Χιλ*» όπου διαδραματίζεται το 1984 καθώς και με το ποίημα που έγραψε η γυναίκα του, Eileen O' Shaughnessy, με τον τίτλο, «*Το τέλος του Αιώνα*». Τέλος, κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο τίτλος επιλέχθηκε από τον συγγραφέα, θέλοντας να παραπέμψει στο σοσιαλιστικό κίνημα Fabian Society που ιδρύθηκε το 1884.

Ο Όργουελ, όπως αναφέρθηκε έγραψε το «*1984*», στο τέλος της δεκαετίας του '40. Ο, τι γνώριζε για τον ολοκληρωτισμό στηρίζονταν στην Σοβιετική Ένωση και στην Ναζιστική Γερμανία. Τα συγκεκριμένα καθεστώτα δεν είχαν πολύ καιρό που είχαν εγκαθιδρυθεί και δεν είχαν κατανοηθεί αρκετά. Αυτό που προσπαθούσε να δημιουργήσει ο Όργουελ στους αναγνώστες του ήταν μια εικόνα της ζωής εάν εγκαθιδρυόταν ένα ολοκληρωτικό καθεστώς σε μια ελεύθερη χώρα όπως η Αγγλία. Έτσι, το «*1984*» αναφέρεται στον ολοκληρωτισμό, στο καθεστώς εκείνο που προσπαθεί να ελέγξει κάθε μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης. Με ποιούς θα συναναστρέφονται οι πολίτες, πώς θα αξιοποιούν τον χρόνο τους ακόμα και το τι θα λένε. Ένα ολοκληρωτικό καθεστώς που προσπαθεί να ελέγξει ακόμα και τις σκέψεις των ανθρώπων καθώς και τα πιστεύω τους. Αποτελεί ένα βιβλίο σταθμό του 20^{ου} αιώνα καθώς και επηρέασε τόσο τη λογοτεχνία όσο και τη πολιτική σκέψη. Συνέβαλλε στα βιβλία πολιτικής και επιστημονικής φαντασίας και επηρέασε συγγραφείς που βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή. Χαρακτηριστικά, στο βιβλίο του Άντονι Μπέρτζες «*Κουρδιστό Πορτοκάλι*», όπου εξετάζει τις ιδέες της ελευθερίας και της κρατικής πλύσης εγκεφάλου, η διπλή μεταστροφή του κεντρικού του ήρωα, θυμίζει ένα παραμορφωμένο είδωλο του Γούνστον Σμιθ από την ανάποδη. Το 1984, ο Μπέρτζες δημοσίευσε άρθρο στην εφημερίδα «*Miami Head*» με τον τίτλο: «*Καλημέρα. Είναι 1984. Είμαστε Ελεύθεροι;*» όπου αξιολογούσε την κατάσταση της Ελευθερίας που επικρατούσε στην Μεγάλη Βρετανία το 1984, σε αντίθεση με εκείνη του 1948. Φανερά επηρεασμένος, θεωρούσε ότι η αυξημένη αυτή Ελευθερία ήταν εν

---

⁶Γράφτηκε το 1906, ένα χρόνο μετά από τη συντριβή της Λαϊκής εξέγερσης στη Ρωσία και κατατάσσεται στα αντιπροσωπευτικότερα πολιτικά βιβλία. Μετά την έκδοσή του, ιδρύεται στις Η.Π.Α το F.B.I. με την τότε ονομασία Γραφείο Ερευνών (Bureau of Investigations). Δώδεκα χρόνια αργότερα, πλήθος εργατών διώχονται από τα σπίτια τους και 10.000 συνδικαλιστές και ακτιβιστές στέλνονται στις φυλακές. Τα προαναφερθέντα μοιάζουν με επακόλουθα του μυθιστορήματος αφού η υπόθεση του πλαισιώνεται γύρω από την επιβολή ενός φασιστικού καθεστώτος στις Η.Π.Α. όπου όλη την εξουσία θα την έχει το Σιδερένιο Τακούνι, ο μηχανισμός καταστολής και βίας που χρησιμοποιεί η οικονομική ολιγαρχία. Παρουσίαση βιβλίου στο www.politeianet.gr

μέρει αποτέλεσμα του Όργουελ καθώς και ότι το «1984» λειτούργησε προφυλακτικά απέναντι στον ολοκληρωτισμό (Burgess, χ. χ.)

Όροι όπως ο «Μεγάλος Αδερφός», «Αστυνομία Σκέψης», «Διπλή Σκέψη», «Νέα Ομιλία», «Δωμάτιο 101», «εναλλακτικά γεγονότα», «Ψυχρός Πόλεμος», καθώς και το ίδιο το επίθετο του συγγραφέα «Οργουελικός» χρησιμοποιούνται συχνά για να αποδώσουν τον έλεγχο, τη χειραγώγηση, την επιβολή του κράτους και την εξουσία καθώς και για να περιγράψουν ολοκληρωτικές και απολυταρχικές πρακτικές. Το βιβλίο μαζί με άλλα έργα, ανήκει στις δυστοπίες. Πρόκειται για κοινωνίες που συχνά χαρακτηρίζονται από τον απανθρωπισμό, τα ολοκληρωτικά καθεστώτα και με στοιχεία σχετικά με την πτώση της κοινωνίας. Είναι ανεπιθύμητες και τρομακτικές και συχνά αναφέρονται σε ιστορίες που εξελίσσονται στο μέλλον. Μέσα σ αυτές υπερτονίζονται τα αρνητικά γνωρίσματα των υπάρχουσων κοινωνιών και προσπαθούν να λειτουργήσουν προφυλακτικά απέναντι στο ενδεχόμενο «κακό», χωρίς όμως να αντιπροτείνονται λύσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι και το έργο του Χάξλεϋ «Ένας θαυμαστός καινούριος κόσμος», το «Φάρεναϊτ 451» του Ρέϊ Μπράνμπερι, το «Εμείς» του Zamyatin καθώς και στην μεγάλη οθόνη το «Black Mirror», «The Handmaid Tale», «Hunger Games» καθώς και η «Τριλογία της Απόκλισης (Divergent)» (Wikipedia/Δυστοπία). Κλείνοντας, αξίζει να αναφερθεί ότι το βιβλίο κατέγραψε πρόσφατα δύο ρεκόρ πωλήσεων. Συγκεκριμένα το 2013, μετά από τις αποκαλύψεις του Έντουαρντ Σνόουντεν για την επιτήρηση που ασκεί το κράτος και το 2017 μετά την εκλογή του Τράμπ και από τις ατυχείς ψευδείς δηλώσεις, του εκπρόσωπου τύπου του Λευκού Οίκου, γύρω από το πλήθος που παρευρέθηκε στην ορκωμοσία του, κάνοντας λόγο για το μεγαλύτερο που έχει συγκεντρωθεί ποτέ στην Ουάσινγκτον. Η Κελιάν Κόνγουεϊ έσπευσε να κατευνάσει τις αντιδράσεις κάνοντας λόγο για «εναλλακτικά γεγονότα» (Μποζώνη, 2017).

1.2. Το καθεστώς του «Μεγάλου Αδερφού»

«Μέρα νύχτα τηλέ οθόνες σου έτρωγαν τα αυτιά με στατιστικές που αποδείκνυαν ότι οι άνθρωποι σήμερα έχουν περισσότερη τροφή, περισσότερα ρούχα, καλύτερα σπίτια, καλύτερη ψυχαγωγία, ότι ζούσαν περισσότερα χρόνια, δούλευαν λιγότερες ώρες, ήταν ψηλότεροι, πιο υγιείς, πιο ευτυχισμένοι, πιο δυνατοί, πιο μορφωμένοι απ ό τι πενήντα χρόνια πριν [...] Η πραγματικότητα όμως ήταν ερειπωμένες βρωμερές πόλεις όπου σέρνονταν υποσιτισμένοι άνθρωποι με τρύπια παπούτσια, που ζούσαν μέσα σε

μπαλωμένα σπίτια του 19^{ου} αιώνα που μύριζαν πάντα λάχανο και ελεεινά αποχωρητήρια» (Όργουελ, 1984, σ. 70-72).

Από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου ο Όργουελ, μας δημιουργεί μια αποκρουστική ατμόσφαιρα. Ο κόσμος παρουσιάζεται στην πιο άσχημη μορφή του τόσο από τους χώρους που τον πλαισιώνουν με τα απαίσια κτίρια και το ανθυγιεινό περιβάλλον, όσο και από το αίσθημα της καχυποψίας και της ένδειας που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους που διαβιούν στην κοινωνία του «*Μεγάλου Αδερφού*». Πρόκειται για ένα κράτος ολοκληρωτικό που θεμελιώνεται από τον φόβο, την απέχθεια προς τους ξένους και την ανακατασκευή της πραγματικότητας. Βασίζεται σε τρία συνθήματα που αποτελούν τον πυρήνα της κυβέρνησης: *Ο πόλεμος είναι ειρήνη, Η άγνοια είναι δύναμη, Η ελευθερία είναι σκλαβιά* (Όργουελ, 1984, σ.26).

Ο Ηγέτης του Κόμματος είναι ο «*Μεγάλος Αδερφός*», ο οποίος περιβάλλεται από μια αύρα μυστηρίου προκαλώντας αμφιβολίες για το αν είναι υπαρκτός. Είναι άχρονος, αόρατος, κανείς δεν έχει δει την εικόνα του, όμως ο ίδιος βρίσκεται πάντα παρών. Κοσμεί τους δρόμους και τα κτίρια μέσα από τις γιγαντοαφίσες όπου προβάλλεται το πρόσωπο του με το διαπεραστικό επιβλητικό του βλέμμα καθώς και μέσα από διαδραστικές τηλεοθόνες που έχουν πρόσβαση σε όλα τα σημεία της χώρας, τόσο σε εξωτερικούς όσο και στους ιδιωτικούς χώρους των ατόμων.

Οι αυτοκρατορίες στο συγκεκριμένο έργο χωρίζονται σε τρεις μεγάλες δυνάμεις: στην Ωκεανία, στην Ευρασία και στην Ανατολασία. Η κυβέρνηση της Ωκεανίας, είναι το κόμμα του ΑΓΓΣΟΣ (IngSoc) όπου έχει εγκαθιδρύσει την δικτατορία του, με επανάσταση, τα τελευταία τριάντα χρόνια. Υπό την νέα κυβέρνηση η κοινωνία έχει διαιρεθεί σε τρία επίπεδα και ουσιαστικά ελέγχεται από τον «*Μεγάλο Αδερφό*». Αρχικά, είναι το εσωτερικό κόμμα, το οποίο εμφανίζεται ως το πιο προνομιούχο και περιλαμβάνει τους πιο στενούς συνεργάτες του «ηγέτη». Το δεύτερο, είναι το «εξωτερικό κόμμα» και αποτελείται από υπαλλήλους που εργάζονται για τον «*Μεγάλο Αδερφό*» και οφείλουν να εφαρμόζουν αυτά που πρεσβεύει το Κόμμα. Σ' αυτή τη κατηγορία συναντάται και ο πρωταγωνιστής του βιβλίου, Γουίνστον Σμιθ και βρίσκουμε, εν ολίγοις, τους αντίστοιχους δημόσιους υπαλλήλους που εργάζονται κάτω από αυστηρή παρακολούθηση και χαρακτηρίζονται από άπειρες ώρες ανιαρής εργασίας, από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το απόγευμα στα μεγαλεπήβολα υπουργεία. Η τρίτη κατηγορία, αποτελείται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, το οποίο αφορά το κατώτερο κοινωνικό στρώμα

και είναι οι προλετάριοι. Ο κυβερνητικός μηχανισμός, είναι διαιρεμένος σε τέσσερα υπουργεία όπου το καθένα επιτελεί διαφορετικές υπηρεσίες. Το πρώτο είναι το Υπουργείο την Αλήθειας, διαθέτει 3000 δωμάτια πάνω από την επιφάνεια της γης και τις αντίστοιχες υπόγειες διακλαδώσεις. Ασχολείται με την ψυχαγωγία, την ενημέρωση, τις τέχνες και την εκπαίδευση. Σ' αυτό εργάζεται και ο Γουίνστον και αν και το όνομα προδιαθέτει ότι ενημερώνει τους πολίτες με αληθή γεγονότα, εδώ συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Υπάρχει το Υπουργείο της Αγάπης το οποίο είναι υπεύθυνο για την διαχείριση της τάξης και είναι το πιο τρομακτικό απ' όλα, καθώς επίσης, τελείως διαφορετικό από την ονομασία του, πρόκειται για αίθουσες βασανιστηρίων με το τρομακτικό δωμάτιο 101. Στο συγκεκριμένο υπουργείο μεταφέρονται όσοι διαφωνούν και εκφράζουν την αντίθεση τους προς το Κόμμα. Ακόμα, είναι το Υπουργείο της Ειρήνης το οποίο είναι το αντίστοιχο Υπουργείο Πολέμου καθώς διαχειρίζεται τα θέματα του ακατάσχετου πολέμου και τέλος το Υπουργείο της Αφθονίας το οποίο ήταν υπεύθυνο για τα οικονομικά θέματα και την κατανομή των «αγαθών». Τα κυβερνητικά στελέχη στεγάζονται στο μεγαλεπήβολο «Μέγαρο της Νίκης» στο οποίο κανένας άλλος δεν έχει πρόσβαση.

Ο κύριος σκοπός του «Μεγάλου Αδερφού» είναι η ομοιομορφία και η απόλυτη πειθαρχία των πολιτών, η πλήρης ταύτιση, δεν μπορούν να έχουν διαφορετική άποψη από εκείνη που προστάζει το Κόμμα και αν η αυθεντία υποστηρίζει ότι *δύο και δύο ισούται με πέντε* είναι νόμος, κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει. Οτιδήποτε διαφορετικό που παρεκκλίνει, σε κάνει εγκληματία και προδότη του κόμματος και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να οδηγηθείς στο Υπουργείο της Αγάπης ώστε να επανέλθει η τάξη. Για να εξασφαλιστεί η ισορροπία αυτή στην κοινωνία του «Μεγάλου Αδερφού» και η πολιτική ορθοδοξία των πολιτών του ΑΓΓΣΟΣ, δημιουργήθηκε η Αστυνομία της Σκέψης. Η κυριότερη λειτουργία της, ήταν η παρακολούθηση των κινήσεων, των ήχων, των νευμάτων, ό, τι μπορούσε να εκπέμψει ένα ζωντανό ον. Αυτό πραγματοποιούνταν μέσα από τις τηλεοθόνες όπου μπορούσε να γίνει αντιληπτή και να ερμηνευθεί ακόμα και η πιο ανεπαίσθητη κίνηση.

Μια δημοκρατική κοινωνία χαρακτηρίζεται από την ισότητα και τον σεβασμό του ατόμου. Οι νόμοι που την πλαισιώνουν εγγράφονται σε σχέση με την πράξη και όχι σε ό, τι υπάρχει ως σκέψη, σε εκείνο που σκέφτεται το άτομο. Το κόμμα του ΑΓΓΣΟΣ, έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με την προαναφερθείσα αρχή καθώς το

μεγαλύτερο παράπτωμα που μπορούσε κάποιος να διαπράξει στην εν λόγω κοινωνία, είναι το έγκλημα της σκέψης και της έκφρασης. Κάθε πτυχή της ζωής των ανθρώπων ελέγχεται μέσα από την «πανεποπτία». Σε κανένα σημείο του έργου δεν δίνονται εξηγήσεις από τον συγγραφέα σχετικά με τον τρόπο που λειτουργούσαν οι τηλεοθόνες. Ποίοι παρακολουθούν, με ποιό τρόπο είναι συνδεδεμένες, πώς υπάρχει η συγκεκριμένη τεχνολογία καθώς και με ποιόν τρόπο γίνεται η αναμετάδοση. Πάραυτα, διακρίνεται μια ομοιότητα με το αρχιτεκτονικό σχέδιο του Bentham, όπου το συνέλαβε το 1791 για μια φυλακή⁷, καθώς πρόκειται για μια μορφή μονόδρομης επιτήρησης. Σύμφωνα με τον Φουκώ, το «Πανοπτικόν» δεν περιορίζεται μόνο σε μια φυλακή ή σε ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο. Πρόκειται για μια τεχνολογία που χρησιμοποιεί η εξουσία σε διάφορα περιβάλλοντα και με ποικίλους τρόπους. Αποτελεί ένα κατασκεύασμα μέσω του οποίου επιχειρείται η πειθαρχία και η εξασφάλιση της τάξης, με σκοπό την πλήρη επιβολή υπακοής. Η ύπαρξή του κεντρικού πύργου, δίνει την εντύπωση της συνεχούς επιτήρησης. Οι κρατούμενοι έχουν την αίσθηση ότι παρακολουθούνται χωρίς να γνωρίζουν το πότε και από ποιους, ο πύργος έχει τη δυνατότητα να βλέπει προς όλες τις κατευθύνσεις όμως το εσωτερικό του δεν είναι ορατό. Η επιβολή της εξουσίας επιτυγχάνεται μέσα από την πρόκληση του φόβου, της παρακολούθησης και ακριβώς σε αυτήν έγκειται η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του (Κανέλος, 2018).

Ο Γουίνστον, νιώθοντας εγκλωβισμένος και νεκρός, πήρε την απόφαση να γράψει το δικό του ημερολόγιο προσπαθώντας να εκτονώσει την οργή που ένιωθε, την δυσαρέσκεια και την θλίψη του. Όμως ο κυριότερος λόγος που διέπραξε το έγκλημα σκέψης ήταν, λόγω της έντονης ανάγκης του να αποκρυσταλλώσει τις σκέψεις του στο χαρτί, να ανατρέχει, να τις επεξεργάζεται βλέποντας τις γραμμένες. Ο ίδιος γνώριζε ότι ήδη είχε διαπράξει το μεγαλύτερο παράπτωμα, καθώς είτε κρατούσε ημερολόγιο είτε όχι, η Αστυνομία της Σκέψης θα τον έπιανε. Σε αυτό το σημείο εισάγεται η έννοια της «Διττής Σκέψης». Πρόκειται για έναν εγκεφαλικό λαβύρινθο γρίφο όπου σύμφωνα με αυτό, το άτομο εκεί που γνωρίζει κάτι ταυτόχρονα δεν το γνωρίζει. Από την μία υπάρχει η συναίσθηση της αλήθειας ενώ

---

⁷ Στο βιβλίο του Φουκώ, Επιτήρηση και Τιμωρία περιγράφεται «Στην περιφέρεια ένα δακτυλιοειδές οικοδόμημα στο κέντρο ένας πύργος. Ο πύργος αυτός έχει μεγάλα παράθυρα που βλέπουν προς το εσωτερικό του δακτυλίου, το περιφερικό οικοδόμημα διαιρείται σε κελιά που το καθένα τους διαπερνά ολόκληρο το πάχος του οικοδομήματος, τα κελιά έχουν δύο παράθυρα - το ένα τους βλέπει προς τα μέσα και αντιστοιχεί σ'ένα από τα παράθυρα του πύργου- το άλλο δίνει προς τα έξω και αφήνει το φως να διαπερνά το κελί πέρα προς πέρα» (Φουκώ, 1989, σ. σ. 265).

ταυτόχρονα λέει έντεχνα κατασκευασμένα ψέματα. Υπάρχουν δύο γνώμες, εξίσου ισχυρές όπου η μία αναιρεί την άλλη. Την στιγμή που το άτομο γνωρίζει ότι η Δημοκρατία δεν μπορεί να ακολουθηθεί στο καθεστώς του «Μεγάλου Αδερφού», όμως ταυτόχρονα την αξιώνει. Ξεχνάει εκείνο που είναι επιβεβλημένο να οδηγηθεί στη λήθη και το επαναφέρει στη μνήμη του, τη στιγμή που χρειάζεται και στη συνέχεια το ξεχνάει πάλι. Η διπλή σκέψη είναι η κοινωνική εκείνη κατασκευή με την οποία επιτυγχάνεται ο έλεγχος της πραγματικότητας, όποιος πολίτης, χάσει αυτό τον έλεγχο της πραγματικότητας, «εξατμίζεται». Από το καθεστώς της ημι ύπαρξης, συλλαμβάνεται, πάντα νύχτα, εκεί που ο «Μεγάλος Αδερφός», «κοιμάται», καθώς τα φώτα είναι σβηστά και είναι η μοναδική στιγμή που η ιδιωτική ζωή παίρνει τον χαρακτήρα που της αρμόζει. Σκληρά πρόσωπα περικυκλώνουν το κρεβάτι του «εγκληματία» ρίχνοντας εκτυφλωτικά φώτα στα μάτια του. Έπειτα από αυτό το άτομο δεν υπάρχει. Ό, τι τον αφορούσε απλά διαγραφόταν και ήταν σαν να μην υπήρξε ποτέ. Απαγορευόταν σε οποιοδήποτε να ξαναμιλήσει περί αυτής της ύπαρξης.

Το κόμμα δεν άφηνε τίποτα στην τύχη, καμία επίσης ελπίδα διαφυγής. Εκπαίδευε παιδιά όλων των ηλικιών, όχι για να γίνουν χρήσιμα για τον εαυτό τους, αλλά στον «Μεγάλο Αδερφό». Σκοπός ήταν, να αναχθούν στους φανατικότερους οπαδούς του συστήματος, χρησιμοποιώντας τα συχνά ως κατασκόπους. Τους προσέφεραν εξελιγμένα όργανα παρακολούθησης (ακουστικά για να ακούνε μέσα από κλειδαρότρυπες) με σκοπό να καταδίδουν την παραμικρή ύποπτη κίνηση, τόσο των ξένων όσο και των ίδιων των γονέων τους, στην Αστυνομία της Σκέψης. Συχνά, τους επιβράβευαν με διάφορους τρόπους και οι γονείς ήταν αναγκασμένοι να τα ενθαρρύνουν.

1.3. «Όποιος ελέγχει το παρόν ελέγχει το παρελθόν κι όποιος ελέγχει το παρελθόν ελέγχει το μέλλον.» Το ολοκληρωτικό σενάριο.

Βλέπουμε τον Γουίνστον, να εργάζεται στο Υπουργείο Αλήθειας και συγκεκριμένα στο τμήμα αρχείων. Μαζί του εργάζονται και άλλοι συμπολίτες του, ως κρατικοί υπάλληλοι, όμως κανένας δεν γνωρίζει λεπτομέρειες για τον διπλανό του και ούτε για το έργο που επιτελεί. Στο γραφείο που βρίσκεται ο Γουίνστον και συγκεκριμένα στους τοίχους, υπάρχουν ένας φωνογράφος και τρία στόμια.. Πρόκειται για έναν αεροσωλήνα, όπου από το πρώτο στόμιο, εισέρχονται γραπτές εντολές «εκ των άνω»

και από το δεύτερο στόμιο, μεγαλύτερο από το πρώτο, διατίθεται το αρχείο της κρατικής εφημερίδας, των λεγόμενο Τάϊμς. Το τρίτο στόμιο αποτελεί μια φαρδιά σχισμή, η οποία είναι προστατευμένη από συρματοπλέγμα και ονομάζεται «τρύπα μνήμης». Αυτό χρησίμευε, στην απομάκρυνση των «άχρηστων» εγγράφων και υπήρχαν σε πολλά σημεία του Υπουργείου. Η έννοια «άχρηστο» στο συγκεκριμένο καθεστώς έχει διαφορετική σημασία.

Το καθήκον του Γουίνστον, ήταν να διορθώνει άρθρα παλιών εφημερίδων που θεωρούνταν κακώς ενημερωμένα ή που το περιεχόμενο τους εμπεριείχε λάθος πληροφορίες. Αν και φαίνεται να μην περικλείει κάτι αρνητικό, στην πραγματικότητα, ο ίδιος έπρεπε να επιβεβαιώνει ότι ο «Μεγάλος Αδερφός» είχε πάντα δίκιο και προέβλεπε πάντα ότι εν τέλει γινόταν στην πραγματικότητα. Λόγου χάρη, εάν ο «Μεγάλος Αδερφός» προέβλεπε στους Τάϊμς της χθεσινής κυκλοφορίας ότι θα επικρατούσε ηρεμία στο μέτωπο των Νοτίων Ινδών και σήμερα γινόταν ακριβώς το αντίθετο, ο Γουίνστον έπρεπε να διορθώσει όλα τα παλιά νούμερα για να τα κάνει να συμφωνούν με την πραγματικότητα. Να επαναδιατυπώσει το άρθρο, στο οποίο θα αναφέρει ότι ο «Μεγάλος Αδερφός», είχε αναφερθεί στο συγκεκριμένο περιστατικό και το είχε προβλέψει, πριν ακόμα συμβεί. Όταν συμπληρωνόντουσαν οι διορθώσεις που επιβάλλονταν να γίνουν, για κάθε τεύχος της κρατικής επίσημης εφημερίδας, η νέα έκδοση ξανατυπωνόταν με την αρχική να πηγαίνει στην «τρύπα της μνήμης», στην λήθη και στην θέση της τοποθετούνταν η διορθωμένη. Αυτές οι συνεχείς ανακατασκευές, αφορούσαν κάθε είδος λογοτεχνίας και εγγράφων που εμπεριείχαν πολιτική ή ιδεολογική σημασία (βιβλία, περιοδικά, φωτογραφίες, κινούμενα σχέδια, αφίσες, ταινίες, ηχητικές εγγραφές). Τα πάντα ήταν ελεγχόμενα, ο πολιτισμός βρισκόταν υπό επιτήρηση.

Κάθε μέρα που περνάει στη Ωκεανία, το παρελθόν γίνεται παρόν. Καμία πληροφορία που ήταν αντίθετη με το κόμμα δεν μπορούσε να κατοχυρωθεί στο αρχείο. Όλα ήταν από «δεύτερο χέρι», σβησμένη και ξαναγραμμένη όσες φορές θεωρούσε το κόμμα ότι έπρεπε να συμβεί. Κανείς δεν μπορούσε να αποδείξει αυτή την τροποποίηση και όπως είναι προφανές, ο «Μεγάλος Αδερφός», αρνούσαν την οποιαδήποτε κατηγορία πάνω στην παραποίηση των γεγονότων. Σύμφωνα με τον Όργουελ, επικρατούσε «κατευθυνόμενη τρέλα». Παλαιότερα, θεωρούταν τρελό κάποιος να πιστεύει ότι η γη κινείται γύρω από τον ήλιο, σήμερα ήταν εξίσου τρελό, υπό την κυβέρνηση του ΑΓΓΣΟΣ, να θεωρείται ότι το παρελθόν δεν μετατρέπεται.

Αυτό είχε ως απώτερο σκοπό, την χειραγώγηση της μνήμης. Εφόσον δεν υπήρχαν αποδείξεις, κανένας πολίτης δεν μπορούσε να ανατρέξει και να αναπλάσει πράγματα που βρίσκονται στην μνήμη του. Υπήρχαν μόνο μικρά ανεπιβεβαίωτα κομμάτια του παρελθόντος το οποίο βρίσκονταν σε πλήρη αντιδιαστολή με τις ορθόδοξες κατασκευές πλην όμως ορθόδοξες γραπτές μαρτυρίες. Ο Γουίνστον περιγράφει την κατάσταση αυτή ως «αντικατάσταση της μιας ανοησίας μετά την άλλη» αφού δεν είχε καμία σχέση με την πραγματικότητα. Γι' αυτόν όμως, αποτελούσε τη μόνη διασκέδαση καθώς μέσα στους πολυσύνθετους γρίφους που καλούταν να λύσει, χάνονταν και ξεχνούσε την πραγματικότητα που βίωνε και τον έθλιβε.

Το μυθιστόρημα πραγματεύεται την κατασκευή ενός ολοκληρωτικού κράτους και τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία ασκεί εξουσία και την επιβολή της δύναμης του, στους πολίτες της (Giroux, 2015). Ο Όργουελ, θεωρεί ότι αυτές οι κυβερνήσεις αναδύονται από την άσκηση της απόλυτης εξουσίας και εγκαθιδρύονται, σε αντίθεση με τους παρελθοντικούς τυράννους, κερδίζοντας τη συναίνεση των πολιτών με τη διαμόρφωση των συνθηκών εκείνων όπου τα ψεύδη μεταφράζονται καθαρή αλήθεια (Bounds, 2009, p. 145). Αυτό που τρομοκρατεί πραγματικά τον συγγραφέα, σχετικά με το ολοκληρωτικό σενάριο, δεν έγκειται στο γεγονός ότι διαπράττονται θηριωδίες αλλά ότι επιτίθενται στην αντικειμενικότητα της αλήθειας⁸ (Conant, 2005, p. 97). Διαβάζοντας το 1984, δεν διαφαίνεται πουθενά η ουσιαστική ύπαρξη εχθρών. Δίδεται η εντύπωση ότι και αυτό αποτελεί άλλη μια πρακτική του Κόμματος. Ο Γκόλσταϊν θα μπορούσε να είναι ανύπαρκτος, όπως και οι συνεχείς αντιπαραθέσεις με τις άλλες δυο υπερδυνάμεις. Είναι κατασκευάσματα της κυβέρνησης, ώστε να δημιουργηθεί στους πολίτες της το αίσθημα της αναγκαίας προστασίας, ιεροποιώντας τον εαυτό τους και επιβεβαιώνοντας με αυτό τον τρόπο την αναγκαία και αποτελεσματική παρουσία της. Ο Όργουελ, δεν μας επιβεβαιώνει σε κανένα σημείο του βιβλίου την ύπαρξη ή όχι των εχθρών. Αναφέρεται στο περιεχόμενο του Βιβλίου του Γκόλσταϊν. Επισημαίνεται ότι ο στόχος του πολέμου,

---

⁸ «Νωρίς στη ζωή μου παρατήρησα ότι κανένα γεγονός ποτέ δεν αναφέρθηκε σωστά από κάποια εφημερίδα αλλά στην Ισπανία για πρώτη φορά είδα δημοσιεύματα εφημερίδων να μην έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα ούτε καν τη σχέση που υπονοείται σ' ένα συνηθισμένο ψέμα. Είδα να αναφέρονται μεγάλες μάχες, ενώ δεν είχε γίνει καμία μάχη και απόλυτη σιωπή όταν είχαν σκοτωθεί εκατοντάδες άντρες. Είδα στρατιώτες που είχαν πολεμήσει γενναία να αποκαλούνται δειλοί και προδότες και άλλοι οι οποίοι δεν είχαν δει μια βολή να χαιρετίζονται ως ήρωες φανταστικών νικών. Και είδα εφημερίδες στο Λονδίνο να διαδίδουν τέτοια ψέματα και πρόθυμους λόγιους, να δημιουργούν συναισθηματικές κατασκευές σε γεγονότα που δεν έγιναν ποτέ. Αυτό το πράγμα με τρομάζει γιατί μου δίνει το αίσθημα ότι κάθε ιδέα αντικειμενικής αλήθειας ξεθωριάζει στον κόσμο» (Conant, 2005, p. 92).

επικεντρώνεται γύρω από την καταστροφή του ανθρώπινου μόχθου. Να καταναλίσκονται τα βιομηχανικά προϊόντα χωρίς άνοδο του βιοτικού επιπέδου, το οποίο ίσως συντελούσε στην εξέγερση του πληθυσμού. Μια ιεραρχική κοινωνία, όπως αυτή του «Μεγάλου Αδερφού», βασίζονται μόνο στην άγνοια και στη φτώχεια. Πόλεμος εσφαλμένη έννοια, αν την αντιληφθούμε με την έννοια που γίνεται αντιληπτή, εφόσον την καταργεί το διαρκές του πολέμου. Όταν ο πόλεμος γίνεται αδιάκοπος, παύει να είναι επικίνδυνος. Γι' αυτό και το σύνθημα «ο πόλεμος είναι ειρήνη» (Οργουελ, 1999σ. σ. 20 – 27).

Το ολοκληρωτικό σενάριο στοχεύει στον αφανισμό της αντικειμενικής αλήθειας και στην πλήρη ευθυγράμμιση των πολιτών με αυτά που προστάζει, όπως ακριβώς ένας στρατιώτης με τους ανωτέρω του. Η ιστορία εγγράφεται εκ νέου και σύμφωνα με τον Όργουελ, υπονομεύεται η ελεύθερη βούληση και η δυνατότητα να ορίζει κάποιος τη ζωή του και να αναστοχάζεται γύρω από αυτήν. Ο συγγραφέας αναφερόμενος στο ξεθώριασμα της αντικειμενικής αλήθειας, θεωρεί ότι επιτυγχάνεται με τρεις τρόπους. Αρχικά, από τους μηχανισμούς που διαμορφώνουν τέτοιες απόψεις μέσα στη κοινωνία, από τις απόψεις για γεγονότα που δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα και τέλος, με το μέσο που χρησιμοποιείται για να επιτύχει την ανάδειξη της αλήθειας αδύνατη.

«Ο Γουίνστον θυμόταν ότι τον καιρό που ήταν αυτός στο σχολείο, προς το '58, μόνο το ελικόπτερο υποτίθεται πως είχε εφεύρει το κόμμα. Δώδεκα χρόνια αργότερα όταν πήγαινε η Τζούλια στο σχολείο, υποστήριζαν πως είχαν εφεύρει και το αεροπλάνο. Ύστερα από μια γενιά θα οικειοποιούνταν και την ατμομηχανή»(Οργουελ, 1999, σ.σ.169). Είναι εμφανές, ότι ο πολιτισμός είναι υποταγμένος στο σύστημα. Ως φορέας της δημόσιας μνήμης, της παιδείας και της ιστορίας σταδιακά αποδυναμώνεται (Giroux, 2016, p. 8). Τα μυθιστορήματα και τα τραγούδια, γράφονται κατά παραγγελία με τη βοήθεια των μηχανών. Κάπου εκεί εμφανίζεται ένα ήρεμο, άβουλο και ονειροπαρμένο ον με τριχωτά αυτιά, ο Άμπλορθ, με μεγάλη ικανότητα στην κατασκευή στίχων και μέτρων. Είχε ως καθήκον να δημιουργεί διαστρεβλωμένες παραλλαγές οι οποίες ονομάζονταν «οριστικά κείμενα» και ήταν ιδεολογικά ενάντια στο Κόμμα, όμως για κάποιο λόγο έπρεπε να είναι καταχωρημένες ως ανθολογίες Τα μουσεία υπήρχαν για να εξυπηρετούν τις ανάγκες του πολέμου που ήταν η πηγή διαιώνισης και επικράτησης του συστήματος. Από την άλλη στον κινηματογράφο προβάλλονταν πάντα εικόνες πολέμου και βίας προβάλλοντας το σε ιδεώδες και

υμνώντας την αυτοθυσία για την πατρίδα και τον «Μεγάλο Αδερφό». Καταδείκνυαν την επιβεβλημένη εξαφάνιση, με κάθε μέσο, των αντιπάλων ακόμα και αν αυτός είναι αόρατος.

Ο πρωταγωνιστής μας δεν θυμάται καμία περίοδο στη ζωή του που η χώρα του βρισκόταν σε κατάσταση Ειρήνης. *«Το ιδανικό που είχε ορίσει το Κόμμα ήταν κάτι τεράστιο, τρομερό, αστραφτερό, ένας κόσμος από αστάλι και μπετόν με τερατώδεις μηχανές και φοβερά όπλα, ένα έθνος από πολεμιστές και φανατικούς που προχωρούσαν εμπρός μέσα σε τέλεια ενότητα, που έκαναν τις ιδέες σκέψεις, κραύγαζαν τα ίδια συνθήματα, που αιώνια εργάζονταν, πολεμούσαν, θριάμβευαν, καταδίωκαν. 300 εκατομμύρια άνθρωποι, όλοι με το ίδιο πρόσωπο»*. Το κράτος της Ωκεανίας, υπό την κυβέρνηση του ΑΓΓΣΟΣ, βασίζεται στην τιμωρία, στην συνεχή επιτήρηση και στην ηθελημένη αμνησία του πολιτισμού. Η προπαγάνδα και η χειραγώγηση είναι εμφανής σε όλη της έκταση του μυθιστορήματος. Οι τεχνικές του ελέγχου και της διαστρέβλωσης κινούνται γύρω από την εφαρμογή της κατάπνιξης των συναισθημάτων και της μετατόπισης αυτών, από το δίπολο άσπρο και μαύρο, την κατασκευή της Διπλής Σκέψης και την ανάδειξη της Νέας Ομιλίας. Το Κόμμα δημιούργησε και επέβαλλε τη Νέα Ομιλία (Newspeak) όπου ήταν η επίσημη γλώσσα της Ωκεανίας και εφευρέθηκε για να καλύψει τις ανάγκες του ΑΓΓΣΟΣ . Ο σκοπός της Νέας Ομιλίας ήταν όχι μόνο να δώσει έναν τρόπο έκφρασης της κοσμοθεωρίας και των διανοητικών συνηθειών του ΑΓΓΣΟΣ, αλλά και να καταργήσει κάθε άλλο τρόπο σκέψης. Η πρόθεση που υπήρχε ήταν, όταν η Νέα Ομιλία υιοθετηθεί μια για πάντα η Παλαιά Ομιλία να ξεχαστεί. Το λεξιλόγιο της Νέας Ομιλίας ήταν έτσι φτιαγμένο, ώστε να δίνει μια ακριβή και συχνά με πολλές αποχρώσεις έκφραση σε κάθε έννοια, που ένα μέλος του Κόμματος θα ήθελε να εκφράσει, αποκλείοντας συγχρόνως όλες τις άλλες έννοιες κι ακόμα και τη δυνατότητα να τις πλησιάσει κανείς με έμμεσες μεθόδους. Σε αυτό το σκοπό συνέβαλαν, η εφεύρεση καινούργιων λέξεων, και η εξάλειψη ανεπιθύμητων καθώς και η απογύμνωση εκείνων με ανορθόδοξο νόημα που απέμειναν, από κάθε δευτερεύουσα έννοια. Εκτός από την κατάργηση των λέξεων, η μείωση του λεξιλογίου θεωρείτο αυτοσκοπός και δεν άφηναν να επιζηήσει καμιά λέξη που έκριναν περιττή. Η Νέα Ομιλία είχε σαν σκοπό όχι να εξαπλώσει αλλά και να περιορίσει τον ορίζοντα της σκέψης και αυτός ο σκοπός εξυπηρετήθηκε άμεσα μειώνοντας στο ελάχιστο την εκλογή των λέξεων. Η Νέα Ομιλία, η μόνη γλώσσα στον κόσμο της οποίας το λεξιλόγιο λιγοστεύει κάθε

χρόνο, στοχεύει ουσιαστικά σε μια ουδετεροποίηση της γλώσσας. Αρκεί να σκεφτούμε πως, σύμφωνα με τα λόγια του Σάϊμ, ενός από την τεράστια ομάδα εμπειρογνομόνων που ασχολούνταν με την οριστική έκδοση του λεξικού, όλη η θεωρία του κακού θα μπορούσε, όταν η γλώσσα έφτανε στο τελικό της στάδιο, να εκφραστεί μέσα σε έξι λέξεις. Ο Σάϊμ συμπληρώνει: *«Η επανάσταση θα ολοκληρωθεί όταν κατορθωθεί η έλλειψη συνείδησης. Ορθοδοξία σημαίνει να μην σκέφτεσαι. Δεν υπάρχει λόγος να σκέφτεσαι! Θα κάνουμε αδύνατο το έγκλημα σκέψης, διότι δεν θα υπάρχει καμία λέξη για να το εκφράσεις»*. Το τελευταίο αυτό στάδιο της γλώσσας, οι καθεστωτικοί το ονομάζουν μάλιστα «παπιομιλιά». Αυτό, διότι στην εν λόγω φάση οι άνθρωποι δεν θα μιλούν κανονικά, αλλά θα κρώζουν παράγοντας ήχους παρόμοιους με αυτούς των πουλιών και δεν θα καταλαβαίνουν ακριβώς τι αρθρώνουν. Η γλώσσα είναι το εργαλείο εκείνο όπου οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να εκφραστούν. Είναι άμεσα συσχετισμένη με την ταυτότητα του ατόμου και ο τρόπος που δρα προέρχεται από κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες. Η ταυτότητα που προέρχεται από το ολοκληρωτικό σενάριο συνδέεται με την αλλοίωση της μνήμης και του παρελθόντος, την απομάκρυνση από την πραγματική γλώσσα με αποτέλεσμα το άτομο να ψάχνει την ταυτότητα του, χάνοντας το ατομικό του στοιχείο, γύρω από ένα κατασκευασμένο περιβάλλον το οποίο ελέγχεται και καθοδηγείται από το ολοκληρωτικό καθεστώς. Κυριαρχεί στη μνήμη και με αυτό τον τρόπο ελέγχει τη πραγματικότητα.

1.4.Η εφαρμογή του Δίλεπτου Μίσους

«Οι παλιοί πολιτισμοί ισχυρίζονταν ότι ήταν θεμελιωμένοι πάνω στην αγάπη και στη δικαιοσύνη. Ο δικός μας θεμελιώνεται στο μίσος. Στον δικό μας κόσμο δεν θα υπάρχουν άλλα συναισθήματα εκτός από τον φόβο, την οργή, τη θριαμβολογία και την ταπείνωση. Όλα τα άλλα θα τα καταπνίξουμε – όλα!» (Οργουελ, 1999, σ.σ. 290).

Μία από τις πιο ενδιαφέρον πρακτικές, που εφάρμοζε το Κόμμα, ήταν το δίλεπτο μίσος το οποίο πραγματοποιούνταν σε καθημερινή βάση μέσα στην ημέρα, σε κάθε χώρο εργασίας, σε κάθε κτίριο του Κόμματος. Οι εργαζόμενοι έπαιρναν καρέκλες από τα υπόλοιπα δωμάτια του κτιρίου και τις τοποθετούσαν τη μία δίπλα στην άλλη, σε σειρές, μπροστά από μία μεγάλη τηλεοθόνη . Το μίσος άρχιζε μόλις αντηχούσε από την τηλεόραση «μια φρικιαστική, συριστική φωνή», ένας

διαπεραστικός ήχος που σε έκανε να ανατριχιάζεις. Στη συγκεκριμένη πρακτική, το ακροατήριο, ήταν αναγκασμένο να φανατιστεί, να εξαπολύσει ύβρεις και να ξεσπάσει σε μια λυσσαλέα οργή απέναντι στον «εχθρό».

Όπως έχει αναφερθεί, ο κόσμος χωριζόταν σε τρεις μεγάλες δυνάμεις . Στην Ωκεανία, στην Ευρασία και στην Ανατολοασία. Η εμπόλεμη κατάσταση που επικρατεί στην Ωκεανία από τη μία ορίζεται ως πόλεμος με την Ευρασία και τότε με την Ανατολοασία, ποτέ δεν υπάρχει μια κατάσταση ηρεμίας. Βασικότερος όμως εχθρός του Κόμματος, είναι ο Εμμανουήλ Γκολσταϊν. Αποτελεί το σύμβολο του αποστάτη, του παραβάτη που κάποτε, πριν από πολύ καιρό αποτελούσε μια από τις εξέχουσες φυσιογνωμίες του Κόμματος, σχεδόν στο επίπεδο του «Μεγάλου Αδερφού», όμως μετά εμπλέχτηκε σε αντεπαναστατικές ενέργειες. Καταδικάστηκε σε θάνατο και με μυστήριο τρόπο, κατάφερε να δραπετεύσει και να εξαφανιστεί. Ήταν ο μεγαλύτερος προδότης της κυβέρνησης και αυτός ήταν ο λόγος που τα δίλεπτα μίσους είχαν το πρόσωπο του. Ήταν εκείνος που «κηλίδωνε την αγνότητα του Κόμματος». Όλα τα εγκλήματα και οι μυστικές συνωμοσίες ήταν απόρροια της διδασκαλίας του. Αν και κανείς δεν γνώριζε που βρισκόταν, φημολογούταν ότι προετοίμαζε τις παρασκηνιακές του κινήσεις είτε κρυμμένος κάπου στο εξωτερικό, προστατευόμενος από τους χρηματοδότες του, είτε κάπου μέσα στην ίδια την Ωκεανία. Το πιο αξιοσημείωτο σημείο είναι, ότι αν και ο Γκολσταϊν ήταν ο πιο μισητός άνθρωπος, πάντα υπήρχαν εκείνες οι μερίδες ανθρώπων που μπορούσαν να παραπλανηθούν και να ενταχθούν στην «Αδελφότητα» του. Πρόκειται για μια μυστική οργάνωση που εμπεριείχε συνωμότες, με κύριο σκοπό την ανατροπή της Κυβέρνησης. Κυκλοφορούσε η φήμη ότι είχε γραφτεί και ένα βιβλίο, δυσεύρετο, που κατηγορούσε τις πρακτικές του ΑΓΓΣΟΣ.

Κατά τη διαδικασία του δίλεπτου, δεν ήταν ακριβώς ότι υπήρχε η υποχρέωση να συμμετάσχεις αλλά ουσιαστικά δεν μπορούσες να το αποφύγεις. Δεν χρειαζόταν κάποιου είδους προσποίησης καθώς το αίσθημα του φόβου και της μανίας και η αβυσσαλέα ανάγκη του κοινού να χτυπήσει, να βασανίσει και «να σπάσει κεφάλια με σφυρί», διαπερνούσε σαν ηλεκτρικό ρεύμα το κοινό και τους μεταμόρφωνε σε παράφρονες, παρά τη θέληση τους. *«Όλη αυτή η οργή που βίωνα, μπορούσε να κατευθυνθεί από το ένα αντικείμενο στο άλλο, σαν τη φλόγα σε λάμπα θυέλλης».* Ο Γουίνστον, κατεύθυνε το μίσος του προς τον «Μεγάλο Αδερφό», στο Κόμμα, στην Αστυνομία της Σκέψης. Από τη μια ταυτιζόταν με τον Γκολσταϊν, που θεωρούσε ότι

ήταν ο μοναδικός φρουρός της αλήθειας και ο μόνος λογικός σε έναν κόσμο κατασκευασμένο από ψέματα και την ίδια στιγμή, συμμετείχε με τους ανθρώπους που τον πλαισίωναν και όσα έλεγαν του φαινόταν αληθινά. Η κρυφή του απέχθεια για τον «Μεγάλο Αδερφό» μεταβαλλόταν σε λατρεία. *«Εκείνη τη στιγμή το ακροατήριο ξέσπασε σε μια βαθιά, αργή, ρυθμική ψαλμωδία «M-A!...M-A!...M-A!...» ξανά και ξανά, πολύ αργά, με μεγάλη παύση μεταξύ του M και του A. Ένα ρεφρέν που ακουγόταν σε στιγμές ακράτητης συγκίνησης. Από τη μία, ήταν κάτι σαν ύμνος αφιερωμένος στη σοφία και στο μεγαλείο του Μεγάλου Αδερφού, αλλά πιο πολύ μια πράξη αυτοϋπνωσης, μια ηθελμένη κατάπνιξη της συνείδησης μέσα σ' ένα ρυθμικό θόρυβο»* (Όργουελ, 1999, σ. σ. 27). Ο Όργουελ μέσα από το Δίλεπτο Μίσους παρουσιάζει έναν οργασμό ο οποίος βρίσκεται σε κλιμάκωση. Ο «Μεγάλος Αδερφός» μεταλλάσσεται σε M-A και ταυτίζεται με τις προσωπικές εκείνες περιστάσεις όπου το άτομο απευθύνεται στον αγαπημένο του με οικείους όρους. Διακρίνεται από μετατόπιση της λίμπιντο από την σεξουαλική πράξη σε εκείνο που το άτομο δένεται με τον ηγέτη. Αξίζει να αναφερθεί ότι για να γίνουν ελκυστικά τα ολοκληρωτικά καθεστάτα προσωποποιούν την κεντρική εξουσία σε ένα πρόσωπο το οποίο έχει θεϊκά χαρακτηριστικά⁹ (Κανέλος, 2018).

1.5. Ο έρωτας ως πολιτική πράξη

Υπό το καθεστώς του ΑΓΓΣΟΣ, όπως φαίνεται σε όλες τις σελίδες του βιβλίου, η ιδιωτική ζωή δεν υφίσταται. Όλα είναι ελεγχόμενα και παρακολουθούνται από το βλέμμα του «Μεγάλου Αδερφού». Η ιδιωτική ζωή ως ένα κεκτημένο αγαθό στην εν λόγω κοινωνία, παρουσιάζεται ως εκκεντρικότητα και με στοιχεία ατομισμού. Η αυτοκρατορία που κυβερνάει διακρίνεται από την γέννηση του φόβου, της λογοκρισίας και της προπαγάνδας και με αυτόν τον τρόπο γεννούνται σε κάθε πτυχή της ανθρώπινης προσωπικότητας, αισθήματα φόβου και μίσους. Κανένα άλλο συναίσθημα δεν μπορεί να υπάρχει σε αυτή την κοινωνία που να μην είναι εμποτισμένο με τα προαναφερόμενα συναισθήματα. Με αυτόν τον τρόπο η αγάπη και

---

⁹ Όταν τα ολοκληρωτικά καθεστάτα προβάλλουν έναν ηγέτη ως υποκατάστατο του πατέρα του θείου, του αδερφού (Ο Στάλιν αναφερόταν ως «θεϊός Τζο»), στοχεύουν να δημιουργήσουν οικειότητα ανάμεσα στο πρόσωπο αυτό και στους πολίτες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αναδυθούν σχέσεις πίστης, ταυτόσημες με αυτές που υπάρχουν μέσα σε μία οικογένεια. Εάν εκατομμύρια ανθρώπων είναι έτοιμα να πιστέψουν άκριτα ότι τους ανακοινώσει η κυβέρνηση, συμβαίνει γιατί ο Θεός και οι συγγενείς δεν ψεύδονται (Bound, 2009, p. 146).

ο πόθος είναι ανέφικτο να βιωθούν αγνά, χωρίς να είναι εμποτισμένα με τα αρνητικά συναισθήματα που επιφέρει η Αυτοκρατορία του Φόβου. Η τέλεση γάμου καθοδηγούμενη από φυσική επιλογή και έλξη των ατόμων δεν είναι εγκεκριμένες. Ο έρωτας παρουσιάζεται ως πολιτική πράξη σαν μια πράξη αντίστασης απέναντι στο Κόμμα του ΑΓΓΣΟΣ. Ο απώτερος σκοπός της σύναψης σχέσης είναι εξ ολοκλήρου η αναπαραγωγή, η δημιουργία παιδιών για το συμφέρον των πολιτικών ιδεολογιών της κυβέρνησης και για να εκλείψει η όποια πιθανότητα παρεκτροπής, στα άμεσα σχέδια του Κόμματος, είναι η αναπαραγωγή μέσω τεχνητής γονιμοποίησης.

Μέσα από το «1984», ο Όργουελ επιχείρησε τη σύνδεση μεταξύ του ολοκληρωτικού συστήματος και της σεξουαλικής καταπίεσης, φωτογραφίζοντας τον Ηγέτη ως ένα ομοερωτικό αντικείμενο πάθους. Μέσω της σεξουαλικής καταπίεσης, αναδύεται ο φροϋδικός εφιάλτης, το οιδιπόδειο όραμα κατά το οποίο, η σεξουαλική ολοκλήρωση του υιού βρίσκει εμπόδιο στον «Μεγάλο Αδερφό», ο οποίος απεικονίζεται μέσα από τα πατριαρχικά στερεότυπα του θρησκευτικού μονοθεϊσμού και της φροϋδικής μυθοπλασίας (Bail, 2003, σ.σ. 215). Υπονόησε ότι τα συστήματα αυτά, ευνοούν τον σεξουαλικό πουριτανισμό ο οποίος επιφέρει την υστερία, οδηγώντας το πλήθος σε συναισθήματα αγάπης και λατρείας για τον πόλεμο και τον ηγέτη. Σε κάποιο σημείο του βιβλίου, ως προς την λατρεία του Ηγέτη, η Τζούλια αναφέρει: *«όταν κάνεις έρωτα, ξοδεύεις ενέργεια και μετά νιώθεις ευτυχισμένος και δε δίνεις δεκάρα για το τίποτα. Δεν μπορούν να το παραδεχτούν να νιώθεις έτσι. Θέλουν να ξεχειλίζεις από ζωτικότητα αδιάκοπα. Όλες αυτές οι παρελάσεις και κόντρα παρελάσεις, οι επευφημίες και οι σημαίες που ανεμίζουν, είναι σεξουαλικό ένστικτο ανικανοποίητο. Αν είσαι ικανοποιημένος μέσα σου γιατί να σκοτίζεσαι για τον Μεγάλο Αδερφό και το τρίχρονο σχέδιο και το Δίλεπτο Μίσους και όλες τις υπόλοιπες βλακειές»* (Όργουελ, 1999, σ. 134 - 135).

Η πρώτη συνάντηση των ηρώων γίνεται κατά τη διάρκεια ενός Δίλεπτου Μίσους. Το πρώτο συναίσθημα που του δημιουργεί το πρόσωπο της είναι το μίσος και η οργή καθώς διακρίνει τον φανατισμό και τον ολοκληρωτικό της χαρακτήρα όπως και την αφοσίωση της απέναντι στο Κόμμα. Χαρακτηριστικά, αναφέρει: *«θα μπορούσε να την ακολουθήσει ώσπου να φτάσουν σε ένα έρημο μέρος και εκεί να της σπάσει το κεφάλι με μια πέτρα»* (Όργουελ, 1999, σ.σ. 114). Η Τζούλια όμως σε μια ανύποπτη στιγμή βρίσκει τον τρόπο να του εξομολογηθεί τον έρωτα της και να συναντηθούν σε κάποιο απόμερο μέρος. Εφόσον βρίσκονται, του αναφέρει ότι με την

έντονη ενασχόληση της στα πολιτικά δρώμενα και με τις έντονες εκφράσεις φανατισμού υπέρ του Κόμματός, παραμένει ασφαλής και της ασκείται ελάχιστος έλεγχος, επιτρέποντας της να κάνει τις επιλογές της παρασκευαστικά και να μην κινεί υποψίες. Η Τζούλια εμφανίζεται αρκετά αισιόδοξη ως προς τη ζωή, εμφανίζει την αντίθεση της και την επιδοκιμασία της απέναντι στα γεγονότα χωρίς να δίνει παραπάνω έμφαση στην γέννηση τους, στα αίτια και τις συνέπειες. Αυτό ίσως να οφείλεται στην νεαρή της ηλικία αν και δεν σημαίνει ότι δεν ασκεί την κριτική της και ακολουθεί τα γεγονότα άβουλα, θα λέγαμε ότι συγκριτικά με τον Γουίνστον υπερασπίζεται με μεγαλύτερο ενθουσιασμό την επανάσταση απέναντι στα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα που συμβαίνουν. Από την άλλη ο Γουίνστον, εστιάζει περισσότερο στα γεγονότα, αναλύοντας τα και ανατροφοδοτεί όλα εκείνα τα πράγματα που τον κάνουν να θλίβεται για την ύπαρξη του. Παρ' όλες τις αντιξοότητες, καταφέρνουν και νοικιάζουν ένα δωμάτιο, όπου ανήκει σε έναν ιδιοκτήτη μαγαζιού με αντίκες. Από εκεί είχε προμηθευτεί ο Γουίνστον και το ημερολόγιο του. Το μαγαζί βρίσκεται σε μια προλεταριακή γειτονιά και δεν διαθέτει οθόνες. Το ζευγάρι έχει καταφέρει να αποκτήσει ιδιωτική ζωή, για κάποιες ώρες την εβδομάδα και αυτή είναι η μεγαλύτερη κατάκτηση τους. Αισθάνονται ευτυχία που βρίσκονται εκεί μαζί, ακόμα και που ξέρουν ότι αυτή τους η πράξη είναι η πλέον ανορθόδοξη για το Κόμμα και μπορεί να οδηγήσει στην σύλληψη τους και στον βασανισμό τους. Αντιστέκονται απέναντι στην ιδεολογία του «Μεγάλου Αδερφού» μέσω της βραχυπρόθεσμης ευτυχίας τους και αυτό για εκείνους, τη συγκεκριμένη στιγμή είναι παραπάνω από αρκετό.

Το γυναικείο φύλο, στην κοινωνία του «Μεγάλου Αδερφού», παρουσιάζεται ως νευραλγικό και αντιπαθητικό. Συνηθίζουν να περνάνε τον χρόνο τους στην εργασία τους και στις ελεύθερες ώρες που διαθέτουν οφείλουν να εντάσσονται σε αθλητικούς συλλόγους και σε Αντισεξουαλικούς Συνδέσμους Νεολαίας. Αυτό αποσκοπεί τόσο στην εξάντληση των διαθέσιμων ωρών όσο και στην απορρόφηση της ενέργειας που διαθέτουν ώστε να μην υπάρχει χρόνος και διάθεση να συνευρεθούν με πρόσωπα που τις ενδιαφέρουν. Είναι σαφές πως οι σεξουαλικές δραστηριότητες εγγράφονται στο τελείως τυπικό κομμάτι με την αφαίρεση κάθε είδους επιθυμίας, ευχαρίστησης και ηδονής. Οι γυναίκες βρίσκονται στο περιθώριο, είναι ανώνυμες και φανατικές υποστηρίκτριες του Κόμματος. Ο Όργουελ, αντιλαμβάνεται τις γυναίκες ως αντικείμενα και όχι ως υποκείμενα με δικαιώματα.

Καμία παντρεμένη γυναίκα δεν εμφανίζεται ως εργαζόμενη, μόνο εκείνες που είναι ανύπαντρες παρέχουν ώρες εργασίας και αυτό διότι είναι περισσότερο ευάλωτες στη διαφθορά. Η γλώσσα γραφής του συγγραφέα διακρίνεται από μισογύνικη χροιά και η αρνητική εικόνα των γυναικών δίδεται ακόμα και από το ηχόχρωμα τους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Τζούλια δεν έχει επίθετο, η θέση της στο έργο είναι ασήμαντη. Επαναστατεί για δική της ευχαρίστηση και διακρίνεται από έλλειψη σοβαρότητας απέναντι στην ηρωική τοποθέτηση του Γουίνστον για την κατανόηση της κοινωνίας. Ο λόγος της είναι συνοπτικός και περιγράφεται στην πλειονότητα του έργου, μέσα από την εκτέλεση της σεξουαλικής επαναστατικής πράξης με τον Γουίνστον. Καμία γυναικεία ύπαρξη στη ζωή του πρωταγωνιστή, δεν περιγράφεται επαρκώς. Ο κόσμος της Ωκεανίας, αφορά έναν ανδροκρατούμενο χώρο. Αν και στο έργο οι άντρες φοβούνται τις γυναίκες, η κυριαρχία και η «ετερότητα» των γυναικών δεν αλλάζει (Κανέλος, 2018).

Το ερωτικό στοιχείο είναι έντονο μέσα στο «1984», εντοπίζεται όχι όπως θα περίμενε κανείς μεταξύ του Γουίνστον και της Τζούλιας, αλλά μεταξύ του πρωταγωνιστή και του Ο' Μπράιεν. Η σεξουαλικότητα μετατοπίζεται στην πολιτική. Η σχέση μεταξύ των δύο αντρών, ξεκινάει με μια «διφορούμενη ματιά¹⁰», η οποία ωθεί τον Γουίνστον σε μια επαναστατική πράξη - στο γράψιμο του ημερολογίου. Ο πρωταγωνιστής έλκεται από τον Ο' Μπράιεν ο οποίος ταυτίζεται με το πρόσωπο του «Μεγάλου Αδερφού». Διαθέτει παρουσιαστικό πυγμάχου, δυνατό στέρνο ενώ με μια χειραψία μπορεί να κάνει τα κόκαλα του Γουίνστον να τρίξουν. Η ταύτιση αυτή δεν διακρίνεται μόνο από ανατομικής πλευράς. Στη σκέψη του, η εικόνα του Ο' Μπράιεν πολλές φορές συμπίπτει με αυτή του «Μεγάλου Αδερφού». Κοιτάζει το πορτρέτο του και έρχεται στο μυαλό του ο Ο' Μπράιεν και αργότερα συμβαίνει το αντίθετο. Η ερωτική τρέλα για τον Ο' Μπράιεν μετατρέπεται σε αγάπη για τον «Μεγάλο Αδερφό».

---

¹⁰ «Για μια στιγμή η ματιά του συναντήθηκε με τον Ο' Μπράιεν. Ο Ο' Μπράιεν είχε σηκωθεί είχε βγάλει τα γυαλιά του και τα ξανάβαζε στη μύτη του, με εκείνη τη χαρακτηριστική του χειρονομία. Αλλά υπήρξε ένα κλάσμα του δευτερολέπτου που τα μάτια τους συναντήθηκαν και όσο χρειάστηκε για να γίνει αυτό, ο Γουίνστον γνώριζε-ναι, ΉΤΑΝ ΒΕΒΑΙΟΣ!- ότι ο Ο' Μπράιεν σκεφτόταν το ίδιο ακριβώς μ' αυτόν. Είχαν περάσει μεταξύ τους ένα ολοκάθαρο μήνυμα. Ήταν σαν να είχαν επικοινωνήσει τα πνεύματα τους και οι σκέψεις τους ξεχείλισαν από τον ένα στον άλλο, μεσ' από τα μάτια τους» (Οργουελ, 1999, σ.σ. 25).

1.6. «Αν υπάρχει ελπίδα, βρίσκεται στους προλετάριους»(;)

Η τρίτη τάξη που συναντάται στην κοινωνία του ΑΓΓΣΟΣ είναι οι προλετάριοι, όπου αποτελούν το κατώτερο κοινωνικό στρώμα και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού. Σε ποσοστό 80% μαζί με τα ζώα είναι τα μοναδικά όντα που μπορούν και λέγονται, ελεύθερα. Σύμφωνα με τον Γουίνστον, «αν υπάρχει ελπίδα, βρίσκεται στους προλετάριους» (Οργουελ, 1999, σ.σ. 80), ήταν οι μοναδικοί που μπορούσαν να ανατρέψουν το καθεστώς, αρκεί μόνο να γνώριζαν τη δύναμη που διαθέτουν. Η σκέψη αυτή όμως, εγκαταλείπεται καθώς σε μια νυχτερινή βόλτα του Γουίνστον στις προλεταριακές γειτονιές συναντάει πλήθος ανθρώπων να λογομαχεί έντονα, αν και προς στιγμή αναθάρρησε ότι πρόκειται για κάποιου είδους εξέγερσης προς την καταπίεση του «Μεγάλου Αδερφού», εν τέλει αντιλήφθηκε ότι επρόκειτο απλά για διαμάχη που αφορούσε κάποιο μαγειρικό σκεύος. Ο λόγος που οι προλετάριοι ήταν ελεύθεροι, οφειλόταν στο γεγονός ότι δεν θεωρούνταν επικίνδυνοι. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γουίνστον, πως «δεν θα επαναστατήσουν αν δεν αποκτήσουν συνείδηση και δεν θα αποκτήσουν συνείδηση εάν δεν επαναστατήσουν.»

Σύμφωνα με το Κόμμα, οι προλετάριοι πριν από την Επανάσταση ζούσαν σε άθλιες συνθήκες υπό την σκλαβιά των καπιταλιστών. Αποβίωναν από την ασιτία, τους βασανίζανε, στέλνανε τις γυναίκες τους στα ανθρακωρυχεία - αν και υπό το καθεστώς του ΑΓΓΣΟΣ πάλι στα ανθρακωρυχεία δουλεύουν - καθώς και πουλούσαν τα παιδιά τους σε ηλικία έξι ετών στις φάμπρικές Πέρα όμως από αυτά, πιστό το Κόμμα στην έννοια της διπλής σκέψης, δίδασκε ότι οι προλετάριοι ήταν από τη φύση τους κατώτερα όντα και θα έπρεπε να βρίσκονται σε κατάσταση υποταγής όπως συνέβαινε και με τα ζώα. Ελάχιστα πράγματα γνωρίζανε για την συγκεκριμένη μερίδα ατόμων, αν και δεν χρειαζόταν, καθώς η ζωή τους ξοδευόταν στην εργασία και στην αναπαραγωγή και καμία άλλη δραστηριότητα τους, δεν είχε σημασία. Ερχόντουσαν στη ζωή, μεγάλωναν, εργαζόντουσαν από την ηλικία των δώδεκα χρόνων, περνούσαν μια περίοδο ακμής ομορφιάς και σεξουαλικού πόθου, παντρευόντουσαν στα είκοσι και στην ηλικία των τριάντα ήταν μεσόκοποι και αποβίωναν στα εξήντα. Ο πνευματικός τους ορίζοντας περιοριζόταν στη δουλειά, στους άσκοπους καβγάδες με τους γείτονες, στον κινηματογράφο, στο ποδόσφαιρο, στην μύρα και στον Τζόγο.

Το Κόμμα, δεν ήταν δύσκολο να τους ελέγχει. Ανάμεσα τους κυκλοφορούσε η Αστυνομία της Σκέψης, διαδίδοντας ψεύτικες φήμες. Αν έκριναν ότι κάποιος

μπορούσε να γίνει επικίνδυνος τον εξοστράκιζαν. Το Κόμμα δεν έκανε καμία προσπάθεια να τους μυήσει στην ιδεολογία του καθώς δεν επιθυμούσε να έχουν πολιτική συνείδηση. Το μόνο που ζητούσε από αυτούς ήταν ένας πρωτόγονος πατριωτισμός, τον οποίο τον χρησιμοποιούσε προκειμένου να επιτύχει περισσότερες ώρες εργασίας ή μειωμένο συσσίτιο. Καμιά φορά ήταν δυσαρεστημένοι, όμως χωρίς απόψεις πάνω στα κεντρικά ζητήματα, δεν οδηγούνταν πουθενά, και παρέμεναν σε προσωπικές στενοχώριες. Το κόμμα φρόντιζε να τους κρατάει τελείως αποπροσανατολισμένους και μακριά από την πραγματικότητα. Ενδεικτικός τρόπος χειραγώγησης τους, ήταν η ύπαρξη λαχείου, με μεγάλα κέρδη, το οποίο εκδιδόταν και το παρείχε το Κόμμα στις Προλεταριακές μάζες. Οι προλετάριοι το αγόραζαν, δίνοντας από τις οικονομίες τους και ανέμεναν εναγωνίως τα αποτελέσματα. Οι τυχεροί όμως αριθμοί ποτέ δεν εμφανιζόταν στις προλεταριακές γειτονιές αφού εν μέρει η υπόθεση δεν υφίσταντο.

Τα σπίτια στις συγκεκριμένες γειτονιές, δεν διέθεταν οθόνες και η Αστυνομία της Σκέψης ασκούσε ελάχιστο έλεγχο. Αν και υπήρχε μεγάλο ποσοστό εγκληματικότητας στο Λονδίνο από εγκλήματα κάθε κατηγορίας, κανείς δεν έδινε σημασία καθώς όλα αυτά συνέβαιναν μεταξύ των προλεταρίων. Ακόμα, ήταν ελεύθεροι να συνάψουν κάθε είδος σχέσης, να πάρουν διαζύγιο, ο σεξουαλικός πουριτανισμός του Κόμματος δεν τους αφορούσε και θα τους επιτρεπόταν ακόμα και η θρησκευτική λατρεία, αν έδειχναν να την χρειάζονται. Ήταν ελεύθεροι να ακολουθήσουν τους κανόνες των προγόνων τους, αφού ήταν υπεράνω υποψίας (Όργουελ, 1999, σ.σ. 81 – 86).

Στην κοινωνία των προλεταρίων όμως βλέπουμε και την μόνη σύνδεση με το παρελθόν. Αυτό διακρίνεται από τα σπίτια που διαμένουν, από τα ρούχα τους, από τα μαγειρικά τους σκεύη, στην γλώσσα που μιλούν καθώς και στο πως περνάνε στην καθημερινότητα τους, όλα παραπέμπουν στην εποχή πριν την Επανάσταση. Ο Γουίνστον, έχοντας αυτή την γνώση αποφασίζει να πλησιάσει ένα ηλικιωμένο και να τον ρωτήσει για τη ζωή του τώρα και τη ζωή του τότε. Προσπαθούσε να μάθει αν οι άνθρωποι ζούσαν καλύτερα πριν το καθεστώς του «Μεγάλου Αδερφού», ή αν η ζωή ήταν πάντα τόσο θλιβερή. Μάταια όμως καθώς η μνήμη των προλεταρίων διακατέχονται από προσωπικές εξιστορήσεις μέσα από σωρό άχρηστων λεπτομερειών.

Έχοντας έντονη την ανάγκη ο Γουίνστον και η Τζούλια να αποδεσμευτούν για λίγο από το αβάσταχτο παρόν και το δυσοίωνο μέλλον, ανατρέχουν στις εικόνες του παρελθόντος. Προσπαθούν, να συνδεθούν με τα στοιχεία του παρελθόντος καθώς μοιάζει καλύτερο, πιο ελπιδοφόρο και ταυτόχρονα εξιδανικευμένο. Για να το πετύχουν αυτό, συλλέγουν αντικείμενα από άλλες εποχές καθώς διακρίνουν πάντα την όμορφη πλευρά τους ακόμα και αν δεν καταλαβαίνουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται. Ο Γουίνστον από την μια αγοράζει παλιούς πίνακες και σπασμένα διακοσμητικά και η Τζούλια από την άλλη ενδύματα, παπούτσια με τακούνια, σετ μακιγιάζ προκειμένου να έρθει σε επαφή με την όμορφη, θηλυκή της πλευρά. Όλα αυτά στοιχειοθετούν την έννοια της ελευθερίας και ταυτόχρονα το απαγορευμένο από το Κόμμα. Το ζευγάρι απολαμβάνει να ακούει τα τραγούδια της γυναίκας που μένει κάτω από το δωμάτιο που μοιράζονται στις προλεταριακές γειτονιές και προσπαθούν να κατανοήσουν και να απομνημονεύσουν τους στίχους. Ο Γουίνστον εκφράζει τον θαυμασμό του, προς την παχουλή μεσήλικη κυρία με τα πολλά παιδιά, την οποία την θεωρεί πολύ πιο όμορφη από τις λεπτοκαμωμένες, ανέκφραστες και ψυχρές κοπέλες του κόμματος. Αξιοσημείωτη είναι η ανάγκη του πρωταγωνιστή να ανατρέχει συνεχώς στην παιδική του ηλικία, στην μητέρα του. Μέσω αυτού διακρίνεται η έντονη ανάγκη του να αποκτήσει έναν ζωτικό χώρο ο οποίος θα αντιστέκεται στην ανυπόφορη πραγματικότητα που βιώνει. Με αυτόν τον τρόπο ο Όργουελ, στην ερμηνεία του σχετικά με την «αγάπη για το παρελθόν» επικεντρώνεται στο γεγονός ότι απορρίπτοντας κάποιος την πραγματικότητα που βιώνει ταυτόχρονα αναγνωρίζει μια άλλη διαφορετική, καλύτερη πραγματικότητα κάπου αλλού: *«Ίσως να ήταν αλήθεια ότι ο μέσος άνθρωπος ζούσε καλύτερα τώρα απ' ότι πριν από την Επανάσταση. Η μόνη μαρτυρία για το αντίθετο ήταν η σιωπηλή διαμαρτυρία που ένιωθες μέσα σου, το ενστικτώδες αίσθημα ότι οι συνθήκες της ζωής σου σήμερα είναι ανυπόφορες και ότι κάποτε στο παρελθόν θα πρέπει να ήταν διαφορετικές [...]»*.

1.7. «Αν θέλεις μια εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να συνθλίβει ένα ανθρώπινο πρόσωπο – για πάντα»

Το τρίτο μέρος του βιβλίου αναφέρεται στην σύλληψη του Γουίνστον και στην κατάσταση που βιώνει. Ο πρωταγωνιστής βρίσκεται στις κρατικές φυλακές και υποβάλλεται σε πλήθος βασανιστηρίων. Τα κελιά είναι με τέτοιο τρόπο κατασκευασμένα όπου δεν μπορεί κάποιος να καταλάβει εάν είναι μέρα ή νύχτα, ο χρόνος δεν μπορεί να οριστεί. Ο Γουίνστον υποβάλλεται σε βασανιστήρια αστίας, αϋπνίας και κάθε είδος κακοποίησης, από τον υποτιθέμενο αντικαθεστωτικό αλλά στην πραγματικότητα, μέλος του Εσωτερικού Κόμματος και αρχηγό της Αστυνομίας της Σκέψης, Ο' Μπράιαν, ο οποίος αναφέρει: *«Μην φανταστείς ότι θα σωθείς Γουίνστον, όσο και αν μας παραδοθείς ολοκληρωτικά. Ο, τι σου συμβαίνει εδώ, θα σε σημαδέψει για πάντα. Ποτέ ξανά δεν θα είσαι ικανός να νιώσεις ένα οποιοδήποτε ανθρώπινο αίσθημα. Το κάθε τι θα νεκρώσει μέσα σου. Θα είσαι κούφιος. Θα σε στύψουμε ώσπου να αδειάσεις και έπειτα θα σε γεμίσουμε με τους εαυτούς μας (Όργουελ, 1999, σ.σ. 279)(..) Δεν μας ενδιαφέρουν ούτε τα πλούτη, ούτε η μακροβιότητα, ούτε η ευτυχία. Δεν μας ενδιαφέρει παρά μόνο η εξουσία, η καθαρή εξουσία¹¹. Οι Γερμανοί Ναζί και οι Ρώσοι Κομμουνιστές μας πλησίασαν πολύ στις μεθόδους, αλλά δεν είχαν ποτέ το θάρρος να αναγνωρίσουν τα κίνητρα τους. Ξέρουμε πώς κανείς δεν αρπάζει την εξουσία με την πρόθεση να την αφήσει έπειτα. Η εξουσία δεν είναι μέσον, είναι σκοπός. Δεν εγκαθιδρύει κανείς μια δικτατορία για να προστατέψει μια επανάσταση. Κάνει επανάσταση για να εγκαθιδρύσει τη δικτατορία. Το αντικείμενο της καταδίωξης είναι η καταδίωξη. Το αντικείμενο των βασανιστηρίων είναι τα βασανιστήρια. Το αντικείμενο της εξουσίας είναι η εξουσία, αρχίζεις τώρα να καταλαβαίνεις;»(Όργουελ, 1999, σ.σ. 286-287).*

Οι εξαντλητικές ανακρίσεις, τα παραισθησιογόνα, η καταγραφή όλων των αντιδράσεων νευρικού συστήματος από ευαίσθητα όργανα, η απομόνωση, η βαθμιαία ελάττωση της αντίστασης από τις κακουχίες, εισβάλλουν στα βάθη της ψυχή του και τον οδηγούν στην ομολογία. Για όλα εκείνα που έκανε, όλα εκείνα που σκέφτηκε,

---

¹¹ Σύμφωνα με την ανάλυση του Ζαν – Κλωντ Μισέλ ο Όργουελ δε μιλά απλά για «δύναμη» όπως μεταφράζεται από την Ν. Μπάρτη, αλλά για δύναμη για «pure power», δηλαδή για καθαρή, ωμή δύναμη και εξουσία καθώς η νέα ολιγαρχία που περιγράφεται από τον συγγραφέα διαφέρει από τους προκατόχους της καθώς αδιαφορεί για τα στοιχεία εκείνα που αποζητούσαν οι παλαιότερες (προσωπικός πλουτισμός, πολυτελής τρόπος ζωής..). έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή καθώς η ίδια επικεντρώνεται στην ωμή, σκληρή, απόλυτη και καθαρής κυριαρχίας. Να σημειωθεί ότι αν κ η Ελληνίδα μεταφράστρια μέχρι τη σελίδα 287 της ελληνικής έκδοσης αποδίδει τον όρο ως «εξουσία», χωρίς εμφανή λόγο τον αλλάζει στο πολύ πιο ασαφές «δύναμη» (Μισέλ, 2018, σ. σ. 139- 140).

εκείνα που δεν έκανε, κάθε ενδεχόμενη και μη ενδεχόμενη πράξη, ώσπου στο τέλος αδυνατούσε και ο ίδιος να ξεχωρίσει το πραγματικό από το φανταστικό. Η πιο τρομακτική αίθουσα, ήταν ο θάλαμος 101. Ο θάλαμος αυτός συμβολίζει μια ατέλειωτη προσωπική μάχη με τον εφιάλτη του κάθε φυλακισμένου. Ο εφιάλτης του Γουίνστον είχε την εικόνα ποντικιών. Αναγκάστηκε να παλέψει μέχρι τελικής πτώσεως, ώσπου να αποδεχτεί και όχι να προβεί σε ενσυνείδητα ψέματα ότι δύο και δύο ισούται με πέντε. «Δεν ικανοποιούμαστε με μίαν αρνητική υποταγή, ούτε ακόμα και με την πιο ταπεινή υποταγή. Όταν στο τέλος θα μας παραδοθείς, αυτό θα πρέπει να γίνει με τη δική σου θέληση. Δεν καταστρέφουμε τον αιρετικό επειδή μας αντιστέκεται. Όσο μας αντιστέκεται, δεν τον καταστρέφουμε ποτέ. Τον προσηλυτίζουμε, κυριεύουμε την ψυχή του, τον αναπλάθουμε. Εξαλείφουμε κάθε κακό και κάθε ψευδαίσθηση από μέσα του. Τον παίρνουμε με το μέρος μας, όχι μόνο φαινομενικά, αλλά πραγματικά με την ψυχή και το μυαλό του. Προτού τον σκοτώσουμε τον κάνουμε δικό μας. Είναι ανεπίτρεπτο για εμάς να υπάρχει οπουδήποτε στον κόσμο μια παραπλανημένη σκέψη, όσο κρυφή και ανίσχυρη κι αν είναι. Δεν μπορούμε να επιτρέψουμε καμία παρέκκλιση, ακόμα και σε έναν ετοιμοθάνατο. Κάνουμε το μυαλό να δουλεύει σωστά πριν το ανατινάξουμε» (Οργουελ, 1999, σ.σ. 278). Η πολιτική του Ολοκληρωτισμού, που ακολουθεί το Κόμμα του ΑΓΓΣΟΣ βασίζεται στον πόνο και στην ταπείνωση. Η δύναμη του θα εγκαθιδρύεται κάθε φορά που θα κομματιάζεται η ανθρώπινη σκέψη, η οποία θα αναπλάθεται, θα συναρμολογείται και θα δίδεται το σχήμα που επιθυμεί ο ηγέτης. Πρόκειται για έναν κόσμο φόβου και προδοσίας καθώς και βασανιστηρίων όπου καταστρέφεται η ανθρώπινη υπόσταση. Ένας κόσμος καταπιεστών και καταπιεσμένων που όσο θα τελειοποιείται θα γίνεται περισσότερο «ανελέητος». Η πρόοδος στον κόσμο του «1984» είναι συνώνυμη με τον πόνο και η θεμελιωμένη του αρχή είναι το Μίσος. Το Κόμμα θεωρεί ότι αντιπροσωπεύει τους ιερείς της δύναμης και ότι ο Θεός είναι η δύναμη. Η πραγματική δύναμη για την οποία θα πρέπει να αγωνίζονται συνεχώς δεν εστιάζεται πάνω στην κατάκτηση της εξουσίας στα πράγματα αλλά πάνω στους ανθρώπους. Η κορύφωση αυτής της πολιτικής εμφανίζεται στο λογύδριο του Ο'Μπράιεν: «Δεν θα υπάρχει πίστη παρά μόνο για το κόμμα. Δεν θα υπάρχει γέλιο, παρά μόνο το γέλιο του θριάμβου για κάποιο νικημένο εχθρό. Δεν θα υπάρχει τέχνη, λογοτεχνία, επιστήμη. Όταν θα είμαστε παντοδύναμοι, δεν θα έχουμε πια την ανάγκη της επιστήμης. Δεν θα υπάρχει διάκριση ανάμεσα στην ομορφιά και στην ασχήμια. Δεν θα υπάρχει πια η περιέργεια, ούτε η χαρά της ζωής. Δεν

θα υπάρχει άμιλλα πάντα όμως- αυτό μη το ξεχνάς Γουίνστον- πάντα θα υπάρχει η μέθη της δύναμης, που ολοένα θα μεγαλώνει. Ολοένα θα οξύνεται περισσότερο. Πάντα σε κάθε στιγμή, θα υπάρχει η αγαλλίαση της νίκης, η συγκίνηση να ποδοπατάς έναν ανήμπορο εχθρό. Αν θέλεις μια εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να συνθλίβει το πρόσωπο ενός ανθρώπου για πάντα»(Οργουελ, 1999, σ.σ. 291).

Η τελευταία αυτή εικόνα απαντάται επανειλημμένως στα άρθρα και στις βιβλιοκριτικές του Όργουελ. Ο ξύλινος και αποστειρωμένος λόγος διακρίνεται σε όλο το μέρος των βασανιστηρίων που περνάει ο Γουίνστον. Αντιλαμβανόμαστε ότι μπροστά στη δύναμη του Μηχανισμού του Κόμματος, ο άνθρωπός αποτελεί απλά ένα αριθμητικό στατιστικό στοιχείο που αν το επιθυμήσει το Κόμμα μπορεί να διαγραφεί σε κλάσματα δευτερολέπτου. Όποιος αντιστέκεται εξαφανίζεται, σαν να μην υπήρξε ποτέ, «εξατιμίζεται». Τα αρχεία παραποιούνται ώστε να μην υπάρχει κανένας ίχνος για την κάποτε ύπαρξη του. Δεν έχει κανένα βάρος για το Κόμμα, δεν αποτελεί κάτι ουσιαστικό, πρόκειται για έναν αριθμό, αποτελεί το ευτελές τίποτα. Η μπότα αποτελεί την εξουσία και την δύναμη καταστολής που ασκεί το Κόμμα του «Μεγάλου Αδερφού». Όλες εκείνες τις πρακτικές και τις αρχές που αντιπροσωπεύει. Από την άλλη η κλωτσιά στο πρόσωπο έρχεται να συμπληρώσει την «απόλυτη και καθαρή» εξουσία του. Δημιουργείται ο πόνος, ο άμεσος και βίαιος πόνος που πλαισιώνεται μέσα από τον απόλυτο εξευτελισμό και την υποδούλωση. Συνθλίβεται το πρόσωπο, το μέλος εκείνο που αποτελεί το πιο διακριτό τμήμα του ανθρωπίνου σώματος. Για ακόμα μια φορά ο Ό Μπράιεν αναφέρεται στο πόσο ασήμαντος είναι ο άνθρωπος για την εξουσία καθώς δεν χρειάζεται να γνωρίζουν το πρόσωπο του. Δεν υπάρχει ατομικός χαρακτήρας είναι απλά μέρος της μάζας όπου όλοι για την Κυβέρνηση είναι ίδιοι. «Μερικές φορές [...] σε απειλούν με κάτι - κάτι που δεν μπορείς να υποφέρεις, ούτε να το σκεφτείς δεν μπορείς. Και τότε λες -Μην το κάνετε σε εμένα αυτό, κάντε το σε κάποιον άλλο, κάντε το στον τάδε - Και ίσως μετά προσποιηθείς ότι ήταν μόνο πονηριά, ένα κόλπο. Ότι δεν το είπες παρά μόνο για να σταματήσει το μαρτύριο σου και ότι δεν το εννοούσες πραγματικά. Όμως δεν είναι αλήθεια, τη στιγμή που γίνεται αυτό, το εννοείς. Λες μέσα σου πως δεν υπάρχει άλλος τρόπος να σωθείς και είσαι απόλυτα έτοιμος να σωθείς με αυτό τον τρόπο. Θέλεις να συμβεί αυτό στο άλλο πρόσωπο. Δεν δίνεις δεκάρα για το αν θα υποφέρει. Το μόνο που σε ενδιαφέρει είναι ο εαυτός σου» (Οργουελ, 1999 σ.σ. 288-289). Μετά από μήνες βασανιστηρίων και άθλιας μεταχείρισης, τελείως αδύναμος και ταλαιπωρημένος, γεμάτος πληγές,

βρώμικος, χωρίς δόντια και να μήτε άλλο παρά υγιής, ο Γουίνστον, στη νέα του εκδοχή, «κοίταζε το τεράστιο πρόσωπό. Του χρειάστηκαν πάνω από σαράντα χρόνια για να μάθει τι είδους χαμόγελο κρυβόταν πίσω από το μαύρο μουστάκι. Ω σκληρή, ανώφελη παρεξήγηση! Ω πεισματάρη που εξορίστηκες με τη θέληση σου από την πατρική αγκαλιά! Δύο δάκρυα που μύριζαν τζιν κύλησαν στα πλάγια της μύτης τους. Αλλά όλα ήταν εντάξει, όλα πήγαιναν καλά, ο αγώνας είχε τελειώσει. Είχε κερδίσει την μάχη με τον εαυτό του. ΑΓΑΠΟΥΣΕ τον Μεγάλο Αδερφό»(Οργουελ, 1999, σ.σ. 323).

Κεφάλαιο 2^ο: Ο Κόσμος της Χρυσής Αυγής

2.1. Η «κρυφή» γοητεία του ναζισμού

Τον Δεκέμβριο του 1980, εμφανίζεται για πρώτη φορά το έντυπο με την ονομασία «Χρυσή Αυγή» από ομοειδή άτομα που προέρχονταν από τον χώρο της «4^{ης} Αυγούστου». Η έντυπη έκδοση της από λευκό άλλαξε σε κόκκινο και μαύρο και δεν απέκρυπτε την ιδεολογική της ταυτότητα. Κατά την παραμονή της επετείου της πτώσης της δικτατορίας, τον Ιούλιο του 2012, σε εκδήλωση της οργάνωσης ο Νίκος Μιχαλολιάκος αναφέρει ότι τα χρώματα είναι το άσπρο, το κόκκινο και το μαύρο «και δεν ντρεπόμαστε να το πούμε: Αν το γαλάζιο είναι το χρώμα της πατρίδας μας, το άσπρο μαύρο και κόκκινο είναι το χρώμα της ιδέας μας, όπως ήταν της Φιλικής Εταιρείας, όπως ήταν του Ρήγα Φεραίου, όπως ήταν κάθε αγνού επαναστάτη στην ιστορία των λαών» (Ψαρράς, 2012 ο. π. σ. 314). Η συγκεκριμένη τριχρωμία είναι σήμα κατατεθέν του ναζισμού καθώς παραπέμπει στα χρώματα της παλιάς γερμανικής σημαίας που είχε επιλέξει ο ίδιος ο Χίτλερ ως σύμβολο του κόμματος και στη συνέχεια του Τρίτου Ράϊχ. Συγκεκριμένα στο βιβλίο ο «Αγών μου» αναφέρει: «[...]Σαν εθνικοσοσιαλιστές βλέπαμε τη σημαία μας να είναι η προσωποποίηση του προγράμματός μας. Το κόκκινο συμβόλιζε τη κοινωνική τοποθέτηση μας, το άσπρο την εθνικιστική μας ιδέα, ο αγκυλωτός τον αγώνα για το θρίαμβο των Αρίων και ακόμη την συμβολοποίηση της θεωρίας για την παραγωγική εργασία, μιας θεωρίας που ήταν και θα' μενε για πάντα αντισημιτική». Σύμφωνα με τον Ψαρρά (2012), η τριχρωμία αυτή είχε υιοθετηθεί από όλες τις ναζιστικές ομάδες την δεκαετία του 1950 και συμβολίζει τον αγκυλωτό σταυρό, έμβλημα απαγορευμένο εκείνη την εποχή. Στην ιδεολογική διακήρυξη που έχει δημοσιεύσει το κόμμα επεξηγεί την «εμμονή» στους συγκεκριμένους χρωματικούς συνδυασμούς: «Χρώμα της ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα το κυανούν, που είναι το χρώμα της Εθνικής μας Σημαίας, του αιματοβαμμένου λάβαρου του Έθνους μας τους τελευταίους δύο αιώνες της Ελληνικής Ιστορίας. Κομματικά μας χρώματα το άσπρο, το μαύρο και το κόκκινο και αυτό όχι για να μιμηθούμε, όπως ισχυρίζονται οι συκοφάντες μας τα χρώματα του ναζισμού ή της σημαίας της Αιγύπτου(...), αλλά γιατί είναι τα χρώματα τα οποία κατ' εξοχήν χρησιμοποίησαν στα πρώτα τους λάβαρα οι ήρωες και οι πρωτοπόροι της εθνικής επαναστάσεως του 1821. Κατ' εξοχήν δε χρησιμοποίησε τα χρώματα αυτά ως εθνικά τόσο ο Ρήγας Φεραίος, όσο και η Φιλική Εταιρεία. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω

απόσπασμα από την επίσημη διακήρυξη της Φιλικής Εταιρείας: «Άρθρον ΙΑ΄. Η Ελληνική σημαία τόσον εις τα της ξηράς στρατεύματα, όσον και εις τα της θαλάσσης, πρέπει να είναι κατασκευασμένη εκ τριών χρωμάτων: άσπρο, μαύρο και κόκκινο. Το άσπρον σημαίνει την αθωότητα της δίκαιας ημών επιχειρήσεως κατά των τυράννων, το μαύρο τον υπέρ πατρίδας και ελευθερίας θάνατον ημών και το κόκκινον την αυτεξουσιότητα του Ελληνικού λαού και την χαράν αυτού διότι πολεμεί δια την ανάστασιν της πατρίδας.» - ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ – «ΝΟΜΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ» (<http://www.xrisiavgi.com/kinima/ideologia>)

Παράλληλα σε πολλά τεύχη του περιοδικού της Χρυσής Αυγής και πιο συγκεκριμένα στο εντέκατο τεύχος, η σβάστικα αντικαθίσταται από ένα νέο σύμβολο, τη λυκοπαγίδα (Wolfsangel). Ο Μιχαλολιάκος, είχε ισχυριστεί παλαιότερα ότι το σχέδιο προέκυψε από τη Γραμμική Β΄, αντιπροσωπεύοντας το αρχαίο γράμμα «Ξ» το οποίο συμβόλιζε την ελληνικότητα καθώς δεν συναντιόνταν σε καμία άλλη γλώσσα ανά τον κόσμο. Ο Δημήτρης Ψαρράς (2012), στέκεται σε αυτό το σημείο και σχολιάζει ότι στην πραγματικότητα η λυκοπαγίδα είναι ένας γερμανικός ρούνος, «σύμβολο του ακραίου και αποκρυφιστικού γερμανικού εθνικισμού, που κοσμούσε τις στολές, τα κράνη, τα όπλα και τα λάβαρα του γερμανικού στρατού μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου». Την άποψη αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει ο Παύλος Ηλιόπουλος αρθρογραφώντας στο περιοδικό της νεολαίας του κόμματος «Αντεπίθεση» τα εξής: «[.]Μετά τον πόλεμο οι ρούννοι χρησιμοποιήθηκαν από διάφορα εθνικοσοσιαλιστικά κινήματα λευκών αγωνιστών σε όλον τον κόσμο, δηλώνοντας έτσι καθαρά τον ιδεολογικό προσανατολισμό τους και αντλώντας δύναμη από τα ιδιαίτερα αυτά σύμβολα. Ανάμεσα σε αυτά τα κινήματα μην ξεχνάμε ότι υπήρξε και η Χρυσή Αυγή η οποία στα πρώτα της χρόνια χρησιμοποίησε το Wolfsangel [.]». Ο αρθρογράφος συνεχίζει παρουσιάζοντας τους λόγους που φιλοξενείται το συγκεκριμένο σύμβολο στο περιοδικό και αποκαλύπτοντας τι σημαίνει ο καθένας. Συνεχίζει, διαψεύδοντας τα φληναφήματα περί «ελληνικού Ξ» αναφέροντας : «Το Wolfsangel (το δικό μας), δεν υπάρχει επίσημα σε κανένα από τα τρία ρουνικά αλφάβητα γιατί είναι πολύ πρόσφατο. Αναπαριστά μια παγίδα με λύκους που την χρησιμοποιούσαν οι αγρότες τα παλαιότερα χρόνια για να αντιμετωπίσουν τις επιθέσεις. Στη θρυλική 2^η SS- Panzer-Division “Das Reich”¹²” χρησιμοποιήθηκε γι’

¹² Η «θρυλική» 2^η SS- Panzer-Division «Das Reich» είναι η μεραρχία που ευθύνεται για τη σφαγή 642 άμαχων Γάλλων στο χωριό Οραντούρ σιρ Γκλεν στις 10.6.1944. Το ίδιο σήμα είχε επιλέξει και η 4^η

αυτό της το συμβολισμό. Κάποιοι στον συμβολισμό της βλέπουν τις δύο όψεις του λύκου(ζωντανού – νεκρού) και κατ' επέκταση της ίδιας μας της φύσης». Ολοκληρώνοντας το άρθρο «Στα μάτια των Εθνικοσοσιαλιστών η Σβάστικα και ορισμένες ρούνες δεν είναι μερικά ακόμα σχήματα. Είναι ο ήλιος που μπορεί να δώσει ζωή σε έναν Αγώνα που για κάποιους φαντάζει μάταιος αλλά για εμάς είναι τρόπος ζωής. Είναι το σύμβολο που κοιτάζουμε και με τεταμένη τη δεξιά προσευχόμαστε. Μια προσευχή ξεχωριστή. Όχι μίζερη αλλά δυνατή σαν φωτιά. Που δεν περιορίζεται στα λόγια αλλά μετουσιώνεται σε πράξη και έργα. Εκείνη τη στιγμή όλοι οι πρόγονοί μας γίνονται ένα μαζί μας και μας δείχνουν το δρόμο της Θυσίας για το Δίκαιο μέχρι την Τελική Νίκη. Ας κρατήσουμε λοιπόν ψηλά τις σημαίες της Ιδέας μας και ας αγωνιστούμε ώστε κάποια στιγμή τα όνειρα μας να γίνουν οι χειρότεροι εφιάλτες τους».

Σ' αυτό το οδοιπορικό με τις εναλλαγές των συμβόλων η οργάνωση κατέληξε στο μαιανδρικό σχήμα το οποίο κοσμεί μέχρι και σήμερα το κομματικό της έμβλημα και αποτελεί μια μετεξέλιξη της γερμανικής σβάστικας, δηλώνοντας τη φυλετική συνειδητοποίηση ενός εθνικού «εκλεκτού τμήματος» που αντιλαμβάνεται την Άρια καταγωγή του. Συγκεκριμένα η Χρυσή Αυγή αναφέρει: «Το αρχαιότερο ελληνικό σύμβολο ο Μαϊάνδρος αποτελεί σύμβολο Νίκης και Ενότητας, σύμβολο του Άπειρου και της Αιώνιας Ζωής, αλλά και της αέναης πορείας μας μέσα στον κόσμο... ένα από τα ιστορικότερα σύμβολα του Ελληνικού Κόσμου και θα ονομαστεί και Ελληνικό Κλειδί, καθώς δηλώνει την ελληνική καταγωγή όλων των πραγμάτων που τον φέρουν πάνω τους!... ο Μαϊάνδρος ένα από τα κορυφαία Ελληνικά σύμβολα, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στις σπουδαιότερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας»(<http://www.xrisiavgi.com/enimerosi/view/maiandros-to-emblhma-mas>). Αξίζει να αναφερθεί ότι η οργάνωση προσπαθεί με κάθε τρόπο να συνδέσει τη σβάστικα με τον μαϊάνδρο. Σε άρθρο που έχει φιλοξενηθεί σε ιστότοπο της Ιδεολογικής Βιβλιοθήκης του Μετώπου Γυναικών της Χρυσής Αυγής επισημαίνεται ότι ο «ωραίος» μαϊάνδρος είναι ο «διπλός» (Ψαρράς, 2012 σ. 325). Αλλά τους σύμβολα είναι ο κέλτικος σταυρός, ως μετεξέλιξη και αυτός του αγκυλωτού σταυρού, ο αετός του Τρίτου Ράιχ, ο ναζιστικός χαιρετισμός, ο χαρακτηριστικός τρόπος ένδυσης με τα μαύρα μπλουζάκια επώνυμης μάρκας, τα συνθήματα κλπ.

Polizei Division των SS η οποία το 1943 είχε σταλεί στην Ελλάδα για να «αντιμετωπίσει» το κίνημα της αντίστασης. Τα βίαια εγκλήματα σε άμαχους στην Κλεισόυρα και η σφαγή στο Δίστομο είναι μερικά μόνο εγκλήματα που διέπραξαν εις βάρος πολιτών (Ψαρράς, 2012 σ. 322).

Από τα πρώτα φύλλα έκδοσης η Χρυσή Αυγή, απαντάει στις κατηγορίες που της προσάπτουν περί ναζισμού κ.α. Αν και την περίοδο εκείνη (1983), η οργάνωση αποδεχόταν τους χαρακτηρισμούς, φρόντιζε να επενδύει τις αποδοχές αυτές με την παραδοχή που επικρατούσε στους υπόλοιπους ακροδεξιούς κύκλους, λέγοντας ότι ο φασισμός ήταν ο Ιταλικός εθνικισμός, ο ναζισμός ο Γερμανικός εθνικισμός καταλήγοντας στην άτοπη σύγκριση του εθνικοσοσιαλιστικού χαρακτήρα της με τις προαναφερθείσες πρακτικές¹³. Το πέμπτο τεύχος του περιοδικού που εκδόθηκε το 1981, σε άρθρο με τον τίτλο «Εμείς» αναφέρεται στην εξύμνηση της Γερμανικής Επανάστασης: *«Είμαστε Ναζιστές εάν αυτό δεν σαν ενοχλεί γλωσσικώς (εμάς μας ενοχλεί) γιατί μέσα στο θαύμα της Γερμανικής Επαναστάσεως του 1933 είδαμε τη Δύναμη που θα λυτρώσει την ανθρωπότητα από την εβραϊκή σαπίλα, είδαμε τη Δύναμη που θα μας οδηγήσει σε μια καινούργια ευρωπαϊκή αναγέννηση, είδαμε τη λαμπερή αναβίωση των αρχέγονων ενστίκτων της φυλής, είδαμε μια δυναμική φυγή από τον εφιαλτικό βιομηχανικό μαζάνθρωπο σε έναν νέο και ταυτόχρονα αρχαίο και αιώνιο τύπο ανθρώπου, τον άνθρωπο των ηρώων και των ημίθεων, τον αγνό αφελή και βίαιο άνθρωπο του μύθου και των ενστίκτων. Είμαστε παγανιστές, είμαστε Έλληνες, γιατί μας είναι αδύνατο να παραδεχθούμε άλλες αξίες από αυτές που απορρέουν από το θαύμα του Ελληνικού Πνεύματος. Είμαστε παγανιστές γιατί στη θέση των ηρώων και των φιλοσόφων μας δεν θα μπορέσουμε ποτέ να βάλουμε προφήτες σκοτεινούς και βασιλιάδες αιμοσταγείς ενός άξεστου νομαδικού λαού. Είμαστε αναρχικοί γιατί είμαστε ασυμβίβαστοι και φανατικοί και γιατί η μοναδική περίπτωση να συνέβαινε το αντίθετο δεν ισχύει σήμερα. Είμαστε αναρχικοί και θα είμαστε μέχρι τη στιγμή που θα κυριαρχήσει η Αρχή της Εθνικοσοσιαλιστικής Εξουσίας. Είμαστε εξτρεμιστές γιατί μάθαμε να αγαπούμε και να μισούμε χωρίς μέτρο, αβυσσαλέα και αιώνια. Είμαστε εξτρεμιστές γιατί πιστεύουμε στην Αρετή και όχι στην Ηθική, στον πόλεμο και όχι στην Ειρήνη. Είμαστε εξτρεμιστές γιατί η ιστορία γράφεται από παράτολμους δημιουργούς με μεταφυσικές παρορμήσεις και όχι από φιλήσυχα ανθρωπάκια, υπηρέτες της Εβραϊκής σαπίλας»* (Ψαρράς, 2012).

Σε ένα ακόμα σημείο που διαφαίνεται η ταύτιση της οργάνωσης με τα ναζιστικά «ιδεώδη» είναι στην αρχή της Διακήρυξης της. Το πρώτο κεφάλαιο μας

---

¹³ Αξίζει να αναφερθεί σ' αυτό το σημείο, ότι ο όρος Εθνικοσοσιαλισμός, προέρχεται από μετάφραση του γερμανικού όρου «Nationalsozialismus» έπειτα από την δημιουργία του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος (National sozialistische Deutsche Arbeiter partei) (Ψαρράς, 2012, σ.38).

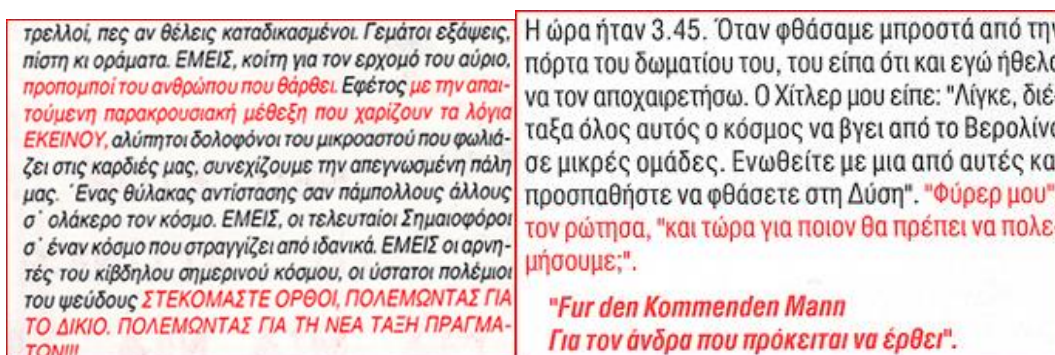

προϊδεάζει για το τι μπορεί να διαβάσουμε στην συνέχεια. Με τον τίτλο «Η μεταπολεμική Ευρώπη υπό την κατοχή των δύο υπερδυνάμεων» περιγράφονται τα αποτελέσματα από την ήττα της χιτλερικής Γερμανίας. «*Τα λάφυρα ήταν πράγματι ανεκτίμητα. Ένας ολόκληρος πολιτισμός χιλιετηρίδων με τα υπέροχα ηθικά και υλικά του ερείσματα, τις αζεπέραστες διανοητικές και αισθητικές του αξίες. Συμπυκνωμένες στην πιο γνήσια και ζωντανή σύγχρονη ιστορική του έκφραση, τον εθνικοσοσιαλισμό, αγωνίστηκε για την παλινόρθωση και την αναγέννηση του και αφού ηττήθηκε έγινε λεία για τα αδηφάγα σαγόνια των νικητών*» (Χρυσή Αυγή, 1982). Η διακήρυξη συνεχίζει με τον «Εθνικοσοσιαλισμό Υπερασπιστή των Αρχών του Πολιτισμού». Το περιεχόμενο του κεφαλαίου αναδεικνύει την ταύτιση των μελών της Χρυσής Αυγής με τους ηττημένους του πολέμου. Η εξύμνηση αυτή βλέπουμε να πρωταγωνιστεί και στα τεύχη των περιοδικών. Συγκεκριμένα το 2005, είχε διοργανωθεί ετήσιο μνημόσυνο από την Χρυσή Αυγή, τόσο στο εξώφυλλο της όσο και στα άρθρα που το πλαισίωσαν, για την ήττα του Χίτλερ το 1945, για να πάρουμε μια μικρή εικόνα θα παραθέσουμε κάποια αποσπάσματα:

Κλείνοντας τη συγκεκριμένη θεματική, αν και υπάρχουν πολλά ακόμα που θα μπορούσαν να αναλυθούν, η διακήρυξη της Χρυσής Αυγής ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο «Πολεμώντας για τη νέα χαραυγή», το οποίο αναφέρεται στις ξεχωριστές εκείνες προσωπικότητες, τις φωτεινές ανθρώπινες παρουσίες που υπερασπίστηκαν

τον πολιτισμό πολεμώντας εναντίον των «εισβολέων». Δύο ξεχωρίζουν για αυτή τη τόλμη τους «[...] Από τους ομηρικούς χρόνους, τους χρόνους της κλασικής αρχαιότητας και τον Μέγα Αλέξανδρο, η αλυσίδα των υπέροχων αυτών ηρώων υπερασπιστών του πολιτισμού φτάνει αδιάσπαστη μέχρι τις μέρες μας. Και τελευταίος, σύγχρονος, ισόθεος δημιουργός, καταναγάζει το πολιτιστικό μας στερέωμα, ο υπέροχος υπερασπιστής των ακατάλυτων αξιών της φυλής μας, ο θεμελιωτής, ενσάρκωτης και πρωτοπόρος ήρωας του εθνικοσοσιαλισμού και του ευρωπαϊκού πολιτισμού, **ΑΔΟΛΦΟΣ ΧΙΤΛΕΡ**» (Χρυσή Αυγή, 1982, κεφ. 13.2. σ. 62). Για τους νέους Εθνικοσοσιαλιστές, η διακήρυξη διεκδικεί τον «επίζηλο τίτλο» του εκλεκτού καθώς πρεσβεύουν ότι η φυλετική τους ψυχή έχει παραμείνει ανόθευτη δίνοντας τους το δικαίωμα της Τιμής και του Αίματος: «*Πολεμάμε για την Νέα Ευρώπη, γιατί θέλουμε να ξαναγράψουμε την Ιστορία της. Είμαστε οι προάγγελοι της Νέας Χαραυγής, της Χρυσής Αυγής που με σκληρότητα και Πίστη οδεύουμε στο πεδίο της Τιμής και του Αίματος. Πολεμάμε για τον Νέο Άνθρωπο που θα έρθει*¹⁴» (Χρυσή Αυγή, 1982, σ. 63).

Χρυσή Αυγή. Ιανουάριος 1987

Χρυσή Αυγή Μάιος – Ιούνιος 2002¹⁵

¹⁴ Ένα από τα συνθήματα που χρησιμοποιεί η οργάνωση, με μια ελαφρώς παραποίηση είναι «Θα ξαναγυρίσουμε και οι γη θα τρέμει». Η αρχική φράση προέρχεται από τον Γιόσεφ Γκαίμπελς η οποία ήταν «Μόλις Αποχωρήσουμε, τότε θα τρέμει η γη». Οι ηγέτες της ναζιστικής Γερμανίας βλέποντας την αναπόδραστη ήττα, επιθυμούσαν να δώσουν ένα τόνο αποκαλυπτικής νεκρανάστασης στο τέλος του εθνικοσοσιαλιστικού τους κινήματος, αφήνοντας να παραφραστεί η «αποχώρηση» σε μελλοντική «επάνοδο» (Ψαρρας, 2012, σ. 334).

¹⁵ <https://athens.indymedia.org/post/1385937/>

2.2. Η Αρχή του Ηγέτη ή «Führerprinzip»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η οργανωτική δομή του κόμματος όπως παρουσιάζεται στο καταστατικό της. Φαίνεται να υπάρχουν δύο διαφορετικές εκδοχές αυτού, καθώς πέρα από το επίσημο καταστατικό που έχει κατατεθεί στο Πρωτοδικείο Αθηνών (και υπάρχει αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του κόμματος), ένα άρθρο ντοκουμέντο του Δημήτρη Ψαρρά, που δημοσιεύθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2013 στην Εφημερίδα των Συντακτών (λίγες μέρες μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα), φέρνει στο φώς τις άγνωστες πτυχές της οργάνωσης του Κόμματος. Το «κρυφό καταστατικό» αναφέρει ότι ως Ανώτατος Ηγέτης της Χρυσής Αυγής ορίζεται ο Αρχηγός της, ο οποίος αν και προΐσταται του Κεντρικού Συμβουλίου δεν συμμετέχει σε αυτό. *«Κατά τη λήψη των τελικών αποφάσεων, δεν δεσμεύεται από τη γνώμη των μελών και την αποδέχεται κατά βούλησιν. Έχει την απόλυτη ευθύνη των τελικών αποφάσεων»*. Το πρόσωπο του Αρχηγού είναι απολύτως απαραβίαστο, που αν και προβλέπεται η ανάκληση του έπειτα από ομόφωνη απόφαση του Κεντρικού Συμβουλίου, καθίσταται επί της ουσίας ανέφικτο καθώς τα τέσσερα από τα επτά μέλη ορίζονται με απόφαση του Αρχηγού (Ψαρράς, 2012).

Σύμφωνα με το γερμανικό κόμμα υπάρχει μια σαφής δόμηση που διέπεται από την Αρχή του Αρχηγού. Η Αρχή του Αρχηγού που βλέπουμε να ακολουθεί και το κόμμα της Χρυσής Αυγής, είναι μια μετάφραση της γερμανικής έκφρασης «Führerprinzip». Ο όρος γεννήθηκε από τον Γερμανό φιλόσοφο Herman Graf Keyserling όπου υποστήριζε, ακολουθούμενος την θεωρία του Κοινωνικού Δαρβινισμού, ότι κάποια άτομα είναι γεννημένα ηγέτες. Το πρώτο συνθετικό της λέξης, «Führer» (=Φύρερ- Ηγέτης), παραπέμπει στον Αδόλφο Χίτλερ. Η ιδεολογία της, μιμείται τη στρατιωτική ιεραρχία, όπου σε μια οργάνωση ο «Φύρερ» έχει την απόλυτη ευθύνη, απαιτεί την πλήρη υπακοή από τους κατώτερους του και λογοδοτεί μόνο σε εκείνους που ανήκουν σε μια ανώτερη βαθμίδα από τον ίδιο. Η «αρχή του απόλυτου αρχηγού», έγινε η αφορμή για να (αυτό)αποκαλείται ο Χίτλερ, Φύρερ και αργότερα έγινε νόμος για το εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα και τους SS και επεκτάθηκε στη κοινωνία. Το νόημα που έχει αποδοθεί μετά τη χρήση της από τις στρατιές του, είναι πως ο λόγος του Φύρερ είναι πάνω από κάθε γραπτό νόμος (eReportazTeam, 2013).

Η Αρχή του αρχηγού για την Χρυσή Αυγή, θεωρείται η μόνη άφθαρτη και ακατάλυτη από την παρακμή των καιρών Αρχή. Παρουσιάζεται ως ο ενσαρκωτής της

ιστορικής συνείδησης της Λαϊκής κοινότητας, ο αξιότερος όλων, όπου με την ενορατική του διαύγεια, το πνεύμα θυσίας και ευθύνης που τον διέπουν, θα οδηγήσει τον λαό στο πολιτισμικό του πεπρωμένο. Βρίσκεται μέσα στον Λαό, είναι ο ίδιος ο Λαός που έχει συνειδητοποιήσει το ιστορικό του πεπρωμένο (Ψαρράς, 2012), «*όπως οι χιλιάδες παραπόταμοι αντλώντας από τις πηγές συγκλίνουν και συμβάλλουν στη δημιουργία της κοίτης του μεγάλου ποταμού, έτσι και επί μέρους λαϊκές δυνάμεις, αντλώντας την άφθαρτή του ζωτικότητα από τις πολιτιστικές τους καταβολές, συγκλίνουν και συμβάλλουν στο πρόσωπο του αρχηγού. Αν οι θρύλοι και οι λαϊκές παραδόσεις είναι οι ρίζες του δένδρου της πολιτιστικής κληρονομιάς που χάνονται στο ιστορικό μας παρελθόν, αν ο κόσμος του δένδρου είναι ο ίδιος ο λαός στην ιστορική του διαδρομή και κλάδοι του οι εθνικοί και λαϊκοί αγώνες, ο Αρχηγός είναι η Γονιμοποιός Αρχή, που μέσα από την Άνοιξη των Ανθών, δηλαδή των εκλεκτών αγωνιστών, γεννά τους καρπούς της νέας πολιτισμικής συγκομιδής*» (Ψαρράς, 2012 και 2013). Ο αρχηγός δεν μετέχει στις βίαιες και οργανωμένες επιθέσεις της οργάνωσης, σκοπός είναι να παραμείνει αλώβητος, όχι γιατί χαρακτηρίζεται από δειλία αλλά γιατί είναι υπεράνω των άλλων, είναι η ενσάρκωση του λαού, είναι δεδομένος επειδή τον έχουν βάλει εκεί οι ίδιοι, όπως ακριβώς συνέβη και με τον Χίτλερ. Όλες οι επιθέσεις ξεκινάνε μετά από την εντολή. Τίποτα δεν γίνεται χωρίς την εντολή του Αρχηγού και όποιος το κάνει «εξαφανίζεται», όπως οι υπαρχηγοί του. Εκείνοι είναι αναλώσιμοι, ο αρχηγός όμως όχι. Από το 1992 και τις επιθέσεις εναντίων των αντιπάλων τους έως και τη δολοφονία του Φύσσα, δεν αποτελούσε ένα τυχαίο πρόσωπο. Οι ενέργειες αυτές διατάσσονται από τον ίδιο, μένει πίσω, είναι απαραβίαστος και είναι εκείνος που πρέπει να σωθεί. Αυτή είναι η Αρχή του Αρχηγού. (Μαραγκίδου, 2017) «*[...]διέπει λοιπόν απαρέγκλιτα την εθνικοσοσιαλιστική μας κοινότητα, την Χρυσή Αυγή και θα καθορίσει αύριο το περίγραμμα της Νέας Ευρωπαϊκής εθνικοσοσιαλιστικής Πολιτείας*» (Ψαρράς, 2012).

Όσο αφορά τα μέλη της οργάνωσης κατατάσσονται σύμφωνα με μια «οργανωτική» και «διοικητική» ιεραρχία. Η δεύτερη είναι η ανώτερη καθώς έχει σχέση με «*το βαθμό αφομοίωσης της εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας από κάθε μέλος καθώς και με τους αγώνες του για τη διάδοση και την επικράτηση της*». Οι βαθμίδες της κατά κλίμακα είναι: Φαλαγγίτης, Λοχίτης, Πυρηνάρχης, Ομαδάρχης, Τομεάρχης, Φαλαγγάρχης. Σύμφωνα με τον Ψαρρά (2012), η ανώτερη βαθμίδα του κόμματος συμπίπτει με τη στρατιωτική δομή που απαιτεί η δράση του Λαϊκού Συνδέσμου, ενώ

η «οργανωτική» περιορίζεται στις απλές προπαγανδιστικές δραστηριότητες της οργάνωσης.

2.3. «Ο πολιτισμός στα χέρια του νεκροθάφτη του»

Στη Διακήρυξη των Ιδεολογικών Αρχών της Χρυσής Αυγής, που δημοσιεύθηκε το 1980 σε κεφάλαιο «Η Δημοκρατία φορέας εκφυλισμού των παραδοσιακών αξιών», βάλλεται απόλυτα ή έννοια του Δημοκρατικού πολιτεύματος. *«Εμείς οι εθνικοσοσιαλιστές θεωρούμε τη δημοκρατία σαν σύστημα ιστορικά καταδικασμένο[...] Αρνούμαστε ακόμα τη δημοκρατία γιατί στηρίζεται στη θέληση των πολλών[...] Η ιστορία δεν είναι δημιούργημα καμίας οικονομικής και κοινωνικής αναγκαιότητας, αλλά ούτε και μεγάλων ιδεών. Η ιστορία είναι το δημιούργημα της βουλευτικής ενέργειας και του ζωτικού αισθήματος των εκλεκτών δημιουργών [...] Ειρήνη είναι το τέλμα και ο τάφος του κουρασμένου μαζανθρώπου, πόλεμος είναι ο διάκοσμος του εκλεκτού δημιουργού».* Με βάση αυτό απαιτείται μια «νέα εθνικοσοσιαλιστική σταυροφορία της Ενωμένης Ευρώπης, με δυνατούς και εκλεκτούς υπερασπιστές απ' όλη την ευρωπαϊκή γη». *«Η Ελλάδα καλείται να ξαναδώσει πρώτη το παρόν, απόστολος και ενσαρκωτής στους δύσκολους καιρούς μας του υπέροχου αρχέγονου ομηρικού πρότυπου ζωής, κληρονομιά του οποίου είναι ο εθνικοσοσιαλισμός».*

Αρνούνται την έννοια της Δημοκρατίας όπως εκφράζεται σήμερα και πιστεύουν ότι θα μπορούσε ταυτόχρονα να είναι και αριστοκρατία αν πρώτα απ' όλα υπήρχε ένας σαφέστατος και όχι ισοπεδωτικός ορισμός στην έννοια «δήμος» καθώς και μια σκληρή επιλογή σε αυτούς που έχουν το δικαίωμα του «εκλέγειν». *«Δικαίωμα ψήφου μόνο σε εκείνους που αποδεδειγμένα θα έχουν την ικανότητα να κρίνουν και να σηκώσουν στους ώμους τους την ευθύνη καθορισμού των Αρίστων της Πολιτείας»* (Χρυσή Αυγή, 1982). Καταδυνκνείται ο καπιταλισμός, ο οποίος φαίνεται να είναι υπαίτιος για την επιβολή της αστικής Δημοκρατίας. Αναφέρεται ότι έχει αναχθεί ως υπέρτατο αξίωμα, λόγω της προπαγανδιστικής του επιρροής, γαλουχώντας με αυτόν τον τρόπο τους νέους να ασπαστούν τα δημοκρατικά «ιδεώδη». Η ελεύθερη επιλογή του δημοκρατικού πολιτεύματος μετουσιώνεται από την προπαγάνδα που ασκείτε ως κληροδότημα εν αγνοία, το άτομο διαπλάθεται γύρω από αυτό και ακόμα και αν ήθελε να επιλέξει κάτι άλλο, καθίσταται αδύνατο λόγω των εφαρμοσμένων παρωπίδων που έχει φροντίσει η κοινωνία των δημοκρατών να του φορέσει από τη

στιγμή της σύλληψης του. «Καλείται ως πολίτης να επιλέξει «ελεύθερα» τη δημοκρατία σαν το άριστο των πολιτευμάτων. Σαν να ήταν δυνατό κάποιος που του φόρεσαν εν αγνοία του κόκκινα γυαλιά να μπορούσε να διακηρύξει ότι ο κόσμος γύρω του έχει άλλο χρώμα εκτός από το κόκκινο» (Χρυσή Αυγή, 1982, κεφ. 5.2, σ. 22). Δίδεται η ψευδαίσθηση ότι ο «μαζάνθρωπος» κυβερνά καθώς η δημοκρατία με έντεχνα τεχνάσματα δίνει υποκριτικά το δικαίωμα να συμμετάσχει στα κοινά. Ένα δικαίωμα που σύμφωνα με τους ίδιους θα έπρεπε να είναι απαγορευμένο καθώς χαρακτηρίζεται ως «εγωιστής, συμφεροντολόγος, μικρόψυχος, μανιακός του κέρδους και του άκρατου υλικού ωφελιτισμού, εκφυλισμένος αστός – μαζάνθρωπος των ημερών μας που δεν έχει κανένα ιστορικό προορισμό» «Η Δημοκρατία εναπόθεσε τη τύχη του πολιτισμού στον νεκροθάφτη του». Θεωρείται ως έρμαιο της παραγωγής, της κατανάλωσης και των οικονομικών ανταγωνισμών και αναφέρεται ως Εβραίος Δήμιος. Η δημοκρατία αναφέρεται ως ένα σύστημα ιστορικά καταδικασμένο καθώς δεν προσφέρει καμία προοπτική που να νοηματοδοτεί την ανθρώπινη ύπαρξη, δεν οργανώνει τη ζωή της λαϊκής κοινότητας και καλλιεργεί τις πολιτιστικές αρετές.

2.4. «Εμείς οι Έλληνες» - Ρητορική Μίσους-

Το κόμμα της Χρυσής Αυγής με βάση την ιδεολογική του διακήρυξη, τάσσεται ενάντια στην παρακμή, έχοντας ως στόχο την εθνική αναγέννηση, που θα επέλθει μέσω αυτού. Υπαίτιους για την παρακμή θεωρεί τόσο τους «ξένους» – δηλαδή τους μετανάστες αλλά και την ΕΕ με τα εκτελεστικά όργανά της- όσο και τους «ελληνόφωνους», που αποτελούν τους εσωτερικούς εχθρούς του έθνους. Εδώ το κόμμα αναφέρεται στα υπόλοιπα κόμματα και κυρίως στις Κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και του ΣΥΡΙΖΑ. Επιπλέον, δηλώνει την εναντίωσή της στο φιλελευθερισμό, χαρακτηρίζει «ιστορικά αποτυχημένο» το μαρξισμό θέτοντας απέναντί τους την υπόσταση του κόμματός.

Στα ιδεολογικά του κείμενα, το κόμμα αναφέρεται στις φυλετικές διακρίσεις και στο ρατσισμό εναντίον όλων όσων δεν είναι «γνήσιοι» και «αληθινοί» Έλληνες. Επομένως στο σύνθημα «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες¹⁶», Έλληνες είναι όλοι

---

¹⁶ Η συγκεκριμένη φράση αν και πρώτο ακούστηκε από τα εθνικιστικά φασιστικά κινήματα του μεσοπολέμου με κύριο στόχο τον «εσωτερικό εχθρό – Εβραίο», στον ελλαδικό χώρο χρησιμοποιήθηκε από τον Ανδρέα Παπανδρέου στα μέσα της δεκαετίας του '70. Δεν εμπεριείχε κάποιο ρατσιστικό νόημα αλλά αναφερόταν στον αντιιμπεριαλιστικό στόχο της απελευθέρωσης και συνδεόταν με την

όσοι συνιστούν την φυλετική συνέχεια του έθνους, ενώ αποκλείονται όλοι οι μετανάστες, ανεξαρτήτως αν έχουν λάβει την ελληνική ιθαγένεια με στόχο, να επιτευχθεί η φυλετική καθαρότητα, ενώ παράλληλα οι Χρυσανγίτες εμφανίζονται ως φύλακες της εθνικής ταυτότητας. Η φράση ισοδυναμεί με το διατυπωμένο σύνθημα «Έξω οι ξένοι απ' την Ελλάδα». Για τους ακροδεξιούς, σημαίνει «η Ελλάδα στους αληθινούς Έλληνες», όχι στους μετανάστες, όχι σε όσους δεν έχουν γνήσιο ελληνικό αίμα, όχι στους «γραικύλους», όχι σε όσους δεν συμφωνούν μαζί τους. Σύμφωνα με τον Μπαλιμπάρ, η εθνική προτίμηση αντιπροσωπεύει τον ευφημισμό της εθνοκάθαρσης και στοχεύει στον αποκλεισμό, στην επέλαση και σε μερικές περιπτώσεις στην εκτόπιση (Ψαρράς, 2012, σ. 336). Ταυτόχρονα απαρνιούνται τον όρο του φασισμού – φασιστικού κινήματος, ο οποίος έχει υποστεί κατάχρηση, αλλά και την ιδιότητα των νεοναζιστών.

Επίσης, το κόμμα της Χρυσής Αυγής στοχεύει στην εθνική ανεξαρτησία, στη λαϊκή κυριαρχία, στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην ανασύσταση των δημοσιονομικών, στην αναδιανομή του εθνικού πλούτου κ.α. Ωστόσο, χρησιμοποιεί και πρακτικές βίας. Πολλές φορές στο παρελθόν μέλη του κόμματος έχουν κατηγορηθεί για βιαιοπραγίες εναντίον των μεταναστών και όχι μόνο. Η επιρροή της χιτλερικής διαλεκτικής είναι διάχυτη, βουλευτές του κόμματος «εξοντώνουν» τους ιδεολογικούς τους αντιπάλους και τους αλλοεθνείς ενώ περιφρονούν τους σωματικά και νοητικά ανάπηρους, δημιουργούνται Τάγματα Εφόδου, μιμούμενοι τα ναζιστικά πόγκρομ, αντικαθιστώντας τη νόμιμη εξουσία¹⁷ προς όφελος του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος. Ενδεικτικά, παραμονές των Βουλευτικών εκλογών του 2012, το χαστούκι του Βουλευτή Ηλία Κασιδιάρη έκανε τον γύρω των Μ.Μ.Ε., όπως επίσης και η σκηνή με την Ρένα Δούρου στην οποία ο Βουλευτής της Χρυσής Αυγής έριξε ένα ποτήρι νερό κατά τη διάρκεια της εκπομπής του δημοσιογράφου Γιώργου Παπαδάκη στην τηλεόραση του ANTI. Αποκορύφωμα των πρακτικών βίας από μέλη του κόμματος ήταν η δολοφονία του αντιφασίστα, ράπερ Παύλου Φύσσα στις 18 Σεπτεμβρίου του 2013 στο Κερατσίνι, από το Γιώργο Ρουπακιά, μέλος του κόμματος της Χρυσής Αυγής και της δολοφονίας του 27χρόνου Πακιστανού εργάτη

απομάκρυνσης των ξένων βάσεων και την χειραφέτηση του ελληνικού συστήματος εξουσίας. Ανατρέχοντας και στα υπόλοιπα συνθήματα της οργάνωσης διακρίνεται η αναπαραγωγικότητα συνθημάτων τόσο από τον χώρο της Αριστεράς όσο και από το ναζιστικό κόμμα (Ψαρράς, 2012 σ. 334, 335).

Σαχζατ Λουκμάν στα Πετράλωνα. Επίσης, η βουλευτής και σύζυγός του «Αρχηγού», Ελένη Ζαρούλια, από το βήμα της Βουλής αναφέρθηκε στους παράνομους μετανάστες αποκαλώντας τους «υπάνθρωπους» και «τρισάθλιους». Η επιλογή των συγκεκριμένων λέξεων υποβιβάζει την ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια και μας κατευθύνει στην κατήχηση των ναζιστών περί ανώτερης φυλής και εξολόθρευση των κατώτατων «όντων» για την επιβίωση της Άριας φυλής.

Μία ακόμα ομάδα ατόμων που δέχονται τις επιθέσεις του κόμματος είναι οι ομοφυλόφιλοι. Αναφέρουμε ενδεικτικά την εκδήλωση διαμαρτυρίας κατά του gay parade, που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία το 2014, υπέρ του «φυσιολογικού τρόπου ζωής», όπως ανέγραφε και η προκήρυξη της διαμαρτυρίας. Πολλές φορές μάλιστα, διοργανώνονται ταυτόχρονα και πορείες με σκοπό την αύξηση του αριθμού των ατόμων που επρόκειτο να συμμετέχουν στη διαμαρτυρία. Πρόκειται για τη λεγόμενη «λογική των αριθμών». Επίσης, αρκετές φορές στο παρελθόν έχει επικρατήσει και η λογική της φθοράς, με βάση την οποία οι Χρυσανγίτες κατέφευγαν σε βιαιοπραγίες. Αυτό βέβαια έχει περιοριστεί σε ένα βαθμό και πιο συγκεκριμένα η άσκηση της σωματικής βίας με τη λεκτική βία να παραμένει αμείωτη. (<http://antiparakmi.blogspot.com/2014/05/cyprus-gay-pride-31-2014-1500.html>)

Εκτός από τη διαμαρτυρία, η Χρυσή Αυγή διοργανώνει και άλλες δράσεις, ανάλογα με την περιοχή. Μία μορφή δράσης που εφαρμόζει, είναι η συλλογή και η διανομή τροφίμων σε πλατείες. Προφανώς, τρόφιμα δεν μπορεί να πάρει ο οποιοσδήποτε, αλλά μόνο όσοι είναι «γνήσιοι Έλληνες», οι οποίοι επιδεικνύουν την αστυνομική τους ταυτότητα και έπειτα, προμηθεύονται τα τρόφιμα. Με αυτή τη στάση τους προβάλλουν εμπράκτως τους αρμούς της ιδεολογίας τους, τόσο κατά των μεταναστών όσο υπέρ της φυλετικής καθαρότητας.

Επιπλέον μία ακόμα μορφή συλλογικής δράσης είναι και τομποϊκοτάζ αγοράς προϊόντων που δεν είναι ελληνικά, αλλά και η χρήση της βίας. Πρόκειται για την πιο ορατή μορφή συλλογικής δράσης που έχει μεγάλο αντίκτυπο στην κοινή γνώμη. Από την αρχή της ίδρυσης της οργάνωσης μέχρι και τις μέρες μας, όπου από το 1992 και μετά μιλάμε για ένα πολιτικό κόμμα, η Χρυσή Αυγή έχει μείνει στη μνήμη του κόσμου για τις πρακτικές βίας που χρησιμοποιεί (τάγματα εφόδου, τάγματα ασφαλείας). Έτσι κατά καιρούς, σημειώνονται ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον μεταναστών και ομοφυλόφιλων, με τους δευτέρους να καταλήγουν στο νοσοκομείο σε άθλια κατάσταση.

Η Χρυσή Αυγή για να εντάξει στους κόλπους τους περισσότερους νέους οπαδούς και να τους μυήσει στην ιδεολογία της εθνικής κυριαρχίας διοργάνωνε Φεστιβάλ νεολαίας και καλοκαιρινές κατασκηνώσεις. Δημιουργείται κατασκήνωση «εθνικιστική» με σκοπό τον προσηλυτισμό νεαρών οπαδών, η οποία θα είχε έναν πιο διευρυμένο χαρακτήρα υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να γίνονται σχολές στελεχών και πολιτικές ομιλίες διανθισμένες με μουσικές συναυλίες συγκροτημάτων. Μετά από κάποιες αποτυχημένες προσπάθειες, διοργανώνεται η πρώτη συνάντηση σε κάμπινγκ κοντά στη περιοχή των Θερμοπυλών, το 1999. Η συμμετοχή δεν ήταν πολύ μεγάλη και ένα περιστατικό που σηματοδεύτηκε με τον ξυλοδαρμό δύο Αλβανών στην πλατεία που φιλοξενούνταν το κάμπινγκ τους ανάγκασε, αφού τίμησαν τον Λεωνίδα, τον ηρωικό βασιλέα της Ελλάδας, όπως τον αποκαλούν και τους 300 Σπαρτιάτες, να αποχωρήσουν από την περιοχή. Οι επόμενες κατασκηνώσεις ήταν πιο επιτυχημένες από άποψη συμμετοχής. Οι μαζώσεις αυτές έδιναν την ευκαιρία να βρεθούν όλοι οι Χρυσανγίτες απ' όλη την Ελλάδα και να βγάλουν τα απωθημένα τους. Πραγματοποιούνταν διαγωνισμοί για τα πιο σκληροπυρηνικά ναζιστικά μπλουζάκια καθώς και το ποιος θα φωνάξει περισσότερες φορές το σύνθημα «Heil Hitler», «Sieg Heil». Ακόμα διοργανωνόντουσαν συναυλίες με τη συμμετοχή ροκ συγκροτημάτων τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό υπό τους ήχους της hardrock και metal μουσικής. Τα μουσικά αυτά δρώμενα τα ονόμαζαν «Hate Wave Festivals» καθώς και ως «ροκ για την πατρίδα». Η «6^η Εθνικιστική Κατασκήνωση» έγινε το 2004 με τον τίτλο «Hate Wave», η οποία παραπέμπει στο γνωστό φεστιβάλ μουσικής που λαμβάνει χώρα στην περιοχή της Μαλακάσας, το λεγόμενο «Rock Wave Festival». Ένα από τα αγαπημένα παιχνίδια των συμμετεχόντων ήταν η τοξοβολία, με στόχους που απεικόνιζαν ανθρώπους άλλων φυλών. Στη διάρκεια του κάμπινγκ πραγματοποιήθηκε συνέδριο με εκπρόσωπους ναζιστών από την Γερμανία και την Ιταλία όπου στα κείμενα τους αναφέρονται συχνά στη βία. Η κατασκήνωση ολοκληρώθηκε με το 2^ο «hate wave festival», με την συμμετοχή συγκροτημάτων της metal σκηνής, η συναυλία τελείωνε με τον εθνικό ύμνο και το κάψιμο της τούρκικης σημαίας καταλήγοντας όλοι οι κατασκηνωτές στις Θερμοπύλες για να δώσουν όρκο αγώνα «για την πατρίδα και τη φυλή» (Χασαπόπουλος, 2013, σ. 116-126). Το 2004 ήταν να διεξαχθεί το Πανευρωπαϊκό Φεστιβάλ Μίσους στην περιοχή της Ελλάδας στο οποίο θα παρευρίσκονταν εκπρόσωποι όλης της ριζοσπαστικής Ακροδεξιάς (Ευρωπαϊκού Εθνικού Μετώπου). Τελικά πραγματοποιήθηκε ένα χρόνο μετά στη

Μαδρίτη. Τα φεστιβάλ χρησιμοποιήθηκαν ως το κατάλληλο εκείνο μέσο για τη διακίνηση της προπαγάνδας του μίσους. Προσπαθώντας να αποδείξουν ότι είναι ένα νόμιμο κόμμα, η Χρυσή Αυγή έκανε δημόσια δήλωση αποκήρυξης της βίας και διαμαρτυρήθηκαν που τα δημοσιογραφικά ρεπορτάζ ονόμαζαν τη φθινοπωρινή τους σύναξη «Φεστιβάλ του Μίσους».

Η Χρυσή Αυγή από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 στράφηκε στους χώρους των γηπέδων και της στρατευμένης τέχνης ώστε να έρθει πιο κοντά στη νεολαία. Για να το πετύχει αυτό (αν και θα το δούμε στην επόμενη θεματική αναλυτικά), δημιούργησε το δικό της σχήμα το λεγόμενο Μέτωπο Νεολαίας όπου από τον Δεκέμβριο του 1998 εκδίδει το περιοδικό «Αντεπίθεση». Ο βασικός αρθρογράφος του περιοδικού ένα χρόνο μετά εξηγεί τους λόγους αυτής της πολιτικής: «Στο πολιτικό παιχνίδι πρέπει να χρησιμοποιήσουμε οποιαδήποτε μέθοδο είναι χρήσιμη για το καλό του κινήματος, ενεργοποιώντας μέχρι ενός σημείου το “ο σκοπός αγιάζει τα μέσα”. [...] Εδώ και κάποια χρόνια έχει δημιουργηθεί το Μέτωπο Νεολαίας σαν μια προσπάθεια να εκμεταλλευθούμε πολιτικά και ιδεολογικά το ήδη πολύ θετικό κλίμα που υπάρχει σε αρκετά μεγάλο μέρος της νεολαίας μας. Από την πρώτη στιγμή κρίναμε πως η διείσδυση σ’ αυτούς του κύκλους θα γινόταν πολύ πιο εύκολη αν χρησιμοποιούσαμε τους τομείς εκείνους που η νεολαία δίνει το μαζικό παρών, όπως π.χ. η μουσική και τα γήπεδα» (Ψαρράς, 2012, σ. 309). Η μύηση των μελών γίνεται στο χειμερινό ηλιοστάσιο ή την ημέρα γενεθλίων του Hitler. Όταν κάποιος ζητήσει να γίνει μέλος, η εφημερίδα λέει «έλα να περάσεις του πυρήνες υποδοχής κι αν περάσεις, το συζητάμε». Πρέπει να είναι εξασφαλισμένη η εχεμύθειά τους, η Ομερτά, επειδή κινδυνεύει το οικοδόμημα και ο αρχηγός, αν κάποιος ομολογήσει, φοβηθεί ή αλλάξει γνώμη. Τα όπλα της Χρυσής Αυγής δεν είναι τα τανκς και τα μπαζούκας. Είναι τα στιλέτα, τα μαχαίρια, τα ρόπαλα του baseball, τα καδρόνια και παρόμοιες ιδιοκατασκευές. Βεβαίως, έχουν και πυροβόλα. Μπορεί να μην τα έχουν χρησιμοποιήσει εναντίον αντιπάλων ακόμη, αλλά εκπαιδεύονται για την επόμενη φάση(Μαραγκίδου, 2017).

2.5. Οι τέχνες ως μέσο διάδοσης της προπαγάνδας

Για τα στελέχη της οργάνωσης της Χρυσής Αυγής η καταφυγή προς την ποίηση και τη λογοτεχνία αποτελεί συνηθισμένη πρακτική. Το πρώτο βιβλίο που εκδόθηκε με την υπογραφή του «Ηγέτη» ήταν μια ποιητική συλλογή την εποχή που ξεκινούσε τη

δράση της η οργάνωση υπό το πρίσμα του σκληρού εθνικοσοσιαλισμού. (Ψαρράς, 2012, σ. 286) Το ποίημα που προκάλεσε τις περισσότερες συζητήσεις είναι ο «Μέγας Πάν» με εμφανή παγανιστικό περιεχόμενο: *«Σιγή στο δάσος παγερή, οσμή εγκλήματος, σύλληψης της στιγμής και ανθρωποθυσία. Τραγόμορφος επρόβαλε του Μύθου νοσταλγός. Σατανικά υπέροχος, ο Μέγας Παν . Ώρα του δειλινού, το σκότος ανατέλλει και οι εξόριστοι της μέρας, οι εωσφόροι, οι ποιητές, οι ποιητές ζυπνούνε ηδονικά με βλέμμα κόκκινο, θολό τυραγνισμένο μια κίτρινη Σελήνη που προβάλλει αντικρίζουν και τα στοιχεία της νύχτας ξαναζούνε, οι μονομάχοι, οι κρεμασμένοι και οι συνωμότες. Και Αυτός στη μέση του Ναού, στο κέντρο της τεράστιας αιμάτινης κηλίδας, στο βάθρο του Βωμού. Τραγόμορφος, Σατανικά υπέροχος την ώρα δοξάζει της θυσίας, των ευγενών ενστίκτων και της βίας, Αυτός ο Αιώνιος Κυβερνήτης, ο Μέγας Παν»* (Ψαρράς, 2012). Για την αγάπη αυτή που τρέφει η οργάνωση για το παγανιστικό ρεύμα των αποκρυφιστών στη μορφή του τραγόμορφου θεού Πάνα και τη σχέση της μορφής αυτής με τις εικονογραφικές αποδόσεις του Σατανά έχουν γίνει αρκετές αναφορές. Την ίδια περίοδο πάλι ο Μιχαλολιάκος, προλογίζει αυτή τη φορά την ποιητική συλλογή του Οδυσσέα Πατεράκη με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Το αστραφτερό σκοτάδι του Εωσφόρου», αναφέροντας ότι η Πνευματική Τόλμη και η Ιδεολογική Συνέπεια που διακρίνει στον γράφοντα είναι αυτά που καθιστούν την ιδεολογική αξία του έργου: *«Η Πνευματική Τόλμη ενός νέου ανθρώπου να μην υπολογίζει τον σκοταδισμόν είκοσι αιώνων και να τολμά αναφοράς εις τους παλαιούς απωλεσθέντας παραδείσους, οι οποίοι συγχρόνως είναι και οι μελλοντικοί κόσμοι των ονείρων μας, τα οποία με την βούλησίν μας θα γίνουν πραγματικότητα»*. Η συλλογή περιέχει τα στιχουργήματα «Εωσφόρος», «Εωσφορικός Ύμνος», «Ο αρχηγός των δαιμόνων» καθώς και το ποίημα «Χρυσή Αυγή» στο οποίο περιέχεται μια «προσευχή» στον Σατανά: *«Σκύψε τα χέρια σου άπλωσε και πάρε τη ψυχή μου, σε εσένα ανήκει, ω Σατανά, κι εδώ και μπρός και πάντα, γιατί το τόλμησα κι εγώ, το πώς να το ρωτήσω, γίνεται να' ναι δίκαιος. Ο δημιουργός της πλάσης.»* Το ποίημα καταλήγει στις «στάλες εκδίκησης» που θα γίνουν *«χειμαρρογια να προβάλλει «νέα Αυγή», Χρυσή, βγαλμένη μεσ' απ' της νύχτας τα αστραφτερό σκοτάδι»* (Μιχαλολιάκος, χ.χ.).

Ένας ακόμα συνεργάτης της Χρυσής Αυγής που ασχολείται με τις ποιητικές αναζητήσεις είναι ο Αριστοτέλης Καλέτζης, ο οποίος τοποθετεί τον εαυτό του στην «κοσμοθεωρία της Λευκής Ομοφυλίας» χρησιμοποιώντας αποφθέγματα του Χίτλερ, Γκαίμπελς, Ντρίτσιχ και Ντίτς. Κάνει αναφορές στην Αρχαία Ελλάδα όπως

μελετήθηκε από τους θεωρητικούς του εθνικοσοσιαλισμού. Κύριο χαρακτηριστικό της γραφής του αποτελεί η επιτηδευμένη καλλιέργεια, η σκόπιμη κατάχρηση αρχαϊσμών και λόγιων λέξεων με πλήρη υποταγή στους γραμματειακούς κανόνες. Θα μπορούσε να θεωρηθεί και πρωτοπόρος καθώς υιοθέτησε τη λεγόμενη «λεξικογραφία» στη συγγραφή κειμένων που απαιτούν τόσο από τον αναγνώστη όσο και από τον συγγραφέα τη χρήση λεξικού για τη κατανόηση και τη σύνταξη κάθε πρότασης. Η συγκεκριμένη πρακτική τείνει να έχει μετατραπεί σε «τάση» στα μέσα ενημέρωσης – ακούς ή διαβάζεις τη χειρότερη κοινοτυπία επενδύομενη με λέξεις «ομηρικές» (Ψαρράς, 2012, σ. 290-291).

Ο Αντώνης Ανδρουτσόπουλος γνωστός ως «Περίανδρος» κατατάσσεται με τα διηγήματα του στους νεοναζιστές λογοτέχνες του ιστορικού μυθιστορήματος. Αξίζει να αναφερθεί, ότι είχε καταδικαστεί σε φυλάκιση για δολοφονική απόπειρα και το διάστημα που παρέμενε κρυμμένος η οργάνωση προσπαθώντας να κρατήσει την παρουσία του ενεργή, αναδημοσίευε στο περιοδικό της νεολαίας, διηγήματα του. Ένα από αυτά ήταν ο «Σαλπικτής του Υπογείου» ο οποίος είναι καταπέλτης κατά της διαφθοράς του κοινοβουλευτικού καθεστώτος που επικρατούσε και το μυθιστόρημα του δημοσιεύτηκε το 1996 από τις εκδόσεις της Χρυσής Αυγής «Το μυστικό του Κοχυλιού». Η παρουσίαση του μυθιστορήματος είχε πραγματοποιηθεί από τον ίδιο τον «Φύρερ», ο οποίος είχε αναφερθεί στο έργο του Περίανδρου λέγοντας ότι «δεν είναι έργο ενός χαμένου στα βιβλία χαρτοπόντικα αλλά ενός ανθρώπου που επιδιώκει να βιώσει τις ιδέες του». Για να πάρουμε μια μικρή ιδέα για τις ιδέες του τότε υπαρχηγού της οργάνωσης κρίνεται σκόπιμο να εστιάσουμε σε κάποια αποσπάσματα του βιβλίου. Στην προμετωπίδα του βιβλίου, υπάρχει ένα απόφθεγμα που ο συγγραφέας το αποδίδει στον παππού του «*Θα' θελα να χω τριακόσια χρόνια, Εκατό χρόνια να σκοτώνω παλιανθρώπους. Εκατό χρόνια να κάμω φυλακή, κι εκατό χρόνια να γλεντάω*». Ο πρωταγωνιστής του έργου είναι ο Ομάρ Γιουνάνκουρτ, ένας πειρατής με γάντζο στη θέση του ενός χεριού ο οποίος ανακαλύπτει την ελληνική εθνική του συνείδηση και μεταμορφώνεται σε θηρίο πολεμώντας τους πάντες. «*Να μη μείνει κανείς ζωντανός! Οτιδήποτε σαν Έσπερο δεν μιλά, δεν κινείται και δεν μυρίζει σαν Έλληνας να γίνει στάχτη*». Πρόκειται για ένα πολεμικό μυθιστόρημα που διέπεται από μένος. Οι γυναικείες μορφές λείπουν και η κορύφωση του έργου έρχεται όταν ο αφυπνισμένος Έλληνας τελειώνει με τον εχθρό του έθνους, τον Εβραίο, ο οποίος

πέρα από όλα τα δεινά που έχει προκαλέσει, είναι υπεύθυνος και για τον προσωπικό του ακρωτηριασμό (Ψαρράς, 2012, σ. 295-296).

Κλείνοντας, την περιήγηση στις λογοτεχνικές και ποιητικές αναζητήσεις των στελεχών της οργάνωσης, θα αναφερθούμε και στον Ηλία Κασιδιάρη ο οποίος με τη σειρά του κατέθεσε τη δική του λογοτεχνική συλλογή έπειτα από παρότρυνση του Αρχηγού. Το βιβλίο με τον τίτλο «Τομέας Χ», φανερά αναφορά στο όνομα της Οργάνωσης, περιλαμβάνει σύμφωνα με την επίσημη περιγραφή του «8 ιστορικά διηγήματα για 8 μάχες, όπου το πνεύμα του πολεμιστή και οι αρετές του πολέμου σκιαγραφούνται στην πραγματική τους διάσταση, τόσο σε φυσικό όσο και σε μεταφυσικό επίπεδο. Ένα επικό και λυρικό ταυτόχρονα έργο, που θα διαβαστεί με κομμένη την ανάσα από όποιον αισθάνεται μαχητής σήμερα».

Τείνει να επικρατεί η άποψη ότι η μουσική εξημερώνει ακόμα και τα άγρια θηρία. Στην περίπτωση μας διαπιστώνεται ότι ο κανόνας έχει και τις εξαιρέσεις του. Οι απλοί μαχητές του δρόμου για την εξασφάλιση των ιδεών, του εφαρμοσμένου ρατσισμού και των συνθημάτων του εθνικοσοσιαλισμού μέσω του «White Rock» αντανakλούν τις φασιστικές και ναζιστικές τους ιδέες. *«Για τους περισσότερους η μουσική είναι απλώς ένας τρόπος διασκέδασης. Για εμάς όμως δεν είναι απλώς ένας τρόπος διασκέδασης. Είναι ένα μέσο διάδοσης των Ιδεών και των Αξιών μας, ένας τρόπος έκφρασης των διαφόρων πτυχών της Εθνικιστικής μας Κοσμοθεωρίας και φυσικά τρόπος ζωής. Είναι ο ήχος της φυλετικής μας ψυχής και της εθνικοκοινωνικής αγανάκτησης η οποία πηγάζει από τα προβλήματα και την κατάσταση που συναντάμε στη καθημερινότητα μας και τη προδοτική πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης»*(resistance-hellas.blogspot.gr). Αρκετά στελέχη της οργάνωσης υπήρξαν μέλη συγκροτημάτων, ένας από αυτούς ήταν ο Αρτέμης Ματθαιόπουλος, ο οποίος υπήρξε μπασίστας στο συγκρότημα Rogrom. Τα τραγούδια του συγκροτήματος αναφερόντουσαν στους μετανάστες, στη βουλή και στους Εβραίους με όχι θετικούς χαρακτηρισμούς. Για την καλύτερη κατανόηση των ρατσιστικών μηνυμάτων που εξαπολύονταν μέσα από την τέχνη της μουσικής, ας δούμε τους στίχους του τίτλου «*Αουσβιτς*»: *«Juden Raus! Διακοπές στο Αουσβιτς/Γαμώ τον Βιζεντάλ/Γαμώ την Άννα Φράνκ/Γαμείται και όλη η φυλή του Αβραάμ./Τ' Αστέρι του Δαβίδ με κάνει και ξερνάω/ Αχ το Αουσβιτς, πόσο το Αγαπάω!/Ρε κωλοεβραίοι δε θα σας αφήσω/ στο Τείχος των Δακρύων θα έρθω να κατουρήσω./Μες' τις συναγωγές σας Zyklon B θα*

ρίζω/Πουστράκι ραβίνε, θα ρθω να σε πνίζω./Juden Raus! Καίγομαι στο 'Αουσβιτς.»
(Ψαρράς, 2012, σ. 303- 305).

Ένα ακόμα στέλεχος που έχει διεθνή καριέρα με το ελληνό – νορβηγικό συγκρότημα «*Naer Mataron*» και βρισκόταν και στη Βουλή, ήταν ο Γιώργος Γερμενής, γνωστός ως «*Καιάδας*». Το συγκρότημα άνηκε στο ρεύμα της black metal και χρησιμοποιούσε αναφορές στη παγανιστική μυθολογία. Ακόμα, ο Απόστολος Γκλέτσος, γνωστός ως «*Τόλης 88*» ήταν ο τρίτος βουλευτής του κόμματος με παρόμοιες καλλιτεχνικές ανησυχίες. Ήταν ο κιθαρίστας του συγκροτήματος «*Hellenic Stompers*». Το συγκρότημα κυκλοφόρησε το 2007 CD με τον τίτλο «*Ο Δήμιος*», εμπιριέχοντας τα τραγούδια «*Ελληνικά SS*» και «*White Europe*». «*Ελληνικά SS τον ήλιο χαιρετούν/Λιγδιάρη προδότη σε ποδοπατούν./ήρθε επιτέλους αυτή η στιγμή/ που η γη η ματωμένη θα καθαρθεί./ Παιάνας σκεπάσει τις οίμωγές/ μπότες βαδίζουν γυαλιστερές*».

Ένας από τους σημαντικότερους λόγους που τα μορφώματα αυτά καταφεύγουν στη συγκεκριμένη μορφή έκφρασης είναι η εσωτερικευμένη ανάγκη να διατυπώσουν με έμμεσο, συμβολικό ή και μυθοπλαστικό λόγο τις βαθύτερες ιδεολογικές τους ανησυχίες και τις σκοτεινές πολιτικές τους επιδιώξεις. Τα έμμεσα αυτά μηνύματα, τα οποία αδυνατούν να εκφραστούν άμεσα, εκφράζονται μέσα από τις «καλλιτεχνικές τους δεξιότητες», τέτοια είναι η λατρεία της βίας, η εξύμνηση των πραξικοπημάτων, οι σφαγές, τα πόγκρομ κ.α.

Κλείνοντας, την συγκεκριμένη θεματική θα αναφερθούμε σε ένα άρθρο κάποιου Νικηφόρου, τον Φεβρουάριο του 1986, στο περιοδικό της Οργάνωσης όπου μιλώντας για την τέχνη ανέφερε «*τα μέσα ενημέρωσης θα μεταδίδουν αποκλειστικά μόνον δημοτική μουσική για τη διατήρηση της εθνικής μας παραδόσεως, αυστηρά επιλεγμένη ελαφρά ευρωπαϊκή ή ελληνική μουσική για την ψυχαγώγηση του λαού, εμβληματική μουσική για τη σφυρηλάτηση υψηλού φρονήματος και κατά το μέγιστον μέρος κλασική αποεβραιοποιημένη μουσική για την ηθική και πνευματική ανάταση του λαού. Αποκλείονται τα εκφυλισμένα είδη μουσική, όπως τα επενδύοντα χορούς πιθήκων ντίσκο, σόουλ, ή και τα ινδικής και μογγολοτουρκικής προέλευσης σαχλοτράγουδα*» (Χασαπόπουλος, 2013, σ. 42). Σύμφωνα με την Χρυσή Αυγή, «*Ο εθνικοσοσιαλισμός θα αναγεννήσει την κλασική αισθητική και διαλύσει τα σύγχρονα σκοταδιστικά ρεύματα στο χώρο της τέχνης. Η σύγχρονη τέχνη δεν είναι παρά η αποτύπωση σε εκτρωματικά σύμβολα της ψυχικής δυσμορφίας του μαζάνθρωπου που*

στο πέραςμα του ισοπεδώνει τα πάντα. [...] Μουτζούρες και αντιαισθητικά τερατουργήματα σαν την «Γκουέρνικα» ή τη «Γυναίκα με το βιβλίο» του Εβραίου Πικάσο, ή άλλα συναφή εκτρώματα της εκφυλισμένης τέχνης, πρέπει να πάρουν κάποτε τη θέση που πραγματικά τους αρμόζει στο στερέωμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, δηλαδή να παραδοθούν στη πυρά, εν ονόματι του πολιτισμού. Οι δε δημιουργοί τους να καταδικαστούν αμετάκλητα στην πολιτιστική συνείδηση της Ευρώπης, σαν διαφθορείς των αισθητικών αξιών [...] Αποκτηνωτικά θεατρικά εκτρώματα, όπου θριαμβεύει η ψυχική διαφθορά, η στείρωση του λόγου και η ηθική γύμνια του συγγραφέα και όπου προβάλλονται εκφυλισμένα ανθρώπινα πρότυπα. Όπως τα έργα του Μπρέχτ και άλλων ομοειδών ρυπαρών Εβραίων, έχουν βαφτιστεί σήμερα αριστουργήματα της θεατρικής τέχνης, ενώ δεν είναι παρά βάνανσες προσβολές της, που τραυματίζουν θανάσιμα τον πολιτισμό» (Ψαρράς, 2012, σ. 242).

2.6. Ανακατασκευή της πραγματικότητας

Τον Ιούλιο του 1991, σε τεύχος του περιοδικού της Χρυσής Αυγής, ο Νίκος Μιχαλολιάκος, αναφέρεται στον Β.Π.Π. και αν εντέλει είχε όντως τελειώσει. Για τον ίδιο, ο Χίτλερ δεν ήταν ο κακός και παρανοϊκός δικτάτορας που μια ωραία μέρα αποφάσισε να κατακτήσει τον κόσμο, καθώς ο λαός ήταν εκείνος που τον είχε εκλέξει. Υποστήριζε ακόμα ότι ήταν μύθος το γεγονός ότι σκοτώθηκαν έξι εκατομμύρια Εβραίοι καθώς δεν υπήρχε τόσος μεγάλος αριθμός Εβραίων στη Γερμανία – διαφεύγοντας του ότι οι Γερμανοί, τους είχαν μεταφέρει από διάφορες πόλεις της Ευρώπης στα γερμανικά στρατόπεδα.- Ακόμα υποστήριζε ότι οι Τσέχοι επιζητούσαν την εισβολή των Γερμανών καθώς ήταν η ευκαιρία τους για να απελευθερωθούν. Ανακατασκευάζοντας την εγγεγραμμένη ιστορία, προσπαθεί να μειώσει την ευθύνη των Γερμανών κατακτητών κατηγορώντας την Αγγλία για την συμμετοχή μας στον πόλεμο ενώ αντίθετα οι Γερμανοί ήταν εκείνοι που μας σεβάστηκαν. Ακόμα θεωρεί ότι για το Ολοκαύτωμα στο Δίστομο και στα Καλάβρυτα ευθύνονται οι Έλληνες αντάρτες και υποστηρίζει ότι θα έπρεπε να μείνουμε ουδέτεροι και στην πορεία να συνταχούμε με τα γερμανικά στρατεύματα πολεμώντας ενάντια στην Ρωσία στο Στάλινγκραντ και αλλού (Χασαπόπουλος, 2013, σ. 136). Ο Χρήστος Παππάς σε εκτενές άρθρο του που βασίζεται στο βιβλίο του Ρίτσαρντ Χάργουιντ Μύθος ή Ολοκαύτωμα – 6.000 νεκροί, προσπαθεί να αποδείξει

ότι οι Γερμανοί δε δολοφόνησαν 6.000.000 εβραίους αλλά λιγότερους. Ότι τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ήταν απλώς εργοτάξια, ότι σε αυτά πέθαναν λίγοι μόνο από τον τύφο, ότι τα κρεματόρια δεν ήταν παρά η ταφή των κρατουμένων που πέθαναν από αρρώστιες και ότι οι θάλαμοι αερίων περιείχαν απλώς «αέρια κατάλληλα για την καταπολέμηση των ψειρών». Καταλήγει, δικαιώνοντας τις δολοφονίες των εβραίων με μια δήλωση : *«Αναρωτιέμαι βλέποντας γύρω μου την παρακμή και την Ολοκλήρωση της Διεθνούς Εβραϊκής Δικτατορίας του Χρήματος μέρα με την ημέρα, μήπως θα έπρεπε η Γερμανοί και γενικά όλοι οι εθνικοσοσιαλιστές να νοιώθουμε ένοχοι για μια εξολόθρευση ΟΧΙ γιατί έγινε αλλά..»* εννοεί ότι γιατί δεν πέτυχε και πρέπει να ξαναγίνει αναφερόμενος στο τότε και το τώρα(Χασαπόπουλος, 2013, σ. 138). Ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβρη του 1987, μεταφρασμένο από τα νορβηγικά ασχολείται με τον Έλι Βιζέλ, βραβευμένο με το Νόμπελ Ειρήνης, χαρακτηρίζοντας τον ως *«επιτήδειο περιοδεύοντα ρακοσυλλέκτη των εποποιιών του Ολοκαυτώματος και των μύθων των θαλάμων αερίων»*. Το άρθρο θεωρεί ότι τόσο το Ολοκαύτωμα όσο και οι Θάλαμοι αερίων δεν υπήρξαν ποτέ και κατά προέκταση ούτε τα 6 εκατομμύρια δολοφονημένων Εβραίων. Θεωρούνται ως *«μυθικά κατασκευάσματα από τον πρόεδρο των Σιωνιστών Goldman και τον δυτικογερμανό πρωθυπουργό Αντενάουερ»*(Χασαπόπουλος, 2013, σ. 56).

Εκτός όμως από την ανακατασκευή της ιστορίας, παρατηρείται και μια μεταστροφή ως προς τις εκφρασμένες ιδεολογίες της. Σε μια περίοδο ανοίγματος της οργάνωσης, το κόμμα έπρεπε να λειάνει τις απόψεις του, να τις μετατρέψει, ώστε να μπορέσει να προσελκύσει το κοινό και κατά προέκταση τους ψήφους που θα την έβαζαν μέσα στο κοινοβούλιο. Το πιο χαρακτηριστικό είναι ότι οι αναφορές στον εθνικοσοσιαλισμό δεν είναι πλέον τόσο ευθείς. Η λέξη *«εθνικοσοσιαλισμός»* ως ιδεολογική προσέγγιση και τα σύμβολα του περιοδικού δεν παραπέμπουν άμεσα στη ναζιστική ιδεολογία. Από την πρώτη σελίδα, του δεύτερου μανιφέστου της οργάνωσης, ο Αρχηγός μιλάει από την πλευρά των ηττημένων του Β.Π.Π. και τον κίνδυνο εξάπλωσης μιας καθολικής Pax Judaica. Στο απόσπασμα που θα ακολουθήσει μπορεί να μην κατονομάζεται ο εθνικοσοσιαλισμός όμως περιγράφεται με αρκετή σαφήνεια: *«Ιδεολογία και Ιδέες χωρίς βούληση και δράση είναι ένα αρρωστημένο και μουχλιασμένο διανοητικό κατασκεύασμα χωρίς καμία ουσία και έννοια, είναι ένα άχρηστο σκουπίδι της ιστορίας. [...] Κυρίαρχη και Απόλυτη είναι για την Ιδεολογία μας η Ιδέα της Φυλής, ή αλλιώς η ιδέα του Αίματος. Δια της Φυλής*

θεωρούμε τον κόσμο, δια της Φυλής σηματοδοτούμε την παρουσία μας, στην οικουμένη η Φυλή καθορίζει την αντίληψη μας για το Θείον, για την Τέχνη και τα Γράμματα, για την Πολιτεία και την Ηθική. [...] Ο νόμος της ποικιλίας στη φύση επιβάλλει οι ανθρώπινες φυλές να είναι μεταξύ τους διαφορετικές. Πολλά έχουν γραφτεί και ειπωθεί περί ανώτερων και κατώτερων φυλών. Θέλω να εκφράσω την άποψη πως αφού δεχόμεθα είτε το θέλουμε είτε όχι ότι οι φυλές είναι διαφορετικές, η απλή λογική λέει ότι ανάλογα με τα κριτήρια που θα θέσουμε οι φυλές έχουν μια ιεραρχία»(Ψαρράς, 2012, σ. 249).Την αλλαγή αυτή στο ιδεολογικό της πλαίσιο, η οποία θεωρείται απαραίτητη, σπεύδει να την εξηγήσει ο Ηγέτης του Κόμματος λέγοντας « Οι εφημερίδες και οι τηλεοράσεις μας αποκαλούν «νεοναζί».. Στην κοινωνία όμως της ανοχής, που ο καθένας έχει το δικαίωμα να αυτοπροσδιορίζεται, εμείς δηλώσαμε και δηλώνουμε «εθνικιστές». Την ίδια στιγμή μάλιστα, που ακόμη και οι πράκτορες των Σκοπιανών ή της Άγκυρας έχουν το δικαίωμα να αυτοαποκαλούνται «Μακεδόνες» ή Τούρκοι εμείς δεν έχουμε το δικαίωμα να δηλώνουμε και να προσδιορίζουμε την πολιτική μας ταυτότητα;» Από την άλλη, σπεύδοντας να καθησυχάσει τους φανατικότερους οπαδούς «Αυτό ας μην πιστέψει κάποιος ότι περιέχει ίχνος απολογίας. Δεν παίρνουμε πίσω ούτε μια λέξη από όσα κατά καιρούς έχουμε γράψει και υποστηρίζει, απλά σήμερα θεωρούμε πλέον δόκιμο και πολιτικά κατάλληλο τον όρο αυτό». Η μέθοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως «Δούρειος Ίππος», ένας όρος που τον είχε δώσει ο Καρατζαφέρης σε μια προσπάθεια να αποτάξει από πάνω του τον χαρακτηρισμό του ακροδεξιού. Στην τακτική αυτή αρκετοί μελετητές εντοπίζουν μια διαφοροποίηση μεταξύ του «εσωτερικού» και του «εξωτερικού» λόγου. Σύμφωνα με τον Ignazi, ορισμένα από τα κόμματα της Άκρα Δεξιάς ακολουθούν μια στρατηγική ελαχιστοποίησης και παραμερισμού κάθε ανοιχτής αναφοράς προς τον φασισμό με σκοπό να αποφύγουν τον κίνδυνο στιγματισμού από την κοινή γνώμη. Από την μια πλευρά βρίσκονται σε ετοιμότητα να αποκηρύξουν τη βία, να υπερασπιστούν την ελευθερία για τους γηγενείς πληθυσμούς αλλά ταυτόχρονα έρχονται σε αντίθεση με τον «εσωτερικό» τους λόγο και την πραγματική τους συμπεριφορά. Πρόκειται για την λεγόμενη «διπλή στρατηγική» με την οποία υπάρχει η τάση να υιοθετείτε μια στρατηγική εσωτερικού και εξωτερικού προσκλητηρίου σε σχέση με το διαφορετικό ακροατήριο τους. Αυτή η στρατηγική ακολουθείται και από την Χρυσή Αυγή (Ψαρράς, 2012, σ. 251).Σε παλαιότερα άρθρα και δημοσιεύσεις του κόμματος η αγάπη για τον Χίτλερ είναι αρκετά έντονη. Στο κλείσιμο και του δεύτερου

μανιφέστου η ταύτιση της Χρυσής Αυτής με εκείνες του ναζισμού είναι εμφανής μόνο που διακρίνεται μέσα από μια πιο «κομψή» διατύπωση. Ο Μιχαολιάκος συνεχίζει λέγοντας : «οι δικές μας ιδέες είναι περισσότερο κοντά στις θέσεις και τη φιλοσοφία των “νικημένων” παρά κοντά στην κοινοβουλευτική δημοκρατία». « Η Ελλάδα στη διάρκεια του πολέμου, χωρίς να έχει ευθύνη γι’ αυτό, η ευθύνη ανήκει στην Ιταλία, ήταν από την πλευρά των συμμάχων. Σήμερα θα πρέπει επιτέλους χωρίς φόρτιση συναισθηματική να προβληματιστούμε σοβαρά εάν αυτή ήταν η σωστή επιλογή. Ο Γερμανικός Εθνικοσοσιαλισμός και η Νέα Ευρώπη των WaffenSS ήταν ένα μήνυμα φωτεινό σε μια σκοτεινή εποχή που πιστεύω πως ο ελληνισμός θα έπρεπε να έχει δεχθεί».

Κεφάλαιο3^ο: Πόλεμοι της μνήμης: Το παρελθόν είναι παρόν και το μέλλον είναι τώρα (;)

3.1. Περί μνήμης και λήθης

Κατά την Ελληνική μυθολογία, σύμφωνα με τον Ησίοδο, η Μνημοσύνη και η Λησμοσύνη παρουσιάζονται ως αρχαίες θεότητες απεικονιζόμενες σε παραστάσεις. Η πρώτη κομψή και όμορφη ενώ η δεύτερη κουτσή και καμπούρα. Η Μνημοσύνη είναι κόρη του Ουρανού ενώ η Λησμοσύνη κόρη της Γης: Η μία πάνω η άλλη κάτω, η μία είναι μέρα η άλλη είναι νύχτα, η μια φως, η άλλη σκοτάδι, η μία λόγος, η άλλη σιωπή, η μία συνυφασμένη με τη γνώση και την αλήθεια και η άλλη με το ψεύδος, τα δεινά, τον πόνο και τις ήττες. *«Η ιδέα της ζωής και του θανάτου ερμηνεύεται με τις έννοιες της μνήμης και της λήθης: Η Μνημοσύνη διασφαλίζει την ηρωοποίηση και θεοποίηση του ανθρώπου, ενώ η Λησμοσύνη τον διατηρεί σε μια κατάσταση θνητής ζωής»* (Μάντογλου, 2010). Σύμφωνα με τον Augé, η σχέση μεταξύ μνήμης και λήθης είναι σχεδόν ίδια με εκείνη που υπάρχει ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο. Η Fraisse αναφέρει ότι η διατήρηση στη ζωή δηλώνεται μέσω της μνήμης ενώ η απώλεια μέσω της ανάμνησης.

Ο Δίας, ερωτεύθηκε και παντρεύτηκε τη Μνημοσύνη, τη θεά της μνήμης, συνευρέθηκε μαζί της για εννέα συνεχόμενες νύχτες και απέκτησαν τις εννέα Πιερίδες Μούσες. Η κάθε μία από αυτές κυριαρχούσε σε έναν τομέα γνώσης και όλες μαζί εκτελούσαν καθήκοντα μνημονικά (Μάντογλου, 2010). Η Λησμοσύνη, ήταν ταυτισμένη με την αφηρημάδα και τη λησμονιά. Εμφανίζεται ως κόρη της Έριδας και αδερφή του Ύπνου και του Θανάτου. Εμφανίζεται ακόμα και ως κόρη του Αιθέρα και της Γης, καθώς και από κάποιες άλλες πηγές, ήταν μητέρα των Τριών Χαρίτων. Ακόμα, αναφέρεται και ως κόρη του Ωκεανού όπου και έδωσε το όνομα της σε ένα μυθικό ποτάμι στον Άδη. Από εκεί ενθαρρύνονταν να πίνουν νερό οι ψυχές των νεκρών, στον μακρύ τους δρόμο προς τον Άδη, ώστε να μην θυμούνται τις προηγούμενες ζωές τους όταν θα μετενσαρκώνονταν. Η προσωπικότητα της είναι κληρονομήματα από τους προγόνους της. Από τη μητέρα της, Γη, διασφάλισε τη μαντική της ικανότητα, από τον πατέρα της Αιθέρα και τη γιαγιά της, Νύχτα, κληρονόμησε την πνευματική της ικανότητα. Από την Έριδα, την άλλη της μητέρα, η οποία χαρακτηρίζονταν εκτός από τη διχόνοια και από πνεύμα άμιλλας, της κληροδοτήθηκε γαλήνη και δημιουργικότητα. Ως αδερφή του Όρκου, ο οποίος ήταν

θεός της ηθικής και της υποχρέωσης να τηρείται ο λόγος, η Λησμοσύνη, με τη δύναμη της λησμονιάς, καταστρέφει και ταυτόχρονα σώζει τα πάντα. *«Εξάλλου οι κόρες της, οι Χάριτες, θεωρούνταν γελαστές θεότητες της βλάστησης, που πεθαίνουν για να ξαναζήσουν, και θεές της ομορφιάς, που σκορπίζουν χαρά στη φύση και στη καρδιά των ανθρώπων»* (Μάντογλου, 2010).

Η μνήμη και η λήθη, η Μνημοσύνη και η Λησμοσύνη εμφανίζονται ως δύο συνδεδεμένα και αντιθετικά σχήματα ενός μυθικού ρηματικού ζεύγους : μιμνήσκομαι και λήθομαι ή μιμνήσκεσθαι και λανθάνεσαι. Η λήθη όμως έχει δύο διαστάσεις, μια καλή και μια κακή. Με την θετική έννοια και την ευεργετική της δράση, αποτελεί έναν τρόπο διαφυγής από μια πονεμένη, δραματική μνήμη, από αναμνήσεις που βαραίνουν. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η μνήμη λειτουργεί καθαρκτικά καλύπτοντας τα δυσάρεστα γεγονότα μετατρέποντας τα σε λήθη, οδηγώντας έτσι στο μονοπάτι της ευτυχίας. Με την αρνητική της διάσταση, η λήθη επέρχεται με τη χρήση διάφορων ουσιών που οδηγούν στη μέθη κάνοντας έτσι τους ανθρώπους να ξεχάσουν. Ο ύπνος επίσης οδηγεί στη λήθη των καθημερινών δεινών, εδώ η φύση της λήθης τροποποιείται λίγο. Δεν χαρακτηρίζεται από τον ενθουσιασμό της μέθης, το ταξίδι προς τη φαντασιακή ακτή αλλά από την εκμηδένιση που επιφέρει ο ύπνος. Ο Πλούταρχος, σύμφωνα με την Simondon, τοποθετεί σε ένα αντιθετικό δίπολο τη Μνημοσύνη από τη Λησμοσύνη: Η πρώτη μαζί με τις κόρες της, στέκεται κάτω από το φως του Απόλλωνα, ενώ η δεύτερη μέσα από τη σιωπή της, κυριαρχείται από το «σκοτός» του Διόνυσου. Με αυτόν τον τρόπο, «συνδέει τις δύο παραδόσεις της καλής και της κακής λήθης, και διαχωρίζει τις δύο καθαρτήριες διαδικασίες που συγκέντρωνε η αρχέγονη μυθική σκέψη». *«Στους απόγονους των παιδιών της νύχτας, βλέπουμε τη Λήθη να απεικονίζεται σε περίοπτη θέση δίπλα στη Λύπη, την Πείνα, τους Πόνους γεμάτους δάκρυα, τη Συμπλοκή, τις Μάχες, τους Φόνους, τις Σφαγές, τις Εριδες. Αυτό το γενεαλογικό δέντρο κάνει τη λήθη μια καταστρεπτική δύναμη, εντελώς άγνωστη στην ευεργετική λήθη, λησμοσύνη κακών»* (Μάντογλου, 2010).

Σχετικά, με την τροφή της Λήθης, η Simondon αναφέρει, ότι και αυτή έχει διττή ερμηνεία. Σύμφωνα με την Ομήρου Οδύσσεια, το φυτό νηπενθές, δεν αφαιρεί την μνήμη από εκείνους που θυμούνται την Τροία, τους απαλλάσσει μόνο από τις άσχημες αναμνήσεις της καρδιάς. Ο λωτός, φρούτο ελκυστικό και επικίνδυνο, οδηγεί στη λήθη της γενέτειρας πατρίδας αυτών που το καταναλώνουν. Το φίλτρο της Κίρκης αφαιρεί όλες τις αναμνήσεις της πατρίδας. Το νέκταρ και η αμβροσία της

Καλυψώς επιφέρουν την αιώνια λήθη της θείας ζωής, που είναι υπεράνω της ανθρώπινης οδύνης. Εάν ο Οδυσσεάς δεχόταν να μείνει κοντά στην Καλυψώ, θα παραιτούταν όχι μόνο από την επιστροφή, αλλά και από τη μοίρα του, από τη δόξα του ήρωα, από την ίδια του τη ταυτότητα. Επισημαίνουμε όμως ότι, απ' όλες τις παραπάνω βρώσιμες ληθο στρατηγικές καμία δεν κατάφερε να επιφέρει τη λησμονιά του ταξιδιού της επιστροφής στην Ιθάκη και να διαγράψει τον νόστο για την πατρίδα. Χαρακτηριστικός είναι και ο μύθος του Ηρός, στην Πολιτεία του Πλάτωνα, κατά τον οποίο οι ψυχές, εφόσον κρινόντουσαν από τους δικαστές διέθεταν ελεύθερη βούληση να επιλέξουν τη ζωή που θα ήθελαν να ζήσουν, οδηγούνταν μέσα από το πεδίο της λήθης στον Αμέλιτα ποταμό απ όπου έπιναν νερό ξεχνώντας όλα όσα είχαν ζήσει στην προηγούμενη ζωή τους. Τα μεσάνυχτα, οι ψυχές άρχιζαν να αναπηδούν προς τα επάνω για να ξαναγεννηθούν χωρίς παρελθοντικές ενθυμήσεις μέσα στα νέα τους σώματα (Πολιτεία 614b-621d).

Η α- λήθεια, με το στερητικό «α», η άρση δηλαδή της λήθης και η αποκατάσταση της μνήμης, επιφέρει πόνο μέσω των αναμνήσεων συγκεκριμένων συμβάντων. Ο όρος «λήθη» προέρχεται από το ρήμα «λανθάνω», που παραπέμπει σε μια αποτυχία, σε ένα λάθος του ανθρώπινου νου. «Η μνήμη φωτίζει τη συνείδηση, ενώ η λήθη μπορεί να πάρει τη μορφή μιας ευεργετικής δύναμης και να επιφέρει μια γατριά στον πόνο» (Μάντογλου, 2010). Η μνήμη αποτελεί ένα όρο ο οποίος ερμηνεύεται και χρησιμοποιείται με ποικίλους τρόπους. Χρησιμοποιείται τόσο στην βιολογία, στην πληροφορική, στην ψυχολογία, στην ψυχιατρική και στις κοινωνικές επιστήμες (Μάντογλου, 2012). Σύμφωνα με τον Le Goff (1998), η μνήμη έχει την ικανότητα να διατηρήσει κάποιες πληροφορίες παραπέμποντας μας σε ένα σύνολο φυσικών λειτουργιών, χάρη στις οποίες ο άνθρωπος μπορεί και ενεργοποιεί εντυπώσεις και πληροφορίες που έχουν παρέλθει. Πρόκειται για μια προσωπική μνήμη η οποία έχει τη δυνατότητα και εκδηλώνεται από το ίδιο το υποκείμενο στο προσωπικό του χώρο μέσω διάφορων αναμνηστικών. Ο τρόπος με τον οποίο το υποκείμενο ανασυγκροτεί την ιστορία της ζωής του ορίζεται ως ατομική μνήμη και μεταβάλλονται με βάση το παρόν. Η σχέση ανάμεσα στην ιστορία και την μνήμη χαρακτηρίζεται από αλληλεπίδραση αν και αποτελούν πεδία διακριτά. Η ιστορία αποτελεί μέρος της μνήμης, η γνώση της ιστορίας βοηθάει τη μνήμη και η μνήμη αποτελεί μέρος της ιστορίας. Η ιστορία δεν πραγματεύεται μόνο το τι συνέβη στο παρελθόν αλλά και το τι θυμούνται οι άνθρωποι γι αυτό. «Αν η ιστορία αποτελεί τη

μνήμη μιας κοινωνίας, η μνήμη και η ιστορία δεν συμπίπτουν». Παρ' όλα αυτά η μία είναι απαραίτητη για την άλλη. Η μνήμη αποτελεί την πρώτη όψη της ιστορίας, διανοητική, προφορική ή γραπτή είναι η πηγή από την οποία αντλούν οι ιστορικοί. Η μνήμη, λειτουργεί συνήθως ασυνείδητα και βρίσκεται εκτεθειμένη στις χειραγωγήσεις του χρόνου και των κοινωνιών (Μάντογλου, 2010). Ο Λόβενταλ, είχε αναφέρει ότι το παρελθόν συνιστά έναν τόπο παράξενο, μια εικόνα διαρκώς μεταβαλλόμενη, όπου στην ουσία είναι δημιούργημα μας. Ο Σεφέρης, επισήμανε ότι σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνεις και ένα αντίστοιχο κομμάτι από το μέλλον. *«Αυτή η κοινωνία θα ξεχαστεί και ακόμα πιο μπροστά θα ξεχαστούν και τα λάθη, οι πλάνες και οι αδικίες της, που με βασάνιζαν και που στα χαμένα προσπάθησα να τις επανορθώσω, να τις καταδικάσω. Οι περισσότεροι άνθρωποι απογοητεύονται από τη διπλή εσφαλμένη πίστη. Πιστεύουν στην αιώνια μνήμη (ανθρώπων, πραγμάτων, πράξεων, εθνών) και στην επανόρθωση (πράξεων, λαθών, αμαρτιών, αδικιών). Στην πραγματικότητα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: όλα θα ξεχαστούν και τίποτα δε θα επανορθωθεί. Το θέμα της επανόρθωσης (εκδίκηση και συγχώρεση) θα το διαδεχτεί η λήθη. Κανείς δεν θα επανορθώσει τις αδικίες που έγιναν, αλλά και όλα θα ξεχαστούν»* (Κουντέρα, 2011).

Η μνήμη και η λήθη συνεργάζονται, η μία δίνει στην άλλη ότι της περισσεύει και της πέφτει πολύ. Η λήθη διαθέτει το ανεπιθύμητο και μέσα σε αυτό υπάρχουν αισθήματα και αναμνήσεις που δεν μπορεί να καταφάει και τα επιστρέφει στη μνήμη, επιστρέφοντας τις αναμνήσεις που την ενοχλούν. Αποτελούν τις δύο όψεις της κοινωνικής σκέψης, μιας έκδηλης και μιας λανθάνουσας πραγματικότητα, ως προς την κατασκευή της ταυτότητας. Όλα αυτά, υποδηλώνουν το πόσο σημαντικό είναι η σύνδεση του παρόντος με το παρελθόν (Halbwachs, 2013). Παρελθόν, παρόν και μέλλον, αποτελούν τρεις προοπτικές χρονικές όπου διεισδύει η μία στην άλλη, ανταγωνίζονται και προσπαθούν να χειραγωγήσουν η μια την άλλη. Οι σχέσεις που καλλιεργούνται χαρακτηρίζονται συγκρουσιακές. Το παρελθόν χτυπάει την πόρτα του παρόντος, το αντικρίζουμε με τα μάτια του παρόντος και τα δύο μαζί υπονομεύουν το μέλλον (Μάντογλου, 2012). Ο ρόλος των κοινωνικών κινημάτων τείνουν στο να στρέψουν την προσοχή προς την ανθρώπινη χειραφέτηση και την κοινωνική απελευθέρωση, διαμέσου της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, συστατικά που αντιμάχονται την εθνοκεντρική κατασκευή, τα οποία απεχθάνεται ο εθνικισμός. Η επιλογή της μνήμης πρέπει να είναι πάντα κοινωνική, στέλνοντας τον

εθνικισμό στη λήθη, εκεί που του αξίζει (Μάντογλου, 2012). Άλλωστε ο προδοτικός εφιάλτης ήταν Έλληνας κάτι που υπέρμαχοι της «ιστορίας» συνειδητά αποκρύπτουν. Οι εθνικιστές και τα ακροδεξιά κινήματα είναι οι νέοι Εφιάλτες της χώρας. Αν δεν ανατρέξουμε στο παρελθόν και στις συντριπτικές καταστροφές που επέφεραν τα καθεστώτα αυτά είμαστε καταδικασμένοι να τα επαναλάβουμε.

3.2 «Όποιος ξεχνάει το παρελθόν, είναι καταδικασμένος να το επαναλάβει»

«[...]Ολόκληρο το παρελθόν, από το χτες κιόλας, έχει σβηστεί; Αν επιζεί κάπου, είναι σε μερικά αντικείμενα που δεν φέρουν κανένα όνομα, όπως αυτό το κομμάτι γυαλί πάνω στο τραπέζι. Δεν ξέρουμε κυριολεκτικά σχεδόν τίποτα για την Επανάσταση και τα χρόνια που προηγήθηκαν. Όλα τα ντοκουμέντα έχουν καταστραφεί ή παραποιηθεί, όλα τα βιβλία έχουν ξαναγραφτεί, όλοι οι πίνακες έχουν ξανά ζωγραφιστεί. Κάθε άγαλμα, δρόμος, κτίριο έχει αλλάξει όνομα, κάθε ημερομηνία τροποποιήθηκε. Κι αυτό συνεχίζεται μέρα με τη μέρα, λεπτό με λεπτό. Η ιστορία έχει σταματήσει. Δεν υπάρχει τίποτα, εκτός από ένα αιώνιο παρόν όπου το Κόμμα έχει πάντα δίκιο. Ξέρω, φυσικά, πως το παρελθόν έχει παραποιηθεί, αλλά δεν θα μπορούσα ποτέ να το αποδείξω, ακόμα και όταν κάνω την παραποίηση εγώ ο ίδιος. Ο, τι γίνεται δεν αφήνει πίσω του κανένα ίχνος. Η μόνη μαρτυρία βρίσκεται μέσα στο μυαλό μου, και δεν είμαι καθόλου βέβαιος αν υπάρχει κάποιος άλλος που να έχει τις ίδιες με μένα αναμνήσεις. Μόνο εκείνη τη στιγμή σ ‘ όλη μου τη ζωή, κρατούσα στα χεριά μια συγκεκριμένη απόδειξη μετά το γεγονός – χρόνια μετά από αυτό» (Οργουελ, 1999).

Ένα από τα τυπικά χαρακτηριστικά που αντιπροσωπεύει τα «απολυταρχικά» ή τα πρωτο – φασιστικά καθεστώτα, σύμφωνα με τον Ουμπέρτο Έκο, είναι η συλλογική ταυτότητα. Σύμφωνα με αυτήν οι άνθρωποι που νιώθουν ότι δεν έχουν ξεκάθαρη κοινωνική ταυτότητα, τα συγκεκριμένα καθεστώτα, τους δίνουν την δυνατότητα εστιάζοντας στο πιο κοινό τους, ότι έχουν γεννηθεί στην ίδια χώρα. Είναι γνωστό, ότι ο μοναδικός τρόπος για να αποκτήσει ταυτότητα είναι οι εχθροί του. Μια προσέγγιση του ορισμού περιστρέφεται γύρω από την «εικόνα που έχει το κάθε άτομο γι αυτό που είναι», καθώς και το γεγονός ότι το συναίσθημα που έχει το κάθε υποκείμενο για τον εαυτό του, ή η συνείδηση να αποτελεί το σημείο αναφοράς της ταυτότητας του. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ταυτότητα, «η ενότητα που συνθέτει, αισθάνεται και είναι ο καθένας σε σχέση με αυτό που ονομάζουμε

εαυτό». Ως εκ τούτου, το άτομο διακρίνεται από μια μοναδική ταυτότητα η οποία δημιουργείται και μέσα από όλες τις υπόλοιπες ικανότητες, λειτουργίες κλπ όπου απέκτησε μέσα από την αλληλεπίδραση του με την κοινωνία που συμβιώνει. Στο θέμα της ταυτότητας, αναφέρθηκε και ο Αριστοτέλης στα Τοπικά. Για τον Αριστοτέλη το «Ταυτό» είναι «ίδιο με τον εαυτό του», είναι «ίδιο με αυτό που είναι» το οποίο πραγματοποιείται μέσα από την παρουσία του στον χώρο και στον χρόνο και διαμέσου «μιας σχέσης πλήρους ομοιότητας με τις ιδιότητες του». Αποτελεί την ιδιότητα του κάθε αντικειμένου να είναι ο εαυτός του, διαμεσολαβημένο τόσο μέσα από το βλέμμα και τις αισθήσεις του όσο και από την πράξη και την σκέψη που τον πλαισιώνει. Συμβαίνει τόσο από το άτομο όσο και από την κοινωνία που αλληλεπιδρά (Παπαρίζος, 2018). Το παράδοξο όμως που ανακύπτει από το θέμα της ταυτότητας εστιάζεται στην διαλεκτική σύνθεση αντιθέσεων που την πλαισιώνει, όπως, «όμοιο» - «διαφορετικό», «μοναδικό» - «όλων των άλλων», του «ενός» και των «πολλών», του «είναι» και του «γίνεσθαι» (Παπαρίζος, 2018). Ο Ηράκλειτος, διατυπώνει ότι κανένας δεν μπορεί να περάσει από το ίδιο ποτάμι δύο φορές και αυτό μας παραπέμπει στο γεγονός ότι ποτέ δεν θα δούμε τον ίδιο άνθρωπο ως αντικατοπτρισμό στον καθρέφτη, δύο φορές. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσω αυτών των μεταβολών και συνθέσεων αναδεικνύονται νέοι τύποι (Παπαρίζος, 2018). Στο συγκεκριμένο σημείο, ξεκινάνε και δημιουργούνται μαζικοποιημένες κοινωνικές τάξεις, θεσμοί, «μορφές ανθρώπινης μάζας», πράγμα που οδηγεί στο γεγονός ότι ο άνθρωπος χάνει την εξατομίκευση του, υποβαθμίζεται η προσωπική και κριτική του σκέψη καθώς και η ατομική και προσωπική του ευθύνη και ελευθερία (Παπαρίζος, 2018). Εκεί, ακριβώς δημιουργούνται οι διαιρέσεις της κοινωνίας. Είμαστε «εμείς» και οι «άλλοι», οι «ανώτεροι» και οι «κατώτεροι», οι «δικοί» μας και οι «ξένοι», οι «χριστιανοί» και οι «μουσουλμάνοι» και πλήθος ακόμα διαφοροποιημένων κατηγοριών. Αυτές οι διαφορές τείνουν να δημιουργούν σχέσεις αντιπαλότητας, εχθρότητας και μίσους. Αντικαθίσταται το πρόσωπο και η ατομικότητα, από την «μάζα». Το «εγώ» μετατρέπεται στο «εμείς» και το «εμείς» αποτελεί τη μάζα (Παπαρίζος, 2018). Αυτή είναι μια πρακτική που τείνουν να χρησιμοποιούν τα ολοκληρωτικά καθεστάτα, να γοητεύουν τους «οπαδούς» τους και να δημιουργούν το αίσθημα παντοδυναμίας μεταφέροντας τους την έντονη και ακατανίκητη παντοδυναμία του συνόλου. Στη συνέχεια όμως το εκμηδενίζει χωρίς να του επιτρέπει να πράξει αυτόνομα και καινοτόμα (Παπαρίζος, 2018).

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό, που αντιπροσωπεύει τα απολυταρχικά καθεστώτα ευρίσκεται στην διάθεση που έχουν να αποσυνδέσουν το παρόν από το παρελθόν. Να διαγράψουν όποια ιστορία υπήρχε πριν την εγκαθίδρυση τους στην εξουσία και να καταρρίψουν κάθε ιστορική ανθρώπινη ανάμνηση. Μέσω της χειραγώγησης της μνήμης και της γλώσσας, θα ανακατασκευάζεται η αλήθεια, τα γεγονότα και θα αναδύεται ο «ιδανικός» τύπος ανθρώπου για την κυβέρνηση. Σύμφωνα, με τον Hobsbawm, οι άνθρωποι έχουν συνείδηση του παρελθόντος και ως δοχεία μεταφέρουν μαζί τους αυτές τις μνήμες. Το παρελθόν είναι καταγεγραμμένο στην ατομική μνήμη του κάθε ατόμου και αποτελεί μια σταθερή διάσταση της ανθρώπινης συνείδησης, εφόσον είναι αναπόφευκτο συστατικό όλης της ανθρώπινης κοινωνίας. Ιστορία και εμπειρικό παρελθόν καταγράφονται στις μνήμες μας και μπορούμε να το επαναφέρουμε χάρη στις ενθυμήσεις μας. Προσεγγίζει την έννοια της μνήμης, κοινωνιοψυχολογικά και την χαρακτηρίζει, ως «το φίλτρο των παρελθόντων γεγονότων που στοχεύει στη διατήρηση των εικόνων εκείνων, οι οποίες στηρίζουν την ταυτότητα της ομάδας στο παρόν.» Άρα, η κοινωνική συνείδηση αποτελεί μια μορφή συνείδησης του παρελθόντος, η οποία το επανερμηνεύει υπό το φώς των παρόντων ενδιαφερόντων ή συμφερόντων. Η ταυτότητα, συνδέεται με την ιστορία της κάθε κοινωνίας τόσο στο ατομικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο. Τα άτομα, ανήκουν σε ομάδες που αντίστοιχα έχουν παρελθόν. Η μνήμη παρεμβαίνει στο παρόν και συνδέει τις ομάδες που πλαισιώνουν την κοινωνία, με το παρελθόν τους, τις ενδυναμώνει, διασφαλίζει την συνοχή των μελών και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ταυτότητας των συλλογικοτήτων (Μάντογλου, 2012).

Η συνείδηση του παρελθόντος, που περιλαμβάνει αναγκαστικά και μια κάποια ικανότητα να αισθανόμαστε νοσταλγία, συνιστά την απολύτως απαραίτητη προϋπόθεση κάθε επαναστατικής προσπάθειας που ευελπιστεί να μην καταλήξει απλώς να επαναλαμβάνει τα λάθη και τα εγκλήματα του παρελθόντος. Σύμφωνα, με τον Φακίνο η απώλεια της μνήμης είναι απώλεια της ταυτότητας (Πολυκανδριώτη, 2002 σ. σ. 115). Ο Μίλαν Κουντέρα από την άλλη αναφερόμενος στον «εαυτό» επισημαίνει ότι είναι η επιτομή όλων εκείνων των στοιχείων που θυμόμαστε. Για τον ίδιο, ο θάνατος που συνοδεύεται με την απώλεια του παρελθόντος δεν είναι το πιο τρομακτικό. Η λήθη είναι εκείνη που επιφέρει τον «θάνατο». Ο Lercher, αναφερόμενος στο Άουσβιτς, επισημαίνει με τη σειρά του, ότι αποτελεί πολύ καλή πρακτική το γεγονός ότι το διατήρησαν ως χώρο, «όχι ως παιδαγωγικούς σκοπούς ή

για μια εξευτελιστική εορταστική μνημόνευση, αλλά απλώς γιατί οι νεκροί μας βρίσκονται εκεί. Το Άουσβιτς δεν είναι μνημείο γενοκτονίας, είναι απλώς η τελευταία κατοικία χιλιάδων Εβραίων χωρίς τάφο, των οποίων τα κόκαλα και οι στάχτες αναμιγνύονται με τη γη πάνω στην οποία περπατάμε. Οι τελευταίες μέρες ήταν ανυπόφορες, (...), αλλά προηγουμένως είχαν ζήσει, είχαν γελάσει, είχαν αγαπήσει, και την τελευταία στιγμή περπάτησαν, κοίταζαν, ίσως προσευχήθηκαν ή ήλπισαν δεν ξέρουμε τι. Τα τελευταία βήματα, οι τελευταίες ματιές, οι τελευταίοι ψίθυροι βρίσκονται εκεί. Μπορούμε να τα διακρίνουμε» (Μάντογλου, 2012).

Το θέμα της διαγραφής των ιχνών των παρελθοντικών ενθυμήσεων μιας κοινωνίας μας γεννά προβληματισμούς. Η άρνηση, η απώλεια της μνήμης, αποτελεί μια «μαγευτική διαδικασία και παραπέμπει σε διακυβεύματα ταυτότητας, ιδιαίτερα ανησυχητικά σε μια κοινότητα». Αρκετές φορές διακρίνουμε προσπάθειες που εστιάζουν στο «άδειασμα» της μνήμης του λαού, που θέλουν να υποταχθεί και εν τέλει να τους οδηγήσουν στην απώλεια της ταυτότητας τους. Η πρακτική αυτή, χαρακτηρίζεται από μια ιστορική συνέχεια που δεν είναι αθώα. Όταν καίγεται η οικεία της μνήμης και του περιεχομένου της, η βιβλιοθήκη με τα βιβλία της, δεν είναι άμοιρο σκοπιμότητας και συνεπειών. Η λήθη της κοινωνικής μνήμης αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο των απολυταρχικών κυβερνήσεων (Μάντογλου, 2012, σ. 91-93). Αυτές οι αποστασιοποιήσεις επιφέρουν ερωτήματα, απέναντι στο τι ορίζεται ως ιστορία, τι αξίζει να θυμόμαστε και να μεταβιβάζουμε από γενιά σε γενιά και τι διαγράφουμε. Ο Leví, αναφερόμενος στους χιτλερικούς βασανιστές του Δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου, που εξολόθρευσαν χιλιάδες Εβραίους στους θαλάμους αερίων οι οποίοι δικαιολογούσαν τις πράξεις τους, ρίχνοντας τις ευθύνες στην ανώτερη κυβέρνηση. «Το έκανα γιατί με διέταξαν να το κάνω», «Άλλοι έχουν διαπράξει χειρότερα εγκλήματα από εμένα», «εάν δεν το έκανα εγώ, θα το έκανε κάποιος άλλος και χειρότερα από εμένα.» Από την άλλη υπάρχουν και εκείνοι, οι οποίοι, έχουν νομιμοποιήσει τις πράξεις του και ζουν χωρίς τις ερινύες τους «εν ειρήνη» (Μάντογλου, 2012, σ. 95). Από την άλλη ο γερμανός φιλόσοφος Ezensberger, αναφέρθηκε στην ναζιστική «ετικέτα» των γερμανών χωρικών, οι οποίοι προσπαθούν να την αποποιηθούν όταν αναφέρονται στα χρόνια του πολέμου. «Οχυρώνονται πίσω από μια συλλογική αμνησία. Όχι μόνον αγνοούν την πραγματικότητα αλλά την αρνούνται απροκάλυπτα. Σ' ένα μείγμα λήθαργου, πείσματος και αυτολύπησης οι άνθρωποι παλινδρομούν σε ένα είδος δεύτερης ανηλικότητας(...)» Αρνούνται ότι

υπήρξαν κάποτε ναζί και, φτάνοντας στο άλλο άκρο, υποστηρίζουν ότι είχαν καλές σχέσεις με τους Εβραίους και τους κρατούσαν μυστικά στα σπίτια τους. *«Όλοι τους μιλούν μ' αυτόν τον τρόπο. Αναρωτιέται κανείς πως η απεχθής αυτή κυβέρνηση, στην οποία κανείς δεν πρόσφερε την υπακοή του, κατάφερε ν' αντέξει αυτό τον πόλεμο πεντέμισι χρόνια..Ένας ολόκληρος λαός που προσπαθεί να υπεκφύγει των ευθυνών του, δεν αποτελεί εποικοδομητικό θέμα»* (Μάντογλου, 2012, σ. 95 - 96). Μία ακόμα χαρακτηριστική αναφορά, αποτελεί ο Klaus Barbie, ο οποίος είχε διαπράξει αρκετά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, στη Λιόν, την περίοδο 1942 – 1944. Είχε το προσωνύμιο, «ο χασάπης της Λιόν», εξαιτίας των βίαιων μεθόδων που χρησιμοποιούσε στα θύματα του. Το 1953, καταδικάστηκε σε θάνατο, για εγκλήματα πολέμου. Με την υπόθεση αυτή, ασχολήθηκε ο Serge Klarseld (στον οποίο προσέδωσαν τον χαρακτηρισμό «στρατευμένο της μνήμης»), με την γυναίκα του, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν να καταδικάσουν τα εγκλήματα των ναζί, αλλά επιδίωκαν να εμποδίσουν την προστασία τους. Η Jodelet, γράφει ότι η δίκη είχε τριπλή σημασία, εμφανίζεται ένας ορισμός για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, η ανάμνηση των παρελθοντικών δεινών και η απόδοση δικαιοσύνης στη μνήμη. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «δίκη κατά της λήθης», καθώς η λήθη ορίζεται ως κοινωνικό έγκλημα. *«Η δίκη αυτή είναι σημαντική για τους νεκρούς, αλλά και για τους ζωντανούς, και περισσότερο ακόμη για τα παιδιά τους – και τα δικά σας - : θα βαραίνει το μέλλον. Στο όνομα της δικαιοσύνης; Στο όνομα της Μνήμης. Μια δικαιοσύνη χωρίς μνήμη είναι μια ελλιπής δικαιοσύνη, λανθασμένη και άδικη. Η λήθη θα είναι απόλυτη αδικία, όπως το Άουσβιτς είναι το απόλυτο έγκλημα. Η λήθη θα είναι οριστικός θρίαμβος του εχθρού.»* (μαρτυρία του E. Wiesel στην εκδίκαση της υπόθεσης). Η ενθύμηση των γεγονότων αποτελεί υποχρέωση μας που μας επιβάλλει η μνήμη των νεκρών, σύμφωνα με έναν ακόμα μάρτυρα. *«Καταθέτω σε μια δίκη, που για μένα δεν είναι ούτε δίκη εκδίκασης, ούτε συγγνώμης για τους επιζήσαντες. Η λήθη είναι λάθος. Θα ήθελα να πω σε όλους τους νέους ότι, εάν ένα «ποτέ πια» πρέπει να είναι στο μυαλό τους, είναι αυτό εδώ»* *«Για τους νεκρούς, εκτίμησα ότι δεν έχω το δικαίωμα να σιωπήσω»* (Μάντογλου, 2012, σ. 96).

3.3. Η κυριαρχία στον λόγο

«Όταν χρησιμοποιώ μια λέξη, είπε ο Χάμπυ Ντάπτι, σαρκαστικά, «σημαίνει επακριβώς ό, τι εγώ επιλέγω να σημαίνει – ούτε κάτι λιγότερο ούτε κάτι περισσότερο.»

«Το ερώτημα είναι», είπε η Αλίκη, «εάν είσαι σε θέση να κάνεις τις λέξεις να σημαίνουν τόσα διαφορετικά πράγματα.»

«το ερώτημα είναι», απάντησε ο Χάμπυ Ντάπτι, «ποιος θα είναι ο κυρίαρχος – αυτό είναι όλο»(Carrol, 2015).

Ο άνθρωπος είναι το μοναδικό πλάσμα στον κόσμο στο οποίο έχει δοθεί το χάρισμα της ομιλίας, του έναρθρου λόγου. Η ικανότητα του να ομιλεί του δόθηκε παράλληλα με την ικανότητα να στοχάζεται. Η σκέψη και ο λόγος είναι δυο στοιχεία αλληλένδετα, καθώς το ένα εκφράζεται μέσω του άλλου. Η γλώσσα αποτελεί ένα εργαλείο απαραίτητο και αναντικατάστατο, το οποίο εγγράφεται μέσα σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Αποτελεί το μέσο της ελεύθερης έκφρασης, τόσο με τον γραπτό όσο και με τον προφορικό λόγο. Με τη χρήση της επικοινωνούμε, είμαστε ζωντανοί και αποτελεί το βασικότερο και ανθρώπινο δικαίωμα. Όμως το δικαίωμα αυτό χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται με δόλιους τρόπους, όταν πρόκειται να εξυπηρετήσει σκοπούς ολοκληρωτικούς. Ο στόχος αυτών των καθεστώτων είναι η πλήρης υποταγή του ανθρώπου. Η εξουσία εμφανίζεται στους λίγους οι οποίοι και επιβάλλονται στους πολλούς. Για την διατήρηση αυτής της υποταγής επιστρατεύεται η βία σε όλες τις μορφές της, η οποία αποβλέπει στην εξασθένηση του σώματος και στην έκπτωση της ψυχικής αντίστασης.

Το επόμενο μέσο για να εξυπηρετήσουν το σκοπό τους είναι η γλώσσα, η κατάλληλη εκείνη ατμόσφαιρα, η γλωσσική ομίχλη που θα αποπροσανατολίσει τους πολλούς. Ένα ολοκληρωτικό καθεστώς για να παραμείνει στην εξουσία, οφείλει να εξαναγκάσει, να πείσει για την ιδεολογία του αλλά και να επιβάλλει την σιωπή όχι μόνο σε εκείνους που καταδυναστεύει αλλά και στα μέλη της. Ο ολοκληρωτισμός χρειάζεται τη γλώσσα καθώς αποτελεί το εργαλείο εκείνο ώστε να εξαπολυθεί η προπαγάνδα. Αυτός ο καλά μελετημένος χειρισμός επιφέρει αποτελέσματα στους αμήνητους, είναι το όργανο με το οποίο κυβερνάνε. Μέσω αυτού, θα ανατραπούν οι αξίες, θα αναδυθούν και θα αντικατασταθούν από νέες, αμφίβολης ποιότητας, θα ανακατασκευαστεί η αλήθεια μέσω της διαστρέβλωσης, ώστε να εξυπηρετηθεί το ψέμα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα βρίσκουμε στους Ναζί οι οποίοι μιλώντας για «μετεγκατάσταση» των Εβραίων σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, ουσιαστικά

εννοούσαν στρατόπεδα εξόντωσης. Κατά την είσοδο στο Άουσβιτς υπήρχε η εγγραφή «Arbeitmachtfrei», «Η εργασία ελευθερώνει». Φρίττει κανείς απέναντι σ' αυτό τον κυνισμό, εφάμιλλο της απάτης, την οποία περιέχει το σύνθημα. Η απάτη είναι ενσυνείδητη, οι δημιουργοί είχαν πλήρη επίγνωση της απάτης. Αν και ο Ναζισμός ανήκει στο παρελθόν έχουμε και σήμερα λόγους να προβληματιζόμαστε (Νικολοπούλου – Σκαρβέλη, 2014, α).

Η εμπόρια των λέξεων διαφαίνεται και σήμερα από εκείνους που τάσσονται στα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Έχουν ανακαλύψει καταπληκτικούς τρόπους όχι μόνο για να νοθεύουν τις έννοιες αλλά και για να δημιουργήσουν μια εντελώς «Νέα Γλώσσα», όπως μας έχει αναφέρει ο Όργουελ, στο «1984». Ο συγγραφέας αναφέρει ότι δημιουργήθηκαν νέες λέξεις, εξαλείφθηκαν κάποιες άλλες, ανεπιθύμητες και απογυμνώθηκαν από την εν τω βάθει σημασία τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του βιβλίου είναι η λέξη «Ελευθερία». Στην Νέα Ομιλία η λέξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως «ο δρόμος είναι ελεύθερος», «θα είμαι ελεύθερος από τις τρεις έως τις πέντε» Ποτέ όμως σε εκφράσεις όπως «είμαι Ελεύθερος άνθρωπος», ή «Είμαι πνευματικά Ελεύθερος». Η λέξη σκόπιμα υποβαθμίζετε, η πρωταρχική της σημασία αποδυναμώνεται και ταυτίζεται με το επίθετο «διαθέσιμος». Αν και γράφτηκαν το 1948, δεν αποτελούσαν αποκυήματα της φαντασίας τους, οι μηχανισμοί είχαν τεθεί νωρίτερα και ο Όργουελ το γνώριζε. Παρατηρείται η απόσπαση των λέξεων από τα πράγματα και στα πλαίσια μιας ρητορικής που γίνεται αυτοσκοπός, πολλαπλασιάζοντας τα συνθήματα όπως τα καρκινογόνα κύτταρα. Ο Χίτλερ υποστήριζε, ότι οι επαναστάσεις γίνονται με τις ομιλούμενες λέξεις. Ο Λένιν από την άλλη συνιστούσε τη δημιουργία μιας γλώσσας, με τις απαραίτητες λέξεις – κλειδιά, που θα προωθούν το νόημα που το κόμμα θα θεωρεί προσφορότερο. (Δημοκρατία – Εργοτάξιο – Ελευθερία). Το εργοτάξιο στην ελεύθερη του μετάφραση θεωρείται ένα πρόχειρο εργαστήριο σε ανοιχτό χώρο όπου οι εργάτες εκτελούν προεργασίες για την εκτέλεση κάποιου τεχνικού έργου. Αντίθετα τα όργανα του Κόμματος της Ρωσίας αναφερόντουσαν στον όρο «Εργοτάξιο Κομμουνιστικής Νεολαίας» όπου στην πραγματικότητα ήταν στρατόπεδο πλαισιωμένο με συρματοπλέγματα, πύργους, στρατιώτες και κρατούμενους με ριγέ φόρμες (Νικολοπούλου – Σκαρβέλη, 2014, α).

Η αλήθεια αποτελεί τη λύδια λίθο για όλες της επιμέρους αλήθειες στους ελεύθερους ανθρώπους. Εκεί που διακρίνεται η κατάργηση της ελευθερίας διαφαίνεται η επιβολή της προκατασκευασμένης αλήθειας από τους ισχυρούς

καλυμμένο με γλωσσικό ένδυμα, αυθαιρεσίες στη Σύνταξη και στη Γραμματική. Οι σχέσεις ανάμεσα στις λέξεις διασπώνται και το γλωσσικό μας αίσθημα, όσο πιο αναπτυγμένο είναι, τόσο υποφέρει. Σε απόσπασμα της Λύδια Τσουκοφσκάγια στο LaPlongee αναφέρεται *«δεν είναι λέξεις αυτές, αλλά άδεια κοχύλια, πιπίλες σαν αυτές που δίνουν στα μωρά, χωρίς γάλα μέσα. Το ίδιο συμβαίνει και μ αυτές τις λέξεις: δεν έχουν περιεχόμενο. Δεν υπάρχει τίποτα μέσα. Δεν πρόκειται για προτάσεις, αλλά για συνδυασμούς σημείων. Δεν πρόκειται για λέξεις, αλλά για έτοιμα κλισέ. Το αντιλαμβάνεται κανείς από τη μονοτονία»* (Νικολοπούλου – Σκαρβέλη, 2014, α). Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα χαρακτηρίζονται από τον φιμωμένο λόγο και την ανυπαρξία των προσωπικών απόψεων και του αντίλογου. Κύριος στόχος αυτών των καθεστώτων είναι η αποκοπή του παρόντος από το παρελθόν μέσω της κατάλληλης διαμόρφωσης της γλώσσας τους. Οι ενδιαφερόμενοι κατασκευάζουν το κατάλληλο εκείνο όργανο, που να εξυπηρετεί το παρόν όπως οι ίδιοι το δημιουργούν, βοηθώντας ταυτόχρονα στη λήθη ή στην καθημερινή ερμηνεία του παρελθόντος (Νικολοπούλου – Σκαρβέλη, 2014, β). Επιδιώκουν το διαζύγιο του παρόντος με το παρελθόν και την ανάδυση ενός νέου τύπου ανθρώπου, τον οποίο ο πνευματικός του ορίζοντας θα βρίσκεται σε έκπτωση και η ιστορική του συνείδηση, γεμάτη με ελεγμένες και παρασκευασμένες πληροφορίες. Εκτός όμως από το φόβο του παρελθόντος, ο ολοκληρωτισμός θέλει τη γλώσσα υποχείριο του, για να καλύψει τις ευαίσθητες πτυχές του. Να ανακαλύψει την ανάγκη του για δικαίωση. Η εγκατάσταση ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος και η υποταγή της κοινωνίας επιφέρει, έστω ενδόμυχα συναισθήματα απέχθειας και αντιπάθειας στο εν λόγω καθεστώς. Αν και κρατάει τους πολίτες σε καταστολή και φιμωμένους, πηγάζει έντονα η ανάγκη της κατασκευής επιχειρημάτων και για τους «ανθρώπους» της, ώστε να καταρριφθούν οι όποιες αμφισβητήσεις εμπεριέχονται στον κόλπο της. Πέρα από το παράδειγμα του Χίτλερ, ως προς την «Επανεγκατάσταση» και την αρπαγή της περιουσίας των Εβραίων με νομιμοποιημένη βία, ας αναφερθούμε στο παράδειγμα της Λύδια Τσουκοφσκάγια. Μας περιγράφει τις άνισες συνθήκες εργασίας που επικρατούσαν στα ορυχεία ανάμεσα στους μισθωτούς εργάτες και στους αντιφρονούντες. Οι μισθωτοί εργάζονται στα ανώτερα επίπεδα, διαθέτουν ηλεκτροκίνητα καρότσια, εργάζονται έξι ώρες και η ποσότητα του φαγητού τους ήταν ικανοποιητική, αντίθετα οι αντιφρονούντες εργάζονταν στα κατώτερα επίπεδα, στα έγκατα της γης, έσπρωχναν βαγόνια καταβάλλοντας έντονη σωματική προσπάθεια, επί δώδεκα ώρες την ημέρα

και το φαγητό τους ανέρχονταν σε μόλις 400 γραμμάρια ψωμί. Εάν δεν έφταναν στα επιθυμητά αποτελέσματα παραγωγής, τα γραμμάρια αυτά μειώνονταν, φτάνοντας μέχρι και στη μηδενική κατανάλωση τροφής, φτάνοντας πιο κοντά στο θάνατο. Ο δόλος εδώ που πλαισιώνει τα ολοκληρωτικά καθεστώτα επικεντρώνεται στο να πεισθούν οι ελεύθεροι εργάτες ότι πρέπει να απολαμβάνουν αυτές τις παροχές χωρίς τύψεις, αδιαφορώντας για τον άνθρωπο εφόσον είναι «προδότες», «σαμποτέρ», «εχθροί του λαού». Η πλύση εγκεφάλου εδώ δεν είναι μάταιη, πρέπει να παραγεμιστεί το κεφάλι τους, με οπλισμένες εκφράσεις, χωρίς να προλάβουν να στοχαστούν. Οι ολοκληρωτικοί ηγέτες, επιδιώκουν και γοητεύονται από τους μονολόγους, τα ρητορικά σχήματα που αποπροσανατολίζουν και θαμπώνουν, την κάλπικη αυτή ρητορεία όπου οι λέξεις παρατίθενται, η μία δίπλα στην άλλη, χωρίς την ανάδυση πρωτότυπων σκέψεων, αφού η κάθε μία έχει προκατασκευασμένο νόημα. Ο λαός αδυνατεί να συλλάβει την απάτη και απλά σωπαίνει. Η σιωπή κατευθύνεται και στα στελέχη του. Η σιωπή δεν εγγράφεται πάντα ως αποδοχή. Κάποιος ξεχωρίζει όχι μόνο γιατί γνωρίζει να σωπαίνει αλλά και γιατί ξέρει να επιβάλλει τη σιωπή του. Συνηθίζεται να είναι μια συσσωρευμένη οργή που περιμένει να βρεθεί το πρόσφορο έδαφος για να εκδηλωθεί. Στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, όποιος αδυνατεί να σωπάσει και επιμένει να εκφραστεί, θα δεχτεί τους κεραυνούς του ολοκληρωτισμού. Η έκφραση γνώμης είναι αρμοδιότητα της εξουσίας και δεν δίδεται σε κανέναν το δικαίωμα να διατυπώσει τις προσωπικές του εκφάνσεις. Παραχωρείται από την εξουσία να εκφραστούν διαμέσου εκείνου οι απόψεις και οι ιδεολογίες τους καθεστώτος (Νικολοπούλου – Σκαρβέλη, 2014, β).

Η γλωσσική επένδυση της εποχής μας, ενώ θεωρεί ότι παρουσιάζει τα πράγματα όπως ακριβώς είναι, στην πραγματικότητα το κάνει με τις λέξεις εκείνες που ηχούν ευχάριστα και συμπληρώνεται αυτή η ουτοπία με επιχειρήματα σοφιστικού τύπου. Η «ισοπέδωση» μετονομάστηκε «ισότητα», η «Ελευθερία των ηθών» ως «χειραφέτηση», η «αποφυγή των ευθυνών» ως «δικαίωμα στη ζωή», ο «καπιταλισμός» με την έννοια «οικονομία της χώρας», ο «ιμπεριαλισμός» με την «παγκοσμιοποίηση», η «φτώχεια» ως «οικονομική στενότητα», οι «νεκροί στρατιώτες» από τον πόλεμο ως «απώλειες», οι απλοί πολίτες που σκοτώνονται χωρίς να φταίνε ως «παραπλευρες απώλειες», η «πτώση του χρηματιστηρίου» ως «αρνητική άνοδος», η λεηλασία των δημόσιων χρηματικών αποθεμάτων από πολιτικούς αντί για «κλοπή» ως «αθέμιτος πολιτισμός», τα βασανιστήρια που

ασκούνται σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και στα αστυνομικά τμήματα ως «ψυχολογική πίεση» και το επανανοηματικό αυτό λεξιλόγιο συνεχώς εμπλουτίζεται. Η γλώσσα πρέπει να απαλλαγεί από τα δεσμά με τα οποία την έχουν καταδικάσει άνθρωποι με ολοκληρωτική νοοτροπία. Πρέπει να αποδοθεί το ορθό περιεχόμενο στις βασικές έννοιες και να αποκαλυφθεί η απάτη. Η αλήθεια πρέπει να αποτελεί το ταξίδι και όχι το λιμάνι. Η μεγάλη αλήθεια προέρχεται από την αναζήτηση της, απέναντι στην κυριαρχία της παραποίησης και της ανακατασκευής (Αληθινός, 2014).

Μέρος Β. Το Ερευνητικό Μέρος

Κεφάλαιο 4^ο: Η Μεθοδολογία της Έρευνας

4.1. Εισαγωγικά

Ο κύριος σκοπός της κοινωνιολογίας είναι η ανάλυση και η εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων. Η εφαρμογή της κοινωνιολογικής έρευνας στοχεύει στην προσπάθεια να αναπαραστήσει την κοινωνική πραγματικότητα μέσω της εφαρμογής συστηματικών μεθόδων, συλλογής και ανάλυσης εμπειρικών στοιχείων. Διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους και η αρχή της κάθε έρευνας ορίζεται από την επιλογή της μεθόδου που θα ακολουθηθεί. Το βασικότερο γνώρισμα μιας κοινωνιολογικής έρευνας, ανεξάρτητα από τη μέθοδο που θα επιλεγεί, είναι η σύνδεση μεταξύ του εμπειρικού υλικού που συλλέγεται, τις θεωρητικές ιδέες και το κοινωνικό γίνεσθαι (Κυριαζή, 2009).

Η κοινωνιολογική επιστήμη εμπεριέχει ποικιλία μεθόδων και προσεγγίσεων. Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται ο εκάστοτε ερευνητής τον κόσμο παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της μεθόδου που θα χρησιμοποιήσει, στα ερευνητικά ερωτήματα που θα θέσει, στα μέσα συλλογής των δεδομένων και στον τρόπο που αυτά θα ερμηνευτούν (Νόβα – Καλτσούνη, 2006). Ανάλογα με τον σκοπό και τη βασική προβληματική της έρευνας, η μέθοδος και ο τρόπος εφαρμογής της διαφέρει (Ιωσηφίδης, 2008). Η επιλογή της μεθοδολογίας που θα ακολουθηθεί έγκειται στο είδος του υπό ερευνών θέματος, στη θέση του ερευνητή και την διαντίδραση του με το κοινωνικό γίνεσθαι. Είναι εμφανές ότι, τα κοινωνικά φαινόμενα πέρα από τα αριθμητικά δεδομένα απαιτούν και μία διαφορετική προσέγγιση, ποιοτικής φύσεως (Λυδάκη, 2001). Στην περίπτωση της κοινωνιολογικής έρευνας, η επιστημονική μέθοδος δεν είναι μόνο ένας τυφλοσύρτης, μία ρουτίνα. Οι ρουτίνες αποτελούν εκ προοιμίου καθορισμένους οδηγούς που προγραμματίζουν τη δράση. Αντίθετα, η μέθοδος είναι κάτι που παρουσιάζεται στη πορεία *«και αποτελεί βοήθημα στη στρατηγική (η οποία φυσικά περιλαμβάνει και ρουτίνες, [...]) αλλά περιέχει και ανακαλύψεις και καινοτομίες. Στόχος της μεθόδου, είναι να μας βοηθήσει να σκεφτούμε (από μόνοι μας), για να απαντήσουμε στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων* (Μορέν, 2001, σελ. 39).

Η κοινωνική ζωή βρίσκεται κάτω από το πρίσμα της κοινωνιολογικής έρευνας, μέσα από μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, όπου η ανθρώπινη συμπεριφορά

λειτουργεί ως επακόλουθο της επικοινωνίας και η αλληλεπίδραση των ατόμων τίθεται ως καταγραφή τους ευρύτερου περιβάλλοντος και ως απάντηση στις κοινωνικές του επιταγές, καθορίζεται το πλαίσιο κάθε ατομικής πράξης, που εμπεριέχει τόσο προσωπικά όσο και κοινωνικά χαρακτηριστικά (Λυδάκη, 2001).

4.2. Επιλογή Ερευνητικής Μεθόδου

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε με τη διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. Η ερμηνεία του όρου δεν είναι εύκολο να διατυπωθεί καθώς θεωρείται «όρος – ομπρέλα»(Kidd, 2012) αφού υποστηρίζει ότι περιλαμβάνει πλήθος μεθόδων και θεωρητικών προσεγγίσεων(Mason, 2019). Οι ποιοτικές έρευνες στοχεύουν στη διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών φαινομένων. Σύμφωνα με τους G. Payne και J. Payne, οι ποιοτικές έρευνες:

- Εστιάζουν στην αναζήτηση και στις ερμηνείες που αποδίδουν τα δρώντα υποκείμενα
- Αναφέρονται στην αποτίμηση των φαινομένων όπως δρουν στο περιβάλλον τους
- Επικεντρώνονται στην επαγωγική μέθοδο, αντικαθιστώντας την αφαιρετική λογική και μέσω αυτής αναδύονται ιδέες, κατά τη διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων.
- Αναφέρονται σε μικρά δείγματα, με σκοπό την εις βάθος λεπτομερή νοηματοδότηση και λιγότερο τη γενίκευση
- Προσλαμβάνουν τις εν λόγω δράσεις ως συμφραζομένων – στο γενικό πλαίσιο των περιστάσεων ενός γεγονότος – ή ως μέρος μιας κοινωνικής διαδικασίας (Καλλινικάκη, 2010).

Αποτελούν ουσιαστικά, μια διερευνητική μέθοδο, δίνοντας στον ερευνητή τη δυνατότητα, να αντλήσει λεπτομερείς πληροφορίες για το υπό εξέταση θέμα και να απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με το «πώς» και το «γιατί» των φαινομένων. Σε αντίθεση, με τον άνθρωπο του «ότι», ο άνθρωπος του «διότι» δεν παραμένει στη χρήση των άμεσων γνώσεων που κατέχει, αλλά ξαφνιάζεται και αναζητώντας τα αίτια εις βάθος, θαυμάζει (Λυδάκη, 2001, σ.66).Εν ολίγοις, στοχεύει στην ανάδυση νέων τυποποιήσεων και θεωρητικών μοντέλων παρά στην πρόβλεψη και την επαλήθευση υποθέσεων ή στη γενίκευση σε ένα μεγάλο πληθυσμό. Αποτελεί την

κατάλληλη μεθοδολογική έρευνα ώστε να διερευνηθούν σε βάθος οι στάσεις, τα κίνητρα, οι αντιλήψεις καθώς και τα συναισθηματικά συμβολικά/φαντασιακά δεδομένα και τα δεδομένα της συμπεριφοράς του ατόμου. Δεν πρόκειται για μια περιγραφική μέθοδο αλλά για μια ολιστική κατανόηση. Διερευνάται η εμπειρία των ατόμων και τα νοήματα που το πλαισιώνουν, εστιάζοντας στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο που εγγράφεται. (Καλλινικάκη, 2010). Η ποιοτική έρευνα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, βασίζεται σε λεπτομερείς αναλύσεις του γραπτού και λεκτικού λόγου καθώς και στην οπτική παρατήρηση τα οποία δεν μπορούν να αποδοθούν και να ερμηνευτούν με την χρήση αριθμητικών δεδομένων και αναλύσεων. Από τη συλλογή του υλικού αναζητούνται τα νοήματα μέσω της ολιστικής κατανόησης (Κυριαζή, 2009).

Στη συγκεκριμένη έρευνα κρίθηκε ως καταλληλότερη μέθοδος η ποιοτική. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθοδολογίας έγκειται στο γεγονός ότι συγκεντρωθήκαμε σε λίγες περιπτώσεις του υπό εξέταση θέματος. Με αυτό τον τρόπο θα επιτευχθεί η διεισδυτική διερεύνηση της προσωπικότητας, των στάσεων, των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς των δρώντων υποκειμένων και η κατανόηση των κοινωνικών επιρροών που έχουν δεχτεί (Παπαγεωργίου, 1998). Ως κύριο μεθοδολογικό εργαλείο επιλέχθηκαν οι συνεντεύξεις σε βάθος με τη χρήση των ημι – δομημένων ερωτήσεων. Πρόκειται για ερωτήσεις μαιευτικού τύπου όπου βασική τους προϋπόθεση είναι η συστοιχία σκέψεων, συναισθημάτων, διυποκειμενικότητας, αμοιβαίας αναγνώρισης και αλληλεπίδρασης (Λυδάκη, 2001, σ. 201-202). Το βασικότερο στοιχείο, ανάγεται στην επίτευξη του συγχρωτισμού μεταξύ ερωτώμενου και ερευνητή. Η κατανόηση καθώς και η ερμηνεία των «λόγων» είναι το ζητούμενο. Κατανοώ την διαφορετικότητα του «άλλου» όμως ταυτόχρονα αναγνωρίζω και τα πανανθρώπινα χαρακτηριστικά που πλαισιώνουν τον καθένα. Οι ερωτώμενοι δεν αντιμετωπίζονται ως παθητικά δοχεία απαντήσεων, αλλά ως ισότιμοι συνεργάτες με τον ερευνητή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, μέσα από αυτή την αλληλεπιδραστική διαδικασία να συγκατασκευάζετε το νόημα της εμπειρίας τους όπως παράγεται μέσα στις συγκεκριμένες συνθήκες (Κυριαζή, 2009).

4.3. Σκοπός και Στόχοι της έρευνας

Στο θεωρητικό μέρος αναλύθηκε εκτενώς το αντί – ουτοπικό μυθιστόρημα του «1984» και οι αντανάκλασεις του μέσα στην ιδεολογία του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος του «Λαϊκού Συνδέσμου – Χρυσή Αυγή». Κατά την ανάλυση της Οργουελικής θεωρίας που είναι ο κεντρικός άξονας της εργασίας, αναδύθηκε μια προβληματική γύρω από τα γεγονότα που έχουν και συνεχίζουν να στιγματίζουν την χρονιά που διανύουμε. Η διαταραχή της κανονικότητας, η αποκοπή των κοινωνικών επαφών, οι αποστασιοποιημένες χειραψίες, η αιφνίδια άνοδος και χρήση της τεχνολογίας που μέχρι πρόσφατα ήταν ανέφικτη, ο φόβος του θανάτου, η αύξηση των ρατσιστικών επιθέσεων σε οτιδήποτε διαφορετικό που παρεκκλίνει, η εμπλοκή στα σύνορα του Έβρου, η (επανά) προβολή του reality «Big Brother», η ατομική ευθύνη ως το μέγιστο θεραπευτικό έναντι της συλλογικής, είναι μόνο μερικά από εκείνα που κατεύθυναν την εργασία στην συγκεκριμένη οδό, θέτοντας ερωτήματα του κατά πόσο ως πολίτες, υπό της κυβέρνηση ενός δημοκρατικού κόμματος, εν έτη 2020, είμαστε πραγματικά ελεύθεροι. Πέρα από τα καθημερινά γεγονότα που βιώνουμε και προβάλλονται, πολύ σημαντικό ρόλο γύρω από την προβληματική της εργασίας έπαιξε και το εν λόγω απόσπασμα, του βιβλίου «Οι συμβουλές ενός γέροντα»: *«ένας νεαρός διάβολος: Πώς κατάφερες να στείλεις στη κόλαση τόσες ψυχές; Ο γέροντας διάβολος: Μέσω του φόβου, Ν: Μπράβο! Και τι φοβόντουσαν; Πολέμους; Πείνα; Γ: Όχι..Μια αρρώστια! Ν: Δεν αρρώστησαν; Δεν πέθαιναν; Δεν υπήρχε γιατροιά; Γ:..αρρώστησαν. Πέθαιναν. Υπήρχε γιατροιά... Ν: Δεν καταλαβαίνω... Γ: Πίστεψαν, καταλάθος, ότι το μοναδικό πράγμα που πρέπει να κρατήσουν με κάθε κόστος είναι η ΖΩΗ! Σταμάτησαν να αγκαλιάζονται, σταμάτησαν να χαιρετάει ο ένας τον άλλο! Παράτησαν όλες τις ανθρώπινες επαφές. Αφησαν οτιδήποτε ήταν ανθρώπινο. Έμειναν χωρίς χρήματα. Έχασαν τη δουλειά τους. Επέλεξαν όμως να φοβούνται για τη ζωή τους ακόμα και αν δεν είχαν ψωμί να φάνε. Πίστεψαν ότι άκουσαν, διάβασαν εφημερίδες και πίστεψαν τυφλά ότι διάβασαν. Παράτησαν την ελευθερία. Δεν έφυγαν ξανά από το σπίτι. Δεν πήγαν πουθενά. Δεν επισκέφτηκαν ποτέ ξανά φίλους και συγγενείς. Όλος ο κόσμος μετατράπηκε σε μια τεράστια φυλακή με εθελοντές κατάδικους. Δέχτηκαν τα πάντα! Όλα αυτά για να επιβιώσουν μια ακόμα μίζερη ημέρα... Δεν έζησαν, πέθαιναν κάθε μέρα! Ήταν πολύ εύκολο να πάρω τη μίζερη ψυχή τους..!»(www.inewsg.com)*

Στόχος λοιπόν της έρευνας είναι να αξιολογήσει το επίπεδο της ελευθερίας που βιώνουν οι πολίτες και τα συναισθήματα που τους συντροφεύουν. Οι επιμέρους στόχοι επικεντρώνονται στα εξής:

- Κατά πόσο το 2020 είναι το δυστοπικό «1984»
- Εάν η υπάρχουσα κυβέρνηση παράγει – ασκεί συμβολική βία υπό το πέπλο της «νομιμοποιημένης» Δημοκρατίας
- Εάν το δημόσιο συμφέρον καταπατά τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών, καθώς και τα πανανθρώπινα δικαιώματα.
- Εάν υπάρχει το αίσθημα της ασφάλειας στους πολίτες και αν οι προσπάθειες για την επίτευξη αυτής, πραγματοποιούνται μέσα στο πλαίσιο της ελευθερίας.
- Εάν η κοινωνία μας χαρακτηρίζεται από τα δημοκρατικά ιδεώδη, ενδιαφέρον για τον συνάνθρωπο, αλληλεγγύη, ισότητα, δικαιοσύνη.

Με βάση τη σκοποθεσία και τους στόχους της έρευνας που παρατέθηκαν πιο πάνω διαμορφώθηκαν οι εξής ερευνητικές υποθέσεις:

1. Η ανθρώπινη ζωή αποτελεί ένα στατιστικό στοιχείο
2. Υπάρχει η ύπαρξη του εξωτερικού εχθρού (Τουρκία και μετανάστες) οι οποίοι πλήττουν την εθνική συνοχή και η ύπαρξη και καταπολέμηση του αόρατου αλλά υπαρκτού εχθρού που πρέπει να αναχαιτίσουμε.
3. Ο ύμνος για τη ζωή έχει περιορίσει όλα τα υπόλοιπα, μετατρέποντας τη σε μια «συνειδητή» φυλακή υπό τον τρόμο του θανάτου. Μεγάλη συμβολή σε αυτό παίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.
4. Τα θεμελιώδη δημοκρατικά ιδεώδη περιορίζονται και η απάθεια για τους συνανθρώπους είναι εκείνη που χαρακτηρίζει τη πλειοψηφία.
5. Η ελευθερία είναι περιορισμένη και η εξουσία επιβάλλει μέσα καταστολής και επιτήρησης αυτής.
6. Επικρατεί η λήθη και η «αμνησία» του πολιτισμού.

4.4. Διαδικασία επιλογής συμμετεχόντων

Για την συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε η δειγματοληψία χιονοστιβάδας (snowball sampling), μέσω της οποίας ο ερευνητής έρχεται σε επαφή με άτομα που συνάδουν με τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που ενδιαφέρουν την έρευνα. Τα άτομα αυτά βοηθούν τον ερευνητή να διασυνδεθεί και με άλλα άτομα που φέρουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Το κριτήριο που τέθηκε για την επιλογή του δείγματος, ήταν ο ηλικιακός παράγοντας και ο αριθμός που συνέβαλλε για τη διεξαγωγή και πραγματοποίηση της, ήταν τέσσερα άτομα ηλικίας 27 έως 36.

-Προφίλ Συμμετεχόντων

A/A	Φύλο	Ηλικία	Οικ. Κατάσταση	Εκπαίδευση	Τόπος Καταγωγής	Τόπος Διανομής	Εργασιακή Απασχόληση
No 1	Άντρας	36 ετών	Έγγαμος	Δευτεροβάθμια	Νομός Έβρου	Αλεξανδρούπολη	Ελ. Επαγγελματίας
No 2	Γυναίκα	28 ετών	Αγαμη	Δευτεροβάθμια	Νομός Αττικής	Άγιος Νικόλαος – Αθήνα	Ιδ. Υπάλληλος
No 3	Γυναίκα	30 ετών	Αγαμη	Πανεπιστημιακή–Μεταπτυχιακή	Νομός Αχαΐας	Μενίδι – Αθήνα	Ιδ. Υπάλληλος
No. 4	Γυναίκα	27 ετών	Αγαμη	Ανώτατη Εκπαίδευση	Νομός Αττικής	Πετρούπολη – Αθήνα	Ιδ. Υπάλληλος

4.5. Επιλογή Εργαλείου Παραγωγής Δεδομένων – Οι συνεντεύξεις

Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε, ως εργαλείο παραγωγής δεδομένων η συνέντευξη, όπως έχει αναφέρει και ο Patton (1990), είναι γιατί μέσω αυτής μπορούμε να εστιάσουμε σ' αυτό που βιώνουν τα ερευνητικά υποκείμενα και πώς με βάση αυτό, ερμηνεύουν το κόσμο. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με την μέθοδο των ημιδομημένων ερωτήσεων με σκοπό τα άτομα, να μην να απαντήσουν σε συγκεκριμένη ομάδα ερωτήσεων όμως ταυτόχρονα να εκφράσουν ό, τι οι ίδιοι θεωρούν σημαντικό, χωρίς περιορισμούς. Ο συγκεκριμένος τύπος ερωτήσεων παρείχε ευελιξία ως προς τη τροποποίηση των ερωτημάτων καθώς και εμβάθυνση σε κάποια επιμέρους θέματα που αναδύθηκαν κατά την διενέργεια τους, καθώς και μέσω αυτών, δόθηκε η δυνατότητα να ληφθούν με άμεσο τρόπο απαντήσεις στις ερευνητικές υποθέσεις που έχουν τεθεί (Robson, 2010). Επιπρόσθετα δόθηκε

ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση και την ερμηνεία του λόγου καθώς και της μη λεκτικής επικοινωνίας. Κύριος σκοπός ήταν να κατανοήσουμε το κάθε άτομο που έχουμε απέναντι μας και να τον «κοιτάξουμε» πραγματικά μέσα από την βιωμένη εμπειρία του. Πριν την υλοποίηση των συνεντεύξεων διαμορφώθηκε ένας οδηγός συνέντευξης ο οποίος θα ήταν βοηθητικός στην ομαλή διεξαγωγή της έρευνας, ο οποίος αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά στάδια καθώς η πορεία της συνέντευξης θα πρέπει να στοχεύει στην παραγωγή δεδομένων σχετικά με τους επιμέρους στόχους που έχουν διατυπωθεί. Σημαντικό επίσης είναι η σαφήνεια των ερωτημάτων και η επιλογή του κατάλληλου λεξιλογίου έτσι ώστε να γίνεται κατανοητό από το σύνολο των συμμετεχόντων. Το περιεχόμενο των ερωτήσεων επικεντρώνεται γύρω από την υπόσταση του ατόμου και μελετάται σε τρεις διαστάσεις:

Άξονες	Ειδικότερα Ερευνητικά Ερωτήματα (Οδηγός Συνέντευξης)
Συλλογική Ταυτότητα	Κοινωνική ζωή, κοινωνικές επαφές, δημιουργία κι διατήρηση, κοινωνικά δίκτυα, τεχνολογία
Πολιτική Ταυτότητα	Σχέση ατόμου με τη πολιτική, ενημέρωση/πληροφόρηση, τρόπος που επιτυγχάνεται, συμμετοχή στα κοινά, δύναμη ψήφου,
Ατομική Ταυτότητα	Στάσεις, απόψεις, αντιλήψεις, συναισθήματα (ασφάλεια, ελευθερία), τοποθέτηση απέναντι στις αποφάσεις της κυβέρνησης

Η διενέργεια των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2020. Οι δύο εκ των τεσσάρων συνεντεύξεων διεξήχθησαν δια ζώσης, στον ιδιωτικό χώρο των συνεντευκτών ενώ οι υπόλοιπες δυο, λόγω υποχρεωτικής καραντίνας της γράφουσας έπειτα από την εμφάνιση της πρόσφατης επιδημίας του κορωνοϊού Covid-19, πραγματοποιήθηκαν με την χρήση της εφαρμογής του Viber και την καταγραφή των κλήσεων. Η διάρκεια τους ήταν κατά μέσο όρο 40 – 60 λεπτά και στη πλειονότητα τους, διενεργήθηκαν κατά τις βραδινές ώρες. Έπειτα από την ολοκλήρωση τους, πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση αυτών και μετατροπή τους σε γραπτή μορφή. Αξίζει να σημειωθεί ότι πριν την κάθε συνέντευξη οι

συμμετέχοντες ενημερώνονταν σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και εφόσον συμφωνούσαν, οι συνεντεύξεις καταγράφονταν. Τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος της κάθε συνέντευξης, οι ερωτώμενοι ενημερώνονταν για τη χρησιμότητα της έρευνας και ενημερώνονταν εκ νέου ότι καθ' όλη τη διάρκεια ηχογραφούνταν. Επιπρόσθετα, τους γνωστοποιήθηκε ότι μετά τη εκπόνηση της εργασίας, θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας.

Κεφάλαιο 5^ο: Ανάδυση Κατηγοριών

5.1. Τα ΜΜΕ ως μέσο Προπαγάνδας και Χειραγώγησης

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων απέρριψε την χρήση της τηλεόρασης καθώς θεωρούν ότι οι εικόνες που προβάλλονται είναι κατευθυνόμενες. Θεωρείται ότι χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση συγκεκριμένων πολιτικών σκοπιμοτήτων είτε με την προβολή είτε με την αποσιωπώηση κάποιων υπαρκτών γεγονότων με σκοπό να αποπροσανατολίσουν τη κοινή γνώμη. Για την ενημέρωσή τους οι τρεις χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ενώ ο τέταρτος συμμετέχοντας, χρησιμοποιεί το ραδιόφωνο και αυτό συγκεκριμένους ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Η Ερωτώμενη Ν.3 για το θέμα, ανέφερε: *«Θεωρώ ότι αυτά τα είδους τα μέσα είναι κατευθυνόμενα. Αποσιωπούν πολύ σοβαρά πράγματα, το βλέπουμε στις μέρες μας έντονα. Βάλε Σκάϊ και θα νομίσεις ότι τρέχουμε όλοι στα λιβάδια με πλεξούδες, όλοι είμαστε πάρα πολύ καλά. Οπότε θέλω μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για όλα τα πράγματα, ενημερώνομαι όχι κυρίως, Μόνο από το internet και από συγκεκριμένες σελίδες. Δεν θα πάω να διαβάσω, Πρώτο Θέμα ας πούμε, ούτε Παραπολιτικά. Θεωρώ κάποιες πολύ έγκυρες σελίδες και από αυτές ενημερώνομαι». Τα τελευταία χρόνια, νομίζω πάντα ήταν, αλλά τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια είναι πολύ πιο έντονο. Για εμάς τους νέους μάλλον, ή γι' αυτούς που έχουν λίγο ανεπτυγμένη κρίση και μπορούν να καταλάβουν κάποια πράγματα και να βγουν λίγο έξω από το καβούκι τους, θα καταλάβουν ότι, περιστατικά πάρα πολύ σοβαρά, αποσιωπούνται, σαν να μην έγιναν, σαν να μην υπήρξαν ποτέ. Το συζητούσα τώρα με έναν συνάδελφο έξω, εχθές έτυχε να περάσω από την πορεία, που έγινε για τον Παύλο. Ο κόσμος ήταν πάρα πολύς. Γέμισε όλο, γινόταν το αδιαχώρητο. Σήμερα το πρωί, είδα ειδήσεις. Είδα μόνο και μόνο γι' αυτό. Γιατί το συζητήσα με κάτι φίλους χθες. Δεν αναφέρθηκε τίποτα! Σαν να μην έγινε ποτέ! Ήταν η μεγαλύτερη πορεία που έχει γίνει μετά τη καραντίνα και κανένα κανάλι, γιατί είδα και το Αlpha και το Σκάϊ πλέον βλέπω skai κυρίως για να γελάσω, αλλά, κανένας δεν ανέφερε αυτό το γεγονός, κανένας, σαν να μην έγινε ποτέ, σαν να περίμεναν να το ξεχάσουμε. Και αυτό έχει συμβεί και με άλλα περιστατικά και με άλλες ειδήσεις με το ξύλο που έφαγαν στη Μοριά, το ότι οι καταλήψεις που δεν πείραζαν κανέναν και ήταν κυρίως καλλιτεχνικές καταλήψεις, μέσα σε μια μέρα τους ξυλοκόπησαν, μπήκαν μέσα τους ξυλοκόπησαν, τους έδιωξαν και τους φυλάκισαν ας πούμε και τίποτα απ όλα αυτά δεν αναφέρθηκε. Άρα ναι, είναι πολύ στοχευμένο όλο*

αυτό το οποίο γίνεται, έχει επικεντρωθεί σε πέντε πράγματα η ειδησεογραφία στα κανάλια και κανένας δεν αναφέρει όλες αυτές τις εξελίξεις που τρέχουν από πίσω. Και αφορούν πολλά πράγματα, δεν είναι μόνο το μεταναστευτικό, αφορά το εργασιακό, αφορά τις μειώσεις των μισθών. Αφορά πάρα πολλά πράγματα. Το τελευταίο διάστημα, έχουν ψηφιστεί τα τέρατα ... και δεν έχει ανοίξει ρουθούνι. Κανένας δεν έχει πάρει χαμπάρι τίποτα. Αυτό. Δηλαδή, στα εργασιακά έχουν υπογραφεί τα τέρατα και κανένας δεν ξέρει τίποτα! Τίποτα! Είναι Δευτέρα πρωί, αυτό. Γιατί όλοι ασχολιόμαστε με τους τυφώνες, που εντάζει οκ, προφανώς είναι κάτι πάρα πολύ σημαντικό και όλοι ασχολιόμαστε με τον κορωνοϊό. Άρα όλα τα' άλλα έχουν περάσει τελείως στη ζούλα». Αντίστοιχα η ερωτώμενη Ν. 4: «Γενικά δεν είμαι άτομο που θα δω τηλεόραση για να ενημερωθώ, γιατί αλλάζουν πάρα πολλά μέσα από το γυαλί. Προσπαθώ μέσα από το διαδίκτυο, από το facebook, από σελίδες που είναι πολιτικές ή θα πούνε κάποια πράγματα ή κάποιες απόψεις από συναδέλφους γενικά να ενημερώνομαι και να έχω την άποψη μου..... Τα πράγματα φαίνονται λίγο διαφορετικά. Γενικά, επειδή πλέον τη τηλεόραση τη θεωρώ λίγο σφαγείο όλη τη κατάσταση, σου έρχονται τόσες πολλές πληροφορίες που σου δημιουργεί ένα τρόπο για το στιδήποτε θέλεις να κάνεις, να σκεφτείς ακόμα δηλαδή και για τον τρόπο σκέψης σου, τρομοκρατείσαι να σκεφτείς τι θέλεις να κάνεις, τι πιστεύεις και να το πεις ελεύθερα. Οπότε σε βάζει σε μια γραμμή συγκεκριμένη, όλοι στο ίδιο κουτί. Οπότε γι' αυτό την αποφεύγω. Και υπάρχει μια εικόνα που δείχνει έναν που κυνηγάει κάποιον άλλο με ένα μαχαίρι και την ώρα που την πιάνει αυτή την εικόνα η κάμερα φαίνεται σαν να γίνεται το ανάποδο. Οπότε θεωρώ ότι όλα μπορούν να αλλάξουνε την ώρα που εσύ βλέπεις αυτό που σου πασάρουνε. Για αυτό δεν τη προτιμώ. Επιπρόσθετα, ο ερωτώμενος Νο 1 επισήμανε την αποσιωποποίηση των γεγονότων, αναφερόμενος στο εξής περιστατικό : «εδώ στην Ορεστιάδα, στο φυλάκιο είναι μια δομή για 500 άτομα και τώρα θα την κάνουν για 5.000, αλλά στα τοπικά μέσα τίποτα. Μόνο στο ραδιόφωνο ένας δημοσιογράφος το είπε, και τώρα είναι έτοιμοι να τον φάνε, όχι να τον διώξουν. Δέχεται υβριδικό πόλεμο. Από εκεί που υπήρχαν εκατό διαφημίσεις, τώρα του έμειναν είκοσι». Πρόκειται για «ένα χωριό λίγο ποιο πάνω στο Διδυμότειχο, λέγεται Παλιούρι και ο Υπουργός Μεταναστευτικής πολιτικής, ο Μητταράκης, είπε στη Μυτιλήνη σε μια δημόσια ομιλία, ότι θα επεκτείνουμε και τη δομή στο φυλάκιο Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου, θα την κάνουμε από 500 άτομα 5.000. Και το μοναδικό ραδιόφωνο που το είπε, είναι ένα από τα 5 που ακούω και τώρα, έχει έναν ανελέητο πόλεμο θα έλεγα».

5.2. Δημοκρατική Κυβέρνηση ή Απολυταρχικές Πρακτικές;

Η επόμενη κατηγορία αφορά τις πρακτικές της υπάρχουσας κυβέρνησης και κατά πόσο ακολουθεί την «πολυπαθούσα» έννοια της Δημοκρατίας. Οι συμμετέχοντες, ταύτισαν ομοφώνως τη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με τον φασισμό και την χούντα και επικεντρώθηκαν, τόσο στις πρακτικές που ακολουθούνται για την εξαφάνιση της πανδημίας του κορωνοϊού, καθώς και στην ευρύτερη σύσταση της.

Ο Ερωτώμενος Νο 1 ανέφερε: *«Οι αποφάσεις της κυβέρνησης είναι ολοκληρωτικό καθεστώς. Είναι αυτό που λέμε φασισμός. Δεν είναι φασισμός; Όταν σου λέει, κλείνουμε στις 12, βάζουμε υποχρεωτικά μάσκα; Εγώ μπορεί να θέλω να αρρωστήσω γιατί μου επιβάλλεις σόνι και καλά να βάλω μάσκα; Μπορεί να θέλω να νοσήσω, να βιώσω την εμπειρία του κορωνοϊού. Πιστεύω ότι είναι απολυταρχικό.... Καθεστώς θεωρώ ότι είναι».* Αντίστοιχα η Ερωτώμενη Νο 2: *«Είναι ξεκάθαρα μια ουσιαστικά εικονική δημοκρατία. Δεν είναι δημοκρατία. Το ότι δεν μπορείς να εκφραστείς ελεύθερα, σε οποιοδήποτε κομμάτι σου, ακόμα και το ότι θα βγεις, θέλεις εσύ να βγεις μετά τις 12 από το σπίτι σου και δε στο επιτρέπουνε, τι είναι; Χούντα.... Είναι φασισμός. Δεν είναι φασισμός το ότι επιλέγει κάποιος για εσένα; Το πώς θα ξεκινήσεις ή πώς θα συνεχίσεις τη ζωή σου; Όταν εμένα έρχεται ένας άνθρωπος και μου λέει ξέρεις τι, αζίζεις και πρέπει ο μισθός σου να είναι στα 600 ευρώ. Που λέω πολλά. Με τα 600 ευρώ έχω ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής. Δεν μου επιτρέπει να κάνω παραπάνω πράγματα. Γιατί για όλα υπάρχει ένα κόστος. Όλα κινούνται γύρω από τα χρήματα. Οπότε έρχεται κάποιος και σου επιβάλλει ότι θα ζήσεις με αυτά. Αμέσως σου έχει ορίσει μέχρι που μπορεί να φτάσει η ζωή σου. Ουσιαστικά. Άσχετα με το αν εσύ είσαι άξιος και μπορείς να καταφέρεις και παλέψεις και φτάσεις κάπου πιο ψηλά. Όταν ένας άνθρωπος όμως με τα δεδομένα της κατάστασης που ζει έχει μια οικογένεια και ξέρει ότι πρέπει να μεγαλώσει δύο παιδιά, και του δίνεις τα χρήματα, δεν θα μπει στη διαδικασία να ψάξει κάτι άλλο, γιατί φοβάται μη χάσει αυτό που ήδη έχει. Όλοι είναι το ίδιο, ότι και να υπάρξει πάνω, δεν υπάρχει κάποιος ο οποίος να κοιτάζει το κοινό καλό. Θα κοιτάζει το πώς θα αναπτύξει σε εισαγωγικά τη χώρα, για να επωφεληθεί απ αυτήν. Για να μεγαλώσει τον τραπεζικό του λογαριασμό, για να καταστρέψει ουσιαστικά τη χώρα. Γιατί μέσα από την καταστροφή τη μαζική, θα έρθει η άνοδος η προσωπική του συγκεκριμένου όποιου. Και των ανθρώπων που έχουν κοινά συμφέροντα απ όλο αυτό. Οπότε ξαναερχόμαστε στο ότι προφανώς και είναι ένας φασισμός. Γιατί σου λέει εγώ αυτό θέλω, αυτό θα κάνεις, τελεία. Και ζεις έτσι. Δεν*

θέλεις; Μείνε άνεργος, χωρίς να έχεις στον ήλιο μοίρα, ουσιαστικά. Γιατί δεν μπορείς να προχωρήσεις, να ζήσεις τη ζωή σου, πρακτικά. Οπότε ναι το θεωρώ και φασισμό και χούντα. Και πριν και μετά του ιού. Είναι όλα τοποθετημένα για μια συνολική καταστροφή». Ομοίως η Ερωτώμενη Νο 3: «Για εμένα δεν είναι δημοκρατικό. Για εμένα είναι νεοφιλελεύθερο κόμμα με ακροδεξιές επιρροές. Ξαφνικά χαρήκανε όλοι που η Χρυσή Αυγή, βγήκε εκτός βουλής. Που είναι η Χρυσή Αυγή; Που είναι οι ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής; Που πήγαν. Ήταν σχεδόν 500.000 άτομα, που πήγαν αυτά τα άτομα; Εξαφανίστηκαν ή ξαφνικά έγιναν αριστεροί; Δεν έγιναν αριστεροί σας διαβεβαιώνω, κανένας δεν ψήφισε αριστερά από αυτούς. Όλοι κάπου πήγαν, τα φίδια άλλαξαν απλά φωλιά. Και η καινούρια φωλιά, είναι η Νέα Δημοκρατία. Και αν δεις τα στελέχη της, έχουν ακροδεξιές επιρροές : Βορίδης, Άδωνις Γεωργιάδης, Μπογδάνος. Άρα, ναι, δεν είναι δημοκρατικό κόμμα, είναι νεοφιλελεύθερη πολιτική με ακροδεξιές επιρροές. Αυτό, είναι, φοράνε το μανδύα του νεοφιλελευθερισμού, δεν γίνεται ξαφνικά 500.000 ψηφοφόροι να εξαφανίστηκαν. Κάπου πήγαν και αυτοί πήγαν εκεί. Αυτοί έβαλαν τη Νέα Δημοκρατία στη Βουλή, όχι τη Νέα Δημοκρατία στη Βουλή, τη Κυβέρνηση. Και αν δεις και τον τρόπο που έχουν εκφραστεί βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας για τη Χρυσή Αυγή, θα καταλάβεις. Δεν γίνεται να βγαίνει η Μπακογιάννη και να λέει, εμένα η Χρυσή Αυγή μου μιλάει με το σις και με το σας. Και να κατηγορείται για εγκληματική οργάνωση μετά από 10 χρόνια». Και τέλος η Ερωτώμενη Νο. 4: «Θεωρώ ότι η δημοκρατία έχει καταρριφθεί εδώ και χρόνια. Όταν υποτίθεται σε ένα κοινωνικό μέσο είσαι και εκεί ελεύθερος να πεις τη γνώμη σου, γιατί είναι απλή άποψη και με το που αναρτήσεις κάτι το οποίο είναι ενάντια στις πεποιθήσεις της κυβερνήσεως, ξαφνικά αυτό αυτόματα κατεβαίνει πλέον, ως ψευδή δημοσίευμα, δεν θεωρώ ότι υπάρχει ελευθερία λόγου ή δημοκρατία. Όταν εγώ θα βγω να διαδηλώσω και ξαφνικά μου απαγορεύει τη διαδήλωση μου, σαν απλός πολίτης όχι να βγω έξω να κάνω ζημιές και να σπάσω πράγματα. Να βγω να διαδηλώσω για κάτι το οποίο πιστεύω ότι είναι κακό, είναι λάθος και μου το απαγορεύουν, δεν υπάρχει εκεί, πάλι ελευθερία και πάλι δημοκρατία. Όταν πας να εκδικάσεις μια υπόθεση και ξαφνικά αυτή η υπόθεση παίρνει 7 χρόνια για να συμβεί, για μια δολοφονία ενός παιδιού ας πούμε, δεν υπάρχει δημοκρατία. Δημοκρατία και δίκαιο πιστεύω ότι πηγαίνουν λίγο πακέτο, οπότε από τη στιγμή που δεν υπάρχει και δικαιοσύνη και ο ένας γίνεται πιο αυθαίρετος από τον άλλο δεν θα υπάρχει και δημοκρατία στο τέλος και όταν θα βγούμε να πούμε ότι δεν υπάρχει δημοκρατία, θεωρώ ότι θα είναι αργά. Γιατί θα

μας έχουνε καλύψει πολύ παραπάνω σε κάποια πράγματα. Θα μας έχουνε κλείσει μάλλον σε ένα πακετάκι που δεν θα μπορείς να βγεις εύκολα.

5.3. Η Έλλειψη της Ελευθερίας κυριαρχεί σε όλες της Πτυχές του Ανθρώπινου Βίου

Η συγκεκριμένη κατηγορία εμπεριέχει την έννοια της ελευθερίας καθώς η έννοια της Δημοκρατίας και της ελευθερίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Και οι τέσσερις συμμετέχοντες, οι οποίοι διαμένουν στη Ελλάδα, δεν αισθάνονται ελεύθεροι άνθρωποι. Ο καθένας, επικεντρώνεται σε διαφορετικές ερμηνείες της ελευθερίας όμως ο κοινός παρανομαστής τους, είναι ότι περιορίζονται.

Πιο συγκεκριμένα ο ερωτώμενος Νο 1, δεν αισθάνεται ελεύθερος ως προς την εμφάνιση του κορωνοϊού και ότι επιβάλλεται η χρήση μάσκας καθώς και ο περιορισμός της κινητικότητας. Ως προς την γενικότερη έννοια του όρου ανέφερε ότι: *«Δεν μπορώ να πω ότι, εντάζει ότι υπάρχει ελευθερία, ας πούμε ότι μπορείς να λες και να κάνεις ότι θες, το δέχομαι αυτό, δεν μπορεί να πει κάποιος ότι δεν είναι, θα είναι ψέμα να το πει κάποιος αυτό. Αλλά τώρα, πιστεύω ότι η κάθε κυβέρνηση όπως σου είπα και πριν φροντίζει πρώτα τα μέλη της και όσοι έχουν αλισβερίσι με την εκάστοτε κυβέρνηση πρώτα φροντίζει αυτούς. Αυτό, του κόμματος που λέμε, του κόμματος»*. Από την άλλη η ερωτώμενη Νο 2, δεν αισθάνεται ότι είναι ελεύθερος άνθρωπος, αναφέρει: *«Ιδεολογικά είμαι ελεύθερη, πρακτικά όχι. Η ιδεολογία μου εκφράζει την ελευθερία, οι πράξεις μου δεν την εκφράζουν. Πώς είμαι ελεύθερος όταν ξέρω και βάζω τον εαυτό μου στην διαδικασία να μη βγει, να φύγει από ένα μαγαζί στις 12 η ώρα; Να μην διεκδικήσει 1000 ευρώ στη δουλειά του. Να μην έχει και απαιτήσεις για την ασφάλιση της υγείας του; Να ξέρω ότι αν πέσω και χτυπήσω, άμα δεν έχω 20 ευρώ στη τσέπη μου να πάω στο νοσοκομείο για να πληρώσω τις ακτινογραφίες μου ότι δεν θα μπω στο νοσοκομείο. Δεν είσαι ελεύθερος να αρρωστήσεις. Εγώ αυτή τη στιγμή δεν ξέρω αν μπορώ να μπω στο νοσοκομείο. Δεν υπάρχει κρεβάτι, είναι 80% πλήρης. Σαν το σκυλί στα αμπέλι θα πάω. Να ξέρω ότι αν δεν δουλεύω, να πάρω κάποια χρήματα δεν μπορώ να φάω. Πώς είμαι ελεύθερη; Πώς είμαι ελεύθερη να κάνω αυτό που θέλω; Εγώ μπορεί να θέλω να είμαι σε ένα χωράφι και να καλλιεργώ τις πατάτες μου. Δεν μπορώ να το κάνω, δεν έχω την ελευθερία να το κάνω. Γιατί πρέπει να αγοράσω το χωράφι, γιατί πρέπει να πληρώσω τα μηχανήματα για να καλλιεργήσω τις*

πατάτες μου, γιατί πρέπει να έχω έναν άνθρωπο να προσέχει και να βοηθάει σε όλη αυτή τη κατάσταση. Σου λέω κάτι πάρα πολύ απλό αυτή τη στιγμή. Χαζό για κάποιους, για μένα πολύ σωστό παράδειγμα. Καταρχάς, δεν έχουμε ελευθερία σκέψης. Δε μπορώ να σκεφτώ ελεύθερα. Εννοώ, σκέφτομαι εγώ τώρα το ότι θέλω να γίνω πολιτικός μηχανικός. Ωραία; Κάτι μέσα μου δεν μ αφήνει να το σκεφτώ. Γιατί αμέσως-αμέσως έρχομαι και λέω. Για να γίνω πολιτικός μηχανικός πρέπει να σπουδάσω. Για να σπουδάσω πρέπει να διαβάσω, για να διαβάσω πρέπει να κάνω φροντιστήριο έχω την οικονομική δυνατότητα να το κάνω; Με συμφέρει το να αφήσω τη δουλειά που έχω τώρα και να μπω στη διαδικασία να σπουδάσω; Πώς θα ζήσω; Οπότε αυτόματα, ουσιαστικά, δεν μου απαγορεύει κάποιος να σκεφτώ αλλά οι συνθήκες της κατάστασης που θα πρέπει αν ζήσω δεν μπορώ να τις κάνω, δεν μπορώ να τις υλοποιήσω, οπότε αυτόματα διακόπτεις τις σκέψεις σου. Λες όχι δεν μπορώ να το κάνω. Οπότε δεν είσαι ελεύθερος ούτε να σκεφτείς αυτά που θέλεις. Σε γενικές γραμμές. Το να θέλεις να πας να κόψεις ένα λουλούδι από ένα κήπο δεν στο απαγορεύει κάποιος. Το να θέλεις να προχωρήσεις τη ζωή σου και να κάνεις πράγματα τα οποία θα σε επωφεληθούν, ενδόμυχα μέσα σου ξέρεις ότι δεν γίνεται. Άρα όχι, δεν είμαι ελεύθερη να σκεφτώ. Έτσι όπως το αντιλαμβάνομαι εγώ στα προσωπικά μας θέλω, όλοι είμαστε ελεύθεροι, εμείς ορίζουμε τι πρέπει και τι δεν πρέπει για τον εαυτό μας. Αλλά στη γενική κατάσταση και στη μαζική υλοποίηση..να τέλος πάντων για να συμβεί αυτό, πρέπει να γίνουμε κάποια πράγματα πρακτικά. Δεν μπορείς να τα καταφέρεις ότι και αν κάνεις. Εγώ για παράδειγμα προσωπικά, θα ήθελα, αυτή τη στιγμή να μην εργάζομαι, να είμαι σε ένα μαγαζί στο εξωτερικό, να κάνω μια πρακτική, λέγεται σταζ. Θα ήθελα να είμαι εκεί και να το κάνω, μπορώ; Μπορώ να έχω την ελευθερία της σκέψης ότι θέλω να το κάνω και να το υλοποιήσω; Όχι δεν μπορώ..Πώς θα το κάνω αυτό όταν ένας άνθρωπος, ο οποίος δεν ξέρει τις ανάγκες μου, τις ανάγκες σου, οποιουδήποτε ανθρώπου ότι μπορείς να ζήσεις με 600 ευρώ. Και ο αγαπημένος Άδωνις σε όλους μας, είπε ότι μπορείς να ζήσεις με 25 ευρώ τη μέρα. Για ποια ελευθερία να σου μιλήσω;» Αντίστοιχα η ερωτώμενη Νο 3: «Φυσικά και δε νιώθω ελεύθερη. Και όχι μόνο για τις πολιτικές μου πεποιθήσεις, είναι και για τις επιλογές μου όσο αφορά τη συντροφικότητα γιατί τυγχάνει να είμαι με έναν άνθρωπο του ίδιου φύλου και δε νιώθω ελεύθερη στο να μπορέσω να φανταστώ τη ζωή μου σ' αυτή τη χώρα, μαζί της. Προσπαθώ να τη τοποθετώ σε άλλη χώρα», Πόσο ελεύθερος μπορείς να νιώθεις μέσα σε μια τέτοια κοινωνία, όταν πας και προπηλακίζεις 40 άτομα, χθες στη Θεσσαλονίκη επειδή έσβησαν ναζιστικά συνθήματα

από τον τοίχο, αυτό ήταν το έγκλημα τους, έσβηναν ναζιστικά συνθήματα και πλάκωσαν οι μπάτσοι και τους προπηλάκισαν, μόνο και μόνο γιατί έσβηναν συνθήματα του Κασιδιάρη; Για πες μου. Πόσο ελεύθερος μπορείς να νιώσεις όταν η ίδια η αστυνομία ξεπλένει την ακροδεξιά και τους φασίστες; Την ίδια προσέγγιση ακολουθεί και η ερωτώμενη Νο 4: «Ειλικρινά δεν αισθάνομαι και τόσο ελεύθερος άνθρωπος, από την άποψη ότι μπορεί η χώρα να αναπτύχθηκε και να δέχεται κάποιες καταστάσεις και να μπορεί να είσαι ελεύθερος να πεις κάποια πράγματα έξω στο δρόμο με φίλους σου αλλά και πάλι όλο αυτό είναι σε ένα κοινωνικό περίγυρο τον οποίο τον έχεις επιλέξει και ο οποίος έχει τα ίδια σκεπτικά πάνω κάτω με εσένα. Αν πας σε έναν άλλο κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος μπορεί κοινωνικά οικονομικά να είναι πιο πάνω ή πιο κάτω, το οποίο παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο, δεν υπάρχουν αυτές οι κοινές απόψεις. Και όχι ότι οι δικές μου είναι σωστές ή λάθος, είναι ότι δε μπορείς να πεις πολλά πράγματα χωρίς να κριθείς κατευθείαν, γιατί ο άλλος δεν ακούει. Οπότε να μην θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα ελεύθερη στη χώρα αυτή, στο να βγω να εκφράσω αυτό που θέλω και να μην ασκηθεί κριτική αλλά να ασκηθεί συζήτηση και να βγει ένα αποτέλεσμα, ένα πόρισμα ή στη τελική να μείνει η απάντηση άποψη σου, άποψη μου, δεκτές και οι δυο γιατί είμαστε διαφορετικοί άνθρωποι. Δεν υπάρχει αυτό, συνήθως πρέπει να βγεις έξω, να πεις κάτι και να πέσουνε να σε φάνε, άρα δεν θεωρώ ότι είμαι και ιδιαίτερα ελεύθερη».

5.4. Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα υπό Εξαφάνιση

Η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η αλληλεγγύη, είναι μερικά από τα βασικά στοιχεία που οφείλει να αντιπροσωπεύει μια δημοκρατική διακυβέρνηση, καθολικά οι απόψεις των συμμετεχόντων περιστρέφονται ως προς την απουσία αυτών. Χαρακτηριστικά ο ερωτώμενος Νο 1 αναφέρει, «Ότι καταπατώνται τα δικαιώματα των πολιτών, είναι δεδομένο. Όταν τον άλλο του απαγορεύεις να βγει έξω από το σπίτι ή τον υποχρεώνεις να στείλει μήνυμα». Η ερωτώμενη Νο 2 επισήμανε το ίδιο λέγοντας, «Δεν νομίζω ότι μπορούμε να μιλήσουμε για δικαιοσύνη και ισότητα. Θεωρώ ότι η αξιοπρέπεια και η αλληλεγγύη θα έπρεπε να είναι δεδομένα. Αλλά δυστυχώς πλέον δεν είναι. Γιατί έχουν χαθεί τα βασικά στοιχεία της ζωής μας. Έχει αλλάξει η καθημερινότητα μας, έχουν αλλάξει τα βιώματα μας. Οπότε δεν μπορώ να μιλήσω για το κομμάτι της αξιοπρέπειας όταν δεν μπορώ να μιλήσω για αξιοπρέπεια

στους χώρους εργασίας μας, στο χώρο της ζωής μας». Την ίδια προσέγγιση ακολουθεί και η ερωτώμενη Νο 3, «Φυσικά και καταπατώνται τα δικαιώματα. Νομίζω ότι είναι, είναι ξεκάθαρο αυτό που υπάρχει αυτή τη στιγμή. Βγαίνεις και κατηγορείς τους πρόσφυγες που έκαψαν τη Μόρια, δεν τη έκαψαν, γιατί ακόμα δεν έχει βγει επίσημο πόρισμα ότι κάηκε από αυτούς. Αλλά ακόμα και να την έκαψαν, πώς μπορείς να κατηγορήσεις τον άνθρωπο που καίει τη φυλακή τους; Γιατί αυτό ήταν η Μόρια για τους ανθρώπους, φυλακή. Πώς μπορείς να κατηγορήσεις τον άνθρωπο που καίει το κελί του λοιπόν; Ε.. όχι φυσικά και δεν υπάρχει, ούτε ισότητα, ούτε δικαιοσύνη και νομίζω ότι αυτό θα φανεί πολύ σύντομα και στη δίκη της Χρυσής Αυγής, που δεν θα κατηγορηθούν. Είμαι σίγουρη ότι δε θα είναι κατηγορηματική για τη σύσταση εγκληματικής οργάνωσης. Είμαι σίγουρη ότι θα ξεπλύνουν «τα παιδιά» τους, με κάποιο τρόπο. Είμαι σίγουρη, το βλέπουμε ότι δεν αποδίδεται δικαιοσύνη, πήγαν και κατηγορήσαν τον Μάγγο, ο οποίος άνθρωπος έχει πεθάνει. Πέθανε, τον σπάσατε στο ξύλο και πέθανε. Μπορεί να πέθανε από τις ουσίες, μπορεί να πέθανε από το ξύλο που έφαγε. Πέθανε όμως, μη του προσάπτεις κατηγορίες. Είναι βεβήλωση αυτό το οποίο κάνουν. Αλλά γιατί το κάνουν. Γιατί ήταν ναρκομανείς και αναρχικός. Δε μπορείς να μη τον κατηγορήσεις. Ήταν ναρκομανής και ήταν αναρχικός. Όταν ο ίδιος ο βουλευτής σου, ο Μπογδάνος, γυρνάει και παίρνει το μέρος του Ρουπακιά και λέει ότι θα είναι ένας δράκος, αυτός ο άνθρωπος, του Ρουπακιά του δολοφόνου, νομίζω ότι δείχνει την εικόνα σου από αυτούς που έχεις στους κόλπους σου. Και ποιοι είναι αυτοί που έχεις στους κόλπους σου; Ο Βορίδης με τα τσεκούρια, ο Άδωνις, ο Μπογδάνος και ο Χρυσοχοϊδης, και όμως παρ' όλα αυτά δε το βλέπουν». Καθώς και η ερωτώμενη Νο 4, αντίστοιχα, «Αν το πάρω σαν σύνολο κρατών, κυβερνήσεων και τα σχετικά, όχι δεν υπάρχει και είναι αποδεδειγμένο από τον τρόπο που έχουν επιτρέψει όλες οι κυβερνήσεις το χειρισμό απέναντι στο λαό τους μέσα από την αστυνομία, τον στρατό της και ότι άλλη κίνηση κάνει ενάντια στα αλτρουιστικά του λαού. Αυτά όλα σαν δικαιώματα υπάρχουν μεμονωμένα και κατά ομάδες για να μπορεί να υπάρξει επιβίωση.

Η ίδια προβληματική ακολουθείται απέναντι στο γεγονός ότι οι αποφάσεις της κυβέρνησης για την επίτευξη της ασφάλειας για το δημόσιο συμφέρον δεν πραγματοποιείται μέσα στο πλαίσιο της ελευθερίας των πολιτών και της διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο ερωτώμενος Νο1 επισημαίνει ότι «Οι εκάστοτε στη κυβέρνηση φροντίζουν πρώτα να βολευτούν τα μέλη και τα συναφή στελέχη και μετά

φροντίζει για το κοινό καλό. Όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις που πέρασαν και η τωρινή αυτό κάνει. Ποιο δημόσιο καλό;» Ακολουθως η ερωτώμενη Νο 2, «Ποιο είναι το δημόσιο συμφέρον; Πώς γνωρίζεις εσύ; Αν εγώ είμαι ένας άνθρωπος ο οποίος έχει ψυχολογικά προβλήματα και έχω αυτοκτονικές τάσεις. Και το να βγω μετά τις 12 το βράδυ που έχει ησυχία η πόλη, εμένα με βοηθάει να τοποθετήσω τις σκέψεις μου και να ηρεμήσω και να δω διαφορετικά τη ζωή μου. Και όλος αυτός ο εγκλεισμός, εμένα μου προκαλέσει τάσεις αυτοκτονίας. Πώς είναι για το συμφέρον μου, πώς μπορεί να ξέρει ένας άνθρωπος ο οποίος δεν με έχει γνωρίσει ποτέ το τί συμφέρει εμένα; Μέσω της κοινής γνώμης; Και ποιος είναι υπεύθυνος για την κοινή γνώμη; Η μονάδα. Που ουσιαστικά δεν έχεις ασχοληθεί ποτέ με τη μονάδα. Ασχολείσαι με τη μάζα. Γιατί η πλειοψηφία των ψήφων, σου δηλώνει ένα αποτέλεσμα. Που έχει έναν άνθρωπο που κυβερνάει. Αυτός ο άνθρωπος ξέρει το τι είναι καλό για εμένα; Βάση του κοινού. Άρα; Καθώς και η ερωτώμενη Νο 3, «νομίζω ότι οι αποφάσεις της κυβέρνησης, κατευθύνονται για πολύ συγκεκριμένο λαό και μάλλον κοινό, όχι λαό. Και το κοινό αυτό, είναι κυρίως αυτοί που έχουν κεφάλαιο. Δηλαδή, διάβαζα σήμερα ότι θα γίνει αύξηση των μισθών και κάτι που παίχτηκε πάρα πολύ από τα μέσα και κυρίως από τη τηλεόραση, ότι θα γίνουν αυξήσεις των μισθών. Και μπήκα λοιπόν από περιέργεια γιατί μειώνονται οι εργοδοτικές εισφορές οπότε αυτόματα, θα υπάρξει μια αύξηση στους μισθούς. Μπήκα λοιπόν να διαβάσω ποια είναι η κλίμακα. Αυτή η αύξηση, επηρεάζει αυτούς, οι οποίοι έχουν πάνω από 1.500 ευρώ καθαρό μισθό. Ποίοι έχουν μισθό 1500 ευρώ καθαρό μισθό στις μέρες μας; Σίγουρα, δεν είναι ο μέσος Έλληνας, δεν είναι η αστική τάξη, αν θέλουμε να νομίζουμε ότι υπάρχει αστική τάξη ακόμα, γιατί δεν υπάρχει. Άρα, λοιπόν οι αποφάσεις της κυβέρνησης κατευθύνονται σε ένα πολύ- πολύ συγκεκριμένο λαό και ένα πολύ-πολύ συγκεκριμένο κοινό, είναι αυτοί που κατέχουν και το κεφάλαιο. Ευνοεί τους ελεύθερους επαγγελματίες, ευνοεί αυτούς που έχουν επιχειρήσεις δεν ευνοεί ούτε τον αγρότη, ούτε τον την αστική τάξη, ούτε τον εργαζόμενο. Ευνοεί αυτούς του οποίους ήδη έχουν. Τα κανάλια, 20 εκ. ευρώ πήραν άλλωστε και νομίζω ότι είναι πολύ στοχευμένες οι αποφάσεις της κυβέρνησης και έχουν ένα πολύ-πολύ-πολύ συγκεκριμένο σκοπό. Η ερωτώμενη Νο 4 αναφέρει επίσης ότι οι προσπάθειες της κυβέρνησης δεν ακολουθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα δηλώνοντας ότι δεν εμπιστεύεται τις αποφάσεις αυτές. Χαρακτηριστικά αναφέρει, «δεν τις θεωρώ σωστές ούτε συμφωνώ με αυτές. Και εκεί είναι που έγκειται η ελευθερία βούλησης, θεωρώ λίγο τα μέτρα παρανοϊκά και ότι πάμε πλέον να μπούμε σε ένα καθεστώς και όχι

μόνο σαν κράτος, σαν Ελλάδα, σαν παγκόσμια, σαν γη ολόκληρη. Πάμε να μπούμε σε ένα καθεστώς τα οποία θα είναι σε κουτάκια, όλα τετραγωνισμένα φτιαγμένα, έτοιμα και πάμε. Δεν θα έχεις δικαίωμα να κάνεις κάτι άλλο και θεωρώ ότι ήδη θα έπρεπε να αντιδράσει ο κόσμος πάνω σ' αυτό. Είναι πολύ υπερβολικά τα μέτρα και αυτά που ζητάνε όταν πριν έξι μήνες σου λένε μη χρησιμοποιείς μάσκες για τις χρειάζεται αυτός στο νοσοκομείο που κάνει τη δουλειά του και τώρα υποχρεωτικά θα βάλεις τη μάσκα, όταν πας να πάρεις οξυγόνο και εισπνέεις διοξείδιο του άνθρακα από μέσα από μια μάσκα. Το πιο απλό, όταν η επιδερμίδα σου γεμίζει σπυράκια γιατί σου λέω δεν αναπνέω, στο δείχνει το σώμα σου δηλαδή μετά από λίγο. Με τη καθημερινή χρήση της μάσκας, εγώ σαν ιδιωτική υπάλληλος χρησιμοποιώ τη μάσκα καθημερινά στο δωρο μου, στα μέσα μεταφοράς, μέχρι να έρθω σπίτι, άρα ένα 10ωρο την ημέρα τη χρησιμοποιώ, το σώμα μου, μου δείχνει ότι πλέον δεν το αντέχει αυτό και δεν αναπνέει και του κάνω κακό. Οπότε πρέπει να είμαι υποχρεωμένη να φοράω κάτι στο οποίο είμαι ενάντια, δεν αντιδρώ όμως και σου μιλάω σε σύνολο, όχι μόνο ατομικά. Από εκεί και πέρα τα μέτρα όσο αφορά το μίνι lockdown, φοράς υποχρεωτικά μάσκα, πας διακοπές στο νησί και φοράς μάσκα αλλιώς τρως πρόστιμο δε συνωστίζεσαι στα μέσα, το οποίο δε μπορείς να το αποφύγεις, όταν η ίδια η κυβέρνηση δεν έχει βάλει δέκα λεωφορεία παραπάνω στην ίδια γραμμή. Δεν έχει αξιοποιήσει τους υπαλλήλους της στο 100% του δημοσίου τομέα. Πέρα ότι είναι ανεπίτρεπτο, δεν στέκουνε, δεν έχει τις προδιαγραφές η χώρα για να τα στηρίξει αυτά. ΑΝ θέλει να τα κάνει. Γενικά είμαι λίγο κάθετη να στο θέσω έτσι στο κομμάτι του covid, γιατί είναι μια απλή γρίπη, κατανοώ ότι πεθαίνει κόσμος και θα πεθάνει κόσμος και πρέπει να προσέχεις και εννοείται όχι αγκαλιές φιλιά αλλά δεν χρειάζεται να γίνεται όλη αυτή η υπερβολή του μένεις μέσα, φοβάσαι το διπλανό σου ξαφνικά, βγαίνεις έξω και δε φοράς μάσκα ή την έχεις στο πηγούνι για να μη φας πρόστιμο και οι άλλοι σε δείχνουνε και σου φωνάζουνε γιατί ξαφνικά φοβούνται γιατί αν εγώ είμαι υγιής δεν πρόκειται να σε κολλήσω, αν φοβάσαι φόρα τη μάσκα σου, δεκτό, αλλά για ποιο λόγο να μη μπορώ εγώ να αναπνεύσω και να μάθω να με φιμώνουνε;». Ο ερωτώμενος Νο 1 πρόσθεσε ότι τα γεγονότα δεν αλλάζουν αλλά ότι προσαρμόζονται όπως θέλουν οι κυβερνόντες ανάλογα με τις ανάγκες τους, κατασκευάζονται με τον τρόπο που εκείνοι επιθυμούν προκειμένου να πείσουν τη κοινή γνώμη δίνοντας και ο ίδιος αρνητική ψήφο στους χειρισμούς της κυβέρνησης. Ακολούθως η ερωτώμενη Νο 3 αναφέρει ότι δεν εμπιστεύεται καμία απόφαση της κυβέρνησης γιατί «θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ κατευθυνόμενες και ότι

εξυπηρετούν το κεφάλαιο, όσο αφορά τον κορωνοϊό, ό, τι έγινε με τον κορωνοϊό, κι όλος αυτός ο ντόρος, αφορά κυρίως, μάλλον είναι μια παράσταση, η οποία παίζεται όλη αυτή με το κορωνοϊό, για να μπορέσουν από τα παρασκήνια να περάσουν κάποια πράγματα, κυρίως που έχουν να κάνουν με μισθούς συντάξεις, πήγαν τη σύνταξη στα 72 δεν άνοιξε ρουθούνι, θα δουλεύουμε μέχρι τα 72 μας, είναι φοβερό, όπως επίσης και με το μεταναστευτικό, έχουμε κέντρα υποδοχής ψυχών, αυτή τη στιγμή, παίρνουν όλες τις επιχορηγήσεις, ξεπλένουμε όλες τις επιχορηγήσεις, μέσα από ΜΚΟ. Παρ' όλα αυτά γκρινιάζουμε, παίζοντας και στοιβάζοντας ψυχές μέσα σε σκηνές και καρπώνοντας τα χρήματα κάποιοι. Ποιοι κάποιοι; Νομίζω ότι αν δούμε ποίοι είναι υπεύθυνοι στις ΜΚΟ και ποίοι προεδρεύουν στις θέσεις, θα καταλάβουμε για ποίο λόγο παίρνονται αυτές οι αποφάσεις και αν εντέλει βοηθούν τους ανθρώπους ή όχι» Ενώ η ερωτώμενη Νο 2: αισθάνεται ότι «παίζω συνεχόμενα μια παρτίδα σκακιού, ότι είμαι το πιόνι κάπου, πρέπει ουσιαστικά να κερδίσω την αντίθετη πλευρά, αλλά δεν έχω επιλογή στο πώς θα το κάνω. Υπάρχει πάντα ένας άνθρωπος ή πολλοί που θα ναι από πάνω που θα με κινήσουν ανάλογα με το συμφέρον τους. Είτε τους συμφέρει να παίζω επιθετικά είτε τους συμφέρει να πάω αμυντικά. Ο σκοπός τους είναι ένας, να κερδίσουν. Δεν τους ενδιαφέρει το αν το πιόνι, που είμαι εγώ, το αν θα προχωρήσω και με φάνε στα 5 τετράγωνα. Τους ενδιαφέρει απλά να κάνουν τη δουλειά τους. Το να επιτύχουν το στόχο τους και να κερδίσουν.»

5.5. -«Υπάρχει όπως υπάρχω και εγώ», -«Εσύ, δεν υπάρχουν»

Κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων, στην αίθουσα 101, συναντάται ο εξής διάλογος μεταξύ του Γουϊνστον και του βασανιστή του, Ο' Μπράϊεν : Γ. Υπάρχει ο Μεγάλος Αδερφός; Ο.Μ. Φυσικά υπάρχει. Το Κόμμα υπάρχει. Ο Μεγάλος Αδερφός είναι η προσωποποίηση του Κόμματος. Γ. Υπάρχει όπως υπάρχω και εγώ; Ο.Μ. Εσύ δεν υπάρχουν.(Οργουελ, 1999). Τόσο στο συγκεκριμένο απόσπασμα όσο και σε όλο το βιβλίο είναι εμφανές ότι ο άνθρωπος για την εξουσία δεν υπάρχει. Αποτελεί ένα στατιστικό στοιχείο όπου εάν παρεκκλίνει από αυτό που επιθυμεί η κυβέρνηση, εξαφανίζεται, αφού πρώτα κατακτήσουν το μυαλό του. Αν και αποτελεί αποκύημα λογοτεχνικό του συγγραφέα φαίνεται ότι οι ερωτώμενοι της έρευνας ταυτίζονται με τη συγκεκριμένη οπτική. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη Νο 3 ανέφερε, «Γενικά πιστεύω ότι είμαστε αναλώσιμοι. Ότι η ατομικότητα και το ατομικό στοιχείο έχει χαθεί. Ότι

είμαστε απλά ένας αριθμός. Είσαι ένας αριθμός στην δουλειά σου, είσαι ένας αριθμός στη κοινωνία, είσαι ένας αριθμός αναλώσιμος. Είσαι κάτι το οποίο, έρχεται και παρέρχεται. Κάτι το οποίο μπορεί να αντικατασταθεί, κάτι το οποίο μετρίεται ως στατιστικό. Στο, είσαι στο δυναμικό κοινό; Δεν είσαι στο δυναμικό κοινό. Αλλά ναι, σαφώς και είσαι αναλώσιμος, και είσαι ένας αριθμός, μπορεί πολύ εύκολα να αντικατασταθεί αν δεν εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένα πράγματα». Αντίστοιχα η ερωτώμενη Νο 4 θεωρεί ότι: «Καμία κυβέρνηση δε μπορεί να σε δει σαν μονάδα και σαν άνθρωπο, γιατί εκεί θα πρέπει να μπλεχτεί συναισθηματικά. Η κυβέρνηση είναι για να αποφασίζει, γι' αυτό βγάζεις και κάποιους ανθρώπους στη βουλή, γι' αυτό τους ψηφίζεις για να αποφασίσουνε για εσένα και για το καλύτερο σου. Φυσικά δε σημαίνει ότι θα συμφωνήσεις και εσύ σαν λαός, όποτε μετά και εσύ κάτι πρέπει να κάνεις. Αλλά, δε μπορεί να σε δει σαν άτομο μια κυβέρνηση σε οποιαδήποτε χώρα. Πρέπει να είσαι στατιστικά για εκείνη για να ξέρει πώς να κινηθεί και τι να κάνει και να ξέρει το επόμενο βήμα και προφανώς πριν το σκεφτείς εσύ και για να ξέρει πώς θα αντιδράσεις και πώς να κινηθεί το κάθε ρεύμα που υπάρχει στην εκάστοτε εποχή». Την ίδια οπτική ακολουθεί και η ερωτώμενη Νο. 2 η οποία θεωρεί ότι οι άνθρωποι δεν υπολογίζονται από την κυβέρνηση παρά μόνο ίσως σε κάποιες στιγμές, προσωπικής αναζήτησης, οι άνθρωποι μεταξύ τους να εκφράσουν ενδιαφέρον για τον συνάνθρωπο τους.

Η συγκεκριμένη περίοδος, χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού Covid- 19, που έπληξε και τη χώρα μας, διαμορφώνοντας νέες συνθήκες σε όλους τους τομείς του ανθρώπου. Οι συμμετέχοντες ανέλυσαν τόσο τη συγκεκριμένη κατάσταση όσο και τις μεθόδους εκείνους που χρησιμοποιούνται για τον περιορισμό της. Η Ερωτώμενη Νο2 τον παρομοίασε ως «άτυπο οικονομικό πόλεμο. Θεωρώ αρχικά ότι δεν τους ξέφυγε, έπεσε επίτηδες στον κόσμο, γιατί θέλουν να αποδυναμώσουν την οικονομία. Θέλουν ουσιαστικά να μας υποχρεώσουν το να ζούμε έτσι, να θεωρούμε δηλαδή τυχερό τον εαυτό μας που δουλεύει, που παίρνει τον κατώτατο μισθό. Λόγω της κατάστασης αυτής. Το ότι επειδή υπάρχει η κατάσταση αυτή και η οικονομία έχει φτάσει εκεί που έχει φτάσει, εγώ έχω μια δουλειά και παίρνω 600 ευρώ μ αυτό πρέπει να είμαι ικανοποιημένη Δηλαδή θέλουν να μας κατεβάσουν τα στάνταρ μας ώστε να το θεωρήσουμε φυσιολογικό. Να θεωρήσουμε φυσιολογικό να μη βγαίνουμε έξω. Να θεωρήσουμε φυσιολογικό ότι πρέπει να κοιμόμαστε από τις 12 που κλείνουν τα μαγαζιά, δεν θέλουνε να υπάρχει έκφραση στον άνθρωπο γι αυτό θεωρώ ότι έχει μπει η υποχρεωτική χρήση μάσκας παντού, δεν θεωρώ ότι σε βοηθάει στον ιό.

Ναι μεν, αλλά. Γιατί άμα ήταν έτσι θα έβαζαν κάτω τον προϋπολογισμό της χώρας και θα έλεγαν ότι κοίτα να δεις, εμείς έχουμε βγάλει αυτά πέρυσι οπότε τι κάνω, κλείνω τα σύνορα μου, δεν επιτρέπω σε κανέναν εξωτερικό παράγοντα να έρθει, βάση του ιού, για να προστατευτείς από τον ιό, δεν επιτρέπω σε κανέναν εξωτερικό παράγοντα να έρθει, μπορώ να δώσω αυτά τα επιδόματα, τα δίνω, και αφήνω την ελληνική αγορά να κινηθεί με αυτούς που υπάρχουνε. Δεν αφήνω τον κίνδυνο να εισβάλει στη χώρα μου, που είναι ο ιός υποτίθεται, και λειτουργώ την οικονομία της χώρας μου με τα δεδομένα που έχω. Δεν υποβιβάζω κανέναν, δεν τάζω παραπάνω από αυτά που μπορεί να πάρει, και τον αφήνω στην καθημερινότητα που υπάρχει. Γιατί δεν συνέβη αυτό; Αλλά επιτρέψαμε να έρθουν από το εξωτερικό, υποβιβάσαμε τους έλληνες ξεκάθαρα, γιατί οι μικρές επιχειρήσεις δεν ζούνε με το εξωτερικό ούτε με τον τουρισμό. Θέλουν απλά να μπουν λεφτά στο κράτος, ώστε να μπορεί το κράτος να κινηθεί γιατί οι αεροπορικές, οι φαρμακευτικές και όλες οι μεγάλες πολυεθνικές, τα χρήματα κατά κύριο λόγο πάνε στο κράτος. Ε δεν πάνε σε εμένα και σε εσένα. Οπότε υποβιβάζουν εμάς, μειώνουν τα θέλω τα δικά μας και τις ανάγκες τις δικές μας, για να επικρατήσει το κράτος. Και όταν μέσα στην απελπισία σου, σου πετάζουν ένα κομμάτι ψωμί, θα το πάρεις. Ανέκφραστοι όλοι, χωρίς να μπορείς να βλέπεις, ούτε αν χαμογελάει ο άλλος, ούτε αν είναι στεναχωρημένος, καμία έκφραση, ρομπότ όπου έχουν συγκεκριμένη ώρα που θα πάνε στη δουλειά τους, συγκεκριμένη ώρα που θα σχολάσουν, απαγορευμένη διασκέδαση, απαγορευμένη η έκφραση συναισθημάτων γιατί ουσιαστικά για μένα αυτό είναι, το να βγεις έξω να πιείς ένα καφέ και να μιλήσεις με έναν φίλο σου εκφράζεις αυτό που αισθάνεσαι, αποσυμπιέζεσαι. Στα γειώνουν όλα, στα κλείνουν όλα, σε βάζουν μέσα σε ένα σπίτι να μην έχεις επαφή με το περιβάλλον σου όταν βγαίνεις έξω βλέπεις απλά μάτια που και αυτά είναι σκυθρωπά και κατεβασμένα στο πάτωμα, μέσα στον εκνευρισμό όλοι, λόγω της κατάστασης και εναντιώνεσαι με όλους.»Από την άλλη ο ερωτώμενος Νο 1, αναφέρεται στο γεγονός ότι οδηγίες που επισήμαναν πέντε μήνες πριν, πλέον τις έχουν διαφοροποιήσει, «ένας Υπουργός, καταξιωμένος, που έβγαινε δίπλα από τον Χαρδαλιά, πριν πέντε μήνες, έλεγε δεν είναι υποχρεωτική η χρήση μάσκας. Δεν το έλεγα εγώ, που είμαι ζαχαροπλάστης. Το έλεγε ένας υποτίθεται καταξιωμένος επιστήμονας, τώρα λέει είναι υποχρεωτική». Αντίστοιχα η ερωτώμενη Νο 3 εστιάζει στο για ποιο λόγο ακολουθούνται οι συγκεκριμένες πρακτικές λέγοντας, «αποπροσανατολίζεις τη κοινή γνώμη σε κάτι, τη τρομοκρατείς, εξετάζεις να δεις πόσο πειθήνια είναι, και μπορείς να, παρασκηνιακά να περάσεις πράγματα που σε

διαφορετική περίπτωση θα υπήρχε απροθυμία για να τα περάσεις. Είναι πανέξυπνο αυτό που έχουν κάνει, είναι σατανικό. Και απορώ πραγματικά με τον κόσμο που δεν έχει πάρει χαμπάρι. Απορώ! Απορώ! Από νέους ανθρώπους που δεν καταλαβαίνουν. Είναι η πρώτη φορά που μετρούσαμε Live τους νεκρούς από τη τηλεόραση. Ήταν τραγικό ότι έβγαιναν στις 9 και μετρούσαν πόσοι νεκροί πέθαναν. Δε συμφωνώ ούτε με την ανοσία της αγέλης που εφάρμοσε ας πούμε η Σουηδία, ούτε όμως με αυτό το οποίο κάναμε εμείς, με τη καραντίνα. Ναι, υπάρχει, υπάρχει σαν ασθένεια, είναι ιός. Είναι ιός που υπήρχε όλα αυτά τα χρόνια. Κορονοιοί έχουν βρεθεί στους πνεύμονες ανθρώπων, ανά την υφήλιο, όλα αυτά τα χρόνια. Αν εξετάσουμε, στατιστικά, τους θανάτους από τον κορονοϊό, η θνησιμότητα είναι λίγο πιο μεγάλη από αυτή της εποχικής γρίπης. Άρα, δε θα έπρεπε να μας τρομάζει τόσο. Υπάρχει μια τρομολαγνία και είναι ξεκάθαρο γιατί γίνεται. Η κοινή γνώμη αποπροσανατολίζεται πάρα πολύ εύκολα με αυτό. Ο φόβος είναι τεράστιο όπλο και μπορείς να το χρησιμοποιήσεις όπως εσύ θες. Αν κάνεις τη κοινή γνώμη να φοβάται, μπορείς πάρα πολύ εύκολα να τη κατευθύνεις. Και αυτό μορφή βίας είναι, η βία δεν είναι μόνο το να σε σπάσω στο ξύλο και να σου σπάσω τα μούτρα και τα δόντια. Η βία είναι να μη αφήνει το να κυκλοφορώ εμένα έξω ελεύθερη, γιατί έξω υπάρχει ο θάνατος. Ναι είναι βία..Κάπως έτσι κυριαρχείς στη μάζα, με το φόβο και τη βία. Νομίζω, ότι όλα είναι πάρα πολύ καλά ρυθμισμένα αυτή τη περίοδο στο να μην αντιδράσουμε και γιατί είναι πολύ ισχυρό χαρτί στη τράπουλα, ο φόβος. Και νομίζω ότι ποντάρουν σε αυτό. Ότι φοβόμαστε.. Και εγώ έχω πιάσει τον εαυτό μου να φοβάται. Που ξέρω τι είναι και τι δεν είναι.. Σαν λαός, θέλουμε να πιστεύουμε κάπου, εγώ αυτό έχω καταλάβει. Θέλουμε να πιστεύουμε σε ένα πρόσωπο, είναι αυτή τη στιγμή ο Κούλης, Μουσής, όπως τον αποκαλούν, πολύ αστείο, στη περίοδο της καραντίνας και του κορωνοϊού, υπήρξε ένας άνθρωπος, ο Τσιόδρας, όπου δεν θα τον κρίνω σαν επιστήμονα- ναι, αν καθίσεις να διαβάσεις το βιογραφικό του, έχει πάρα πολύ καλές σπουδές και είναι πολύ μορφωμένος και.. μπράβο του γι' αυτό, δεν τον αμφισβητώ σαν επιστήμονα, αλλά θα συζητήσω λίγο την ηθική του, από την άποψη ότι και αυτός είναι ένα γρανάτζι του συστήματος, ο οποίος προωθήθηκε σαν αυθεντία, σαν τον άνθρωπο που θα μας σώσει. Αυτός ο άνθρωπος όμως, δεν ήταν τώρα στο Υπουργείο Υγείας, δεν έγινε ξαφνικά το δεξί χέρι όλης αυτής της επιχείρησης του Ηγέτη. Ήταν στην εμφάνιση της εποχικής γρίπης των χοίρων, το 2008, αν δεν κάνω λάθος, επί υπουργίας Αβραμόπουλου. Τότε λοιπόν, είχαν παραγγείλει νομίζω 11 εκ εμβόλια για 10 εκ. καταγεγραμμένο πληθυσμό. Που απ' αυτόν τον πληθυσμό θα έκανε το 1/3 το εμβόλιο,

οι ευπαθείς ομάδες, προφανώς, άρα δεν το έκανε, ούτε για την επιστήμη, ούτε για το ηθικό του θέματος, προφανώς κάτι κρύβεται από πίσω, προφανώς και αυτός ο άνθρωπος, χωρίς να αμφισβητώ τις γνώσεις του, έτσι; Έχει προφανώς.. Έχει ο άνθρωπος γνώσεις... Είναι μορφωμένος, είναι λοιμοξιολόγος, καταρτισμένος σε αυτό το οποίο κάνει αλλά μήπως το κάνει λίγο για το κέρδος; Μήπως κάπου ωφελεί όλο αυτό; Και ίσως ωφελεί και τη δική του τσέπη.. Αλλά ναι, σαν λαός, έχουμε την ανάγκη να πιστέψουμε στην αυθεντία και ας δούμε λίγο πώς παρουσιάστηκε αυτός ο άνθρωπος. Είναι ο άνθρωπος ο οικογενειάρχης που πιστεύει στο Θεό και στη θρησκεία, που πηγαίνει κάθε Κυριακή και ψέλνει στην εκκλησία και πρέπει να τον σεβόμαστε, άρα; Αν ήταν κάποιος άλλος; Αν ήταν ένας άνθρωπος που ήταν αναρχικός, και δεν πήγαινε, άθεος! Αλλά είχε τις ίδιες γνώσεις, θα μπορούσαμε να τον εμπιστευτούμε; Θα μπορούσαμε να τον θέσουμε επικεφαλής μιας επιχείρησης τέτοιου είδους; Είναι λίγο το πως παρουσιάζεται αυτή η αυθεντία, πώς είναι το σωστό, τι πρέπει να ναι, πρέπει να ναι οικογενειάρχης, πρέπει να πιστεύει στο Θεό. Είναι λίγο μαγικό το πώς το έχτισαν, πώς έχτισαν την εικόνα του. Πώς γίνεται να βγαίνει η λοιμοξιολόγος, η Γιαμαρέλη, να λέει, αν είναι – είναι αυτό το οποίο είναι ο κορονοϊός εντάξει; - Και να βγαίνει η Γιαμαρέλη και να λέει ότι, αν κοινωνήσεις με πίστη δεν θα κολλήσεις; Και αυτή τη γυναίκα να μην έχει παρέμβει ο εισαγγελέας και να τη κλείσει μέσα; Και όμως είναι αυθεντία και τις αυθεντίες, δεν τις πειράζουμε, απλά τις υπακούμε. Θέλουν να περάσουν την εικόνα του καλού πολίτη. Ο καλός πολίτης ποιος είναι; Είναι αυτός που πιστεύει στο Θεό, που φοράει τη μάσκα του, που πηγαίνει στη δουλειά του και που δε μιλάει. Αυτό. Αυτό, χιτίζουν την εικόνα του καλού πολίτη. Σ' αυτό ποντάρουν. είναι η πιο ξεκάθαρη μορφή συμβολικής βίας. Δηλαδή, Ότι παρεκκλίνει από αυτό θα περιθωριοποιείται.... αν δε συμμορφωθείς, θα φυλακιστείς. Αυτό είναι το μήνυμα.»

Μια παρόμοια οπτική ακολουθεί και η ερωτώμενη Νο 4 «Κάπου θέλει να οδηγήσει δε θεωρώ ότι είναι, προσωπική μου δηλαδή άποψη, συμφωνώ με αυτόν που πιστεύει και φοβάται και θέλει να προστατευτεί και να βάλει τη μάσκα του, τα γάντια του και να τηρήσει όλους τους κανόνες που δίνει το κάθε κράτος και δεν θα του πω εγώ τι είναι το σωστό. Ο καθένας κρίνει το σωστό από μόνο του. Γι' αυτό υπάρχει και η ελεύθερη βούληση. Αλλά θεωρώ ότι κάπου θέλουν να οδηγήσουν παγκόσμια πλέον τον πλανήτη, να γίνουν κάποιες ανακατατάξεις, από οικονομικής πλευράς από θέμα κοινωνικής πλευράς, από θέμα διοίκησης του κόσμου όλου οπότε η άποψη μου είναι ότι υπάρχει μια υπερβολή και ένας τρόμος, χωρίς λόγο. Για έναν ιό που είναι μια απλή γρίπη, όταν

αντίστοιχα το H1N1 πεθαίνουν οι διπλάσιοι μέσα στο χρόνο τουλάχιστον στη χώρα μου και δεν έχει γίνει ποτέ τόσο ζήτημα. Είναι πάρα πολύ υπερβολικό, οπότε θεωρώ ότι όταν ένας θηριοδαμαστής πρέπει να δαμάσει ένα λιοντάρι, θα βρει πάρα πολλούς τρόπους και όχι πάντα αρεστούς στο λιοντάρι, μέχρι να το δαμάσει, όταν το δαμάσει και θα του πει βγες έξω να κάνεις πάλι ότι θέλεις, δεν θα μπορεί, γιατί θα γυρνάει να γλύψει το χέρι που το βάρανε και παράλληλα τον τάζει, νομίζω ότι κάπως έτσι είναι η κυβέρνηση και ο λαός. Η κυβέρνηση είναι ένας θηριοδαμαστής που απλά όλη μέρα ρίχνει, ρίχνει, ρίχνει μέχρι να λυγίσει το λιοντάρι. Και είναι συγκεκριμένα ότι είναι λιοντάρι, γιατί αν ένας λαός συσπειρωθεί φτάνει πολύ πιο πάνω από τη δύναμη ενός λιονταριού. Κάτι που δεν το καταλαβαίνουμε γιατί δεν δεχόμαστε να συσπειρωθούμε ο ένας με τον άλλο. Οπότε όταν κάποια στιγμή, θα απηυδήσει το λιοντάρι, η κυβέρνηση θα συνεχίζει να κάνει, μάλλον ο θηριοδαμαστής, θα συνεχίσει να κάνει αυτό που θέλει. Και στην ελευθερία του λιονταριού, δεν θα θέλει το λιοντάρι να είναι ελεύθερο, θα θέλει να συνεχίσει το μαστίγωμα. Γιατί αυτό έμαθε και αυτό θέλει πλέον.»

Οι τρεις από τους τέσσερις συμμετέχοντες, αναφέρθηκαν στα συναισθήματα που τους δημιουργεί η επικρατούσα κατάσταση. Στο σύνολο τους διακατέχονται από αρνητικά συναισθήματα και από δυσσώονες εξελίξεις. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη Νο. 2 αναφέρεται σε «μια εικόνα που είδα από ανθρώπους οι οποίοι είναι μετανάστες, συγκεκριμένα μια φωτογραφία που είναι ένα παιδάκι, το οποίο είναι στη θάλασσα μόνο του, και προσπαθεί, έχει πέσει από τη βάρκα, και προσπαθεί να πιάσει το χέρι του πατέρα του για να σωθεί. Ένα ναυάγιο, βουλιάζει, βουλιάζει, βουλιάζει και προσπαθείς συνεχώς κατά κάποιο τρόπο να σωθείς, αλλά συνεχίζεις να βρίσκεσαι μέσα στη θάλασσα πάντα. Είτε είσαι μέσα σε ένα πλοίο, είτε είσαι μόνος σου, είτε πνίγεσαι και προσπαθείς να παλέψεις, είτε κάποιος σε βοηθάει. Ακόμα και να σε βοηθήσει δεν αλλάζει η κατάσταση η οποία βρίσκεσαι, συνεχίζεις να ζεις σ' ένα ναυάγιο. Και στη στεριά να φτάσεις, έχεις φτάσει από ένα ναυάγιο. Απροστάτευτος και μόνος, χωρίς τίποτα. Δεν νομίζω ότι μπορώ να βρω κάτι καταλληλότερο, ένα ναυάγιο. Ένας τιτανικός του '20.» Ομοίως η ερωτώμενη Νο. 4 διακατέχεται από τα αισθήματα, «αβεβαιότητα, ανασφάλεια, σίγουρα δεν μπορώ να παλέψω γι' αυτά που θέλω να κάνω και να εξελιχθώ, είτε στον τομέα, μάλλον κυρίως στον τομέα της δουλειάς, γιατί δεν ξέρεις μέσα στο επόμενο διάστημα, αν θα έχεις ένα καινούργιο lockdown ή καινούργιες πολιτικές αλλαγές, οι οποίες θα σε κρατήσουν πάλι σε χαμηλά επίπεδα, οπότε υπάρχει μια αναμπουμπούλα, μια αναταραχή και στο κομμάτι του μεταναστευτικού και στο

κομμάτι του covid που σου δημιουργούν όλο αυτό το πανικό του τι θα κάνω και πώς θα το κάνω.»Ενώ κλείνοντας, η ερωτώμενη Νο 3 αισθάνεται θλίψη απέναντι σε όλες τις αλλαγές που χαρακτηρίζουν την εποχή, «με θλίβει πάρα πολύ αυτό το οποίο βιώνω. Με θλίβει που έχω κλειστεί σε ένα σπίτι με το φόβο του θανάτου, με θλίβει όλα αυτά τα ποία γίνονται στη Μυτιλήνη, στα hotspot, με ανθρώπινες ψυχές που στοιβάζονται ενώ η χώρα οικονομεί πάνω σ' αυτό. Πραγματικά, βγάζει κέρδος από αυτά τα οποία δίνονται από την Ευρωπαϊκή ένωση για να γίνουμε εμείς το «χαυτήρι» των ψυχών εδώ πέρα. Με θλίβει πάρα πολύ αυτό το ποίο έρχεται στο εργασιακό, γιατί ναι μεν εγώ έχω μια δουλειά αυτή τη στιγμή, αλλά δε μπορώ να δεχτώ όταν λέω στους γνωστούς μου ότι παίρνω 800 ευρώ, «εντάξει, καλά είσαι. Δεν είμαι καλά. Και δεν είναι καλά αυτοί που παίρνουν 550 γιατί τόσο είναι ο βασικός, 550. Και δεν είναι καλά, αυτοί που μένουν άνεργοι και χάνουν τη δουλειά τους, με τη δικαιολογία του κορονοϊού και της κρίσης αυτής της οποίας έρχεται, γιατί π.χ ο κορονοϊός είναι μια πρόφαση γι' αυτό το οποίο έρχεται και αυτό που έρχεται δεν είναι η ασθένεια, είναι κάτι άλλο. Δε ξέρω αν έχεις δει ή αν έχεις διαβάσει το Ρινόκερο του Ιονέσκο που είναι θέατρο του παραλόγου και όλοι ξαφνικά αρχίζουν και μετατρέπονται σε ρινόκερους και αυτός είναι ο μόνος ο οποίος μένει άνθρωπος και στο τέλος φωνάζει ότι δε θα συνθηκολογεί. Κάπως έτσι νιώθω και εγώ. Ότι ξαφνικά όλα αρχίζουν και πάνε με τη μάζα και είμαι εγώ και κάνα δυο ακόμα, που είμαστε οι τρελοί και το βλέπουμε, αλλά οι υπόλοιποι δε το βλέπουν, δε γίνεται να είναι συνάδελφος μου, να του κάνουν μείωση στη δουλειά με τη πρόφαση του κορονοϊού και των οικονομικών δυσκολιών που έρχονται και αυτός να το δέχεται και να το δέχεται και άκριτα. Και όταν πηγαίνω και να του λέω «ότι ξέρεις κάτι; Το καταλαβαίνεις ότι αυτό είναι μια πρόφαση; Γιατί στον ίδιο μήνα, έκανε αύξηση σε εμένα και μείωση σε εσένα, άρα δε γίνεται αυτό το οποίο λέει, ότι δε βγαίνει», και συνεχίζει να πιστεύει, αυτό το οποίο του σερβίρουν. Ότι ο εργοδότης δε βγαίνει και ότι ο κορονοϊός του στοίχισε πάρα πολύ. Άρα λοιπόν είναι αυτό, αυτό το οποίο είπα και πριν και τοποθετήθηκα πάνω σε αυτό, ότι ο κορονοϊός και όλη αυτή η μόδα και ο φόβος του εγκλεισμού, και ο φόβος του θανάτου είναι κάτι για να μπορέσει, αρχικά γι να δει το πόσο πειθήνιοι είμαστε και είμαστε πάρα πολύ πειθήνιοι, ακόμα και τον εαυτό μου έπιασα να είμαι πειθήνια σε αυτό και σε δεύτερο χρόνο, με αυτή τη πρόφαση μπορούν να το χρησιμοποιήσουν για μεγάλες κοινωνικό οικονομικές αλλαγές. Και να το δεχτούμε, να δεχτούμε ότι πια θα χάσουμε τη δουλειά μας γιατί υπάρχει ένας αόρατος εχθρός, να δεχτούμε ότι θα γίνει μείωση μισθού γιατί υπάρχει αυτός ο αόρατος εχθρός,

υποτίθεται ότι κλειστήκαμε και μείναμε στα σπίτια μας σχεδόν 2 μήνες για να θωρακιστεί το σύστημα υγείας. Ποιο σύστημα υγείας θωρακίστηκε; Μας κοροϊδεύουν και κανένας δε παίρνει χαμπάρι τίποτα. Ποιες προσλήψεις έγιναν; Σε γιατρούς, σε νοσηλευτές πώς θωρακίστηκε το σύστημα υγείας; Με το να κάνω συμβάσεις με ιδιωτικές κλινικές τις οποίες τις πληρώνω 300 τοις εκατό πάνω για να κερδίσουν και αυτοί και σε περίπτωση ανάγκη να τους επιστρατεύσω; Γιατί έτσι θωρακίστηκε το σύστημα υγείας. Παρόλα αυτά, για κάποιο λόγο, δεν άνοιξε κανένα ρουθούνι. Έδωσαν 6,5 εκ. ευρώ σε μάσκες, αποτυχημένες μάσκες για τα παιδιά, οι οποίες δεν εφαρμόζαν στο πρόσωπο τους ενώ με 6,5 εκ. ευρώ μπορούσαν να στελεχώσουν κλινικές, να ανοίξουν εντατικές, να ανοίξουν νοσοκομεία. Και όμως όχι. Δε θα αφήσουν ούτε τα πόμολα και δε μιλάω μόνο γι αυτή τη κυβέρνηση.»

5.6. Η Λήθη Κυριαρχεί και η Ταυτότητα Συρρικνώνεται

Η συγκεκριμένη θεματική ασχολείται με το κομμάτι της μνήμης και της ιστορίας. Ο ερωτώμενος Νο 1 αναφέρει, «δεν τη γνωρίζουμε, αν τη γνωρίζαμε θα ήταν λίγο καλύτερα τα πράγματα. Καταρχήν σε κάνει καλύτερο άνθρωπο αν γνωρίζεις πέντε πράγματα γενικά για την ιστορία. Ας πούμε σε ένα τελευταίο βιβλίο που διάβασα η μεγαλύτερη γενοκτονία που πραγματοποιήθηκε πλην των Γερμανών όπως είπες το Άουσβιτς, ήταν το 1942 – 1943 που μέσα σε 9 μήνες πέθαναν από αστιτία 3,2 εκ. κόσμος, από αστιτία. Δεν υπάρχουν τόσα πολλά θύματα σε τόσο χρονικό διάστημα μικρό, που όλη η Ουκρανία και οι Ουκρανοί που έχω μια φίλη, δεν το ήξερε. Δεν το ήξερε αυτό το γεγονός ας πούμε.» Αντίστοιχα η ερωτώμενη Νο. 4 αναφέρει, «Δεν νομίζω ότι υπάρχει έλληνας να γνωρίζει την ιστορία το οποίο είναι κάτι πάρα πολύ βασικό και όχι μόνο την ιστορία της Ελλάδας και την ιστορία του κόσμου γενικότερα που έχουν γίνει αλλαγές. Σαν χώρα, θεωρώ ότι δεν έχουμε πολύ καλή μνήμη και συνηθίζουμε πράγματα και δεν θυμόμαστε τις αντιδράσεις που κάναμε σε κάτι άλλο πιο πριν και κρατάμε λίγο η μνήμη μας σαν τα χρυσόψαρα, μέχρι να τελειώσουν οι ειδήσεις των 8. Την ιστορία γι' αυτό τη διαβάξεις όχι απλά για να ξέρεις τι έγινε το 1942 ή τι έγινε το 1821 ή τι έγινε στην Ευρώπη, τη διαβάξεις γιατί σου εξηγεί κάποια λάθη από κάποιους που δεν ξέρανε. Και σου λέει, ξέρεις κάτι; Άμα θες μη το ξανακάνεις, μη την επαναλάβεις την ιστορία και ξαναφέρεις το ίδιο βιβλίο απλά γραμμένο με άλλα ονόματα και με άλλη χρονολογία. Φρόντισε για το καλό σου και αν όχι για το δικό σου,

γιατί μπορεί να δε μη σε νοιάζει, φρόντισε για το καλό των ανθρώπων που φέρνεις στον κόσμο και των μετέπειτα γενεών. Οπότε θεωρώ ότι αν όντως μας ένοιαζε ο πολιτισμός και η ιστορία θα μπορούσαμε να είμαστε λίγο καλύτεροι σαν άνθρωποι και να κάναμε καλύτερες πράξεις. Οι καλύτερες πράξεις, φέρνουν καλύτερα αποτελέσματα και μια συλλογικότητα σε μεγαλύτερα ποσοστά. Πάντα θα υπάρχουν φασίστες, πάντα θα υπάρχουν κακοί μπάτσοι, πάντα οι καλοί μπάτσοι, πάντα οι εθνικιστές, πάντα θα υπάρχουν και γι αυτό υπάρχουν και όλες αυτές οι ορολογίες. Γιατί έχουμε μάθει να υπάρχει μια ταμπέλα αλλά από την στιγμή που θα υπάρξει και θα συνεχίσει να υπάρξει, φρόντισε να κάνεις κάτι καλύτερο, να μην επαναλαμβάνεις ένα story.» Την ίδια προσέγγιση έχει και η ερωτώμενη Νο. 3, «Είμαστε ένας λαός που δυστυχώς, δεν διατηρούμε την μνήμη μας ξεκάθαρη και πέφτουμε πολύ εύκολα στη λήθη. Η μνήμη μας κρατάει, όσο κρατάνε οι ειδήσεις των 8. Την ιστορία την γνωρίζουμε μονόπλευρα, γνωρίζουμε μόνο τη μία πτυχή, γνωρίζουμε μόνο τη μια πλευρά ας πούμε της πολυθρόνας. Γνωρίζουμε μόνο τα κατορθώματα ή τους διωγμούς μας. Δεν γνωρίζουμε τίποτα από αυτά που προκαλέσαμε εμείς σαν λαός. Άρα, η οπτική της ιστορίας είναι εθνικιστική και αυτή. Όπως νομίζω όλες οι ιστορίες, δε ξέρω, ίσως τα κράτη τα οποία έχουν μια κουλτούρα συνυφασμένη με τη θρησκεία, η ιστορία τους είναι πιο εθνικιστική. Όταν εμείς, σαν έλληνες χριστιανοί, γκρεμίζαμε ναούς ως ειδωλολατρικά κτίρια και κυνηγούσαμε ειδωλολάτρες, ήταν Δευτέρα πρωί. Όταν όμως η Αγία Σοφία, έγινε τζαμί, που δεν μας ανήκει κιόλας αν το δούμε τελείως αντικειμενικά- και μεν είναι μνημείο της Unesco, που ίσως θα πρέπει λίγο να το εξετάσουμε πολιτιστικά, για ποιο λόγο να μετατραπεί σε χώρο λατρείας, γιατί όταν μετατρέπεται ένα μνημείο της Unesco σε χώρο λατρείας, ενδεχομένως να υπάρχει και μια φθορά, τελείως πολιτιστικά όμως δεν είναι πια η Αγία Σοφία, δεν μας ανήκει εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Άρα με τη θεωρία της κτίσης, οι Τούρκοι μπορεί να το κάνουν ότι θέλουν και ότι γουστάρουν. Αν εμείς αύριο, θέλουμε να κάνουμε τον Παρθενώνα, μπαρ, μπορούμε να το κάνουμε, δεν θα μας πει κανένας γιατί το κάνατε μπαρ. Ενδεχομένως, αυτό βάζω ως υποσημείωση, ότι είναι ένα μνημείο, οπότε κάπως πρέπει να υπάρχει ένα κριτήριο για την ιστορία της υπόθεσης. Αλλά ξαφνικά η Αγία Σοφία, γίνεται τζαμί και, και, και, όμως ναι και εσύ έχεις κάνει εγκλήματα στο όνομα της θρησκείας και με σήμα το σταυρό, σταυροφορίες. Και εσύ γκρεμίζεις τζαμιά στη Κομοτηνή και εσύ έχεις γκρεμίσει ναούς και το είχες κάνει και αυθαίρετα. Εδώ, δεν δικαιολογώ την πράξη, γιατί και εμένα με ενόχλησε, κυρίως για το πολιτιστικό της υπόθεσης και νομίζω ότι είμαι ξεκάθαρη σ’

αυτό. Όταν ένα μνημείο αρχίζει και χρησιμοποιείται με κάποιο τρόπο, θα υπάρξει φθορά. Αν εγώ πάω αύριο και κάνω τον Παρθενώνα, ένα μπαρ, θα υπάρξει φθορά, ή τον κάνω εκκλησία. Ε, άρα πρακτικά, έχουν κάθε δικαίωμα να το κάνουν, δεν μας ανήκει, δεν είναι δικό μας. Άλλο που ο κάθε Έλληνας έχει ονειρώξει με αυτό, ότι κάποια στιγμή θα γίνει ξανά δικό μας. Δεν μας ανήκει, είναι δικό τους. Όταν εσύ λοιπόν, έχεις πάει και έχεις κάνει ζημιά σε πράγματα που δεν σου ανήκουν πώς έχεις την απαίτηση αυτή;» Ξεχνάμε πάρα πολύ γρήγορα και πέφτουμε πάρα πολύ γρήγορα σε λήθη. Έχουμε εύκολα ναρκωτικά για να μπορέσουμε να ξεχαστούμε. Είμαστε ένας λαός που έχουμε εύκολα, του δίνεις ένα όπιο εκεί πέρα και ξεχνιέται. Είτε είναι το ποδόσφαιρο επί χούντας, είτε είναι οι δρόμοι επί χούντας, είτε είναι ο κορωνοϊός. Είτε είναι... μπορείς πάρα πολύ εύκολα να μας αποπροσανατολίσεις. Δεν ξέρω, είναι πολύ απλό και δεν ξέρω γιατί δεν το βλέπουν. Μετά τη μεταπολίτευση, μας κυβερνούσαν οι ίδιοι άνθρωποι και να η κατάληξη. Νομίζω ότι η ιστορία θα επαναληφθεί και επαναλαμβάνεται. Αυτό να δούμε λίγο το πώς επαναλαμβάνεται η ιστορία. Το ότι ναι ρίζαμε μια χούντα. Γιατί; Για να φέρουμε μια άλλη νόμιμη εκλεγμένη;» Μια διαφορετική προσέγγιση ακολουθεί η ερωτώμενη Νο 2, «Δεν είναι ότι δεν έχουμε μνήμη απλά δεν έχουμε επιλέξει ο καθένας σαν μονάδα να τα τηρήσει όλα αυτά. Είτε είναι οι διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, είτε γιατί έχει διαφορετικές πολιτικές πεποιθήσεις οπότε ανάλογα με πως μεγαλώνει και βιώνει μια κατάσταση αλλάζει και αυτά που σκέφτεται. Δεν είναι ότι δεν θυμάται, ότι δεν θυμάται τις επαναστάσεις που έχουν συμβεί, το ότι οι άνθρωποι έχουν παλέψει. Έχει άγνοια. Άμα δε γνωρίζεις δε μπορείς να ξεχάσεις κάτι που δεν ξέρεις».

Στους λόγους που δεν θυμόμαστε την ιστορία μας, οι απόψεις δίσταται. Υπάρχει μια σύμπτωση μεταξύ της ερωτώμενης 2 και της ερωτώμενης Νο 3, η οποία υποστηρίζει με τη σειρά της ότι, «έχουμε άγνοια και λίγο δεν κοιτάμε τον παραδίπλα μας, δε κοιτάμε καθόλου το παραδίπλα. Τρώγε το φαί σου, αγάπα το κελί σου, διάβαζε πολύ». Από την άλλη ο ερωτώμενος Νο. 1 αντιλαμβάνεται μια αδιαφορία για το πολιτικό γίνεσθαι και συγκεκριμένα αναφέρθηκε στο κομμάτι του Δημοψηφίσματος, ότι κανείς δεν θυμάται και δεν γνωρίζει για ποιο λόγο πραγματοποιήθηκε. Επιπρόσθετα επιστρατεύει και τον «Εθνομηδενισμό» αναφέροντας χαρακτηριστικά, «υπάρχει και εθνομηδενισμός. Δηλαδή, θα σου πω το πιο απλό παράδειγμα. Εμείς, στο χωριό όταν ήμασταν, γιατί εγώ ήρθα στην Αλεξανδρούπολη στη δ δημοτικού, α-β-γ-δημοτικού κάθε Παρασκευή που γινόταν έπαρση σημαίας, τραγουδούσαμε τη

Μακεδονία τη ζακουστή. Και τώρα μετά από 20 χρόνια να έτσι καλή ώρα σε ένα τραπέζι με 5 άτομα που μιλούσα, λέω γιατί την απαγόρευσαν τη Μακεδονία τη ζακουστή; Λέει γιατί σπέρνει διχόνοια ανάμεσα στους λαούς. Ότι είναι κ καλά ένα προκλητικό τραγούδι ας πούμε. Ένα παράδειγμα. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ότι τώρα στα σχολεία πολλοί διδάσκονται ότι στη Σμύρνη, η προηγούμενη Υπουργός του Σύριζα, έχει περάσει στα βιβλία του δημοτικού ή του Γυμνασίου αν δεν απατώμαι, που λέει ότι υπήρξε συνωστισμός στη Σμύρνη όχι ότι καιγόταν και ότι τους πνίγαν. Δεύτερο παράδειγμα τώρα αυτό. Τρίτο παράδειγμα είναι ότι διδάσκουν στον Έλληνα την ηττοπάθεια. Να είναι ηττοπαθείς. Δηλαδή συμβαίνουν τόσα γεγονότα σ αυτό τον τόπο που δεν άνοιξε ρουθούνι για τίποτα και για κανέναν λόγο ας πούμε». Ενώ, η ερωτώμενη Νο. 4 θεωρεί ότι υπάρχει μια ημιμάθεια, «είναι λίγο το ποσοστό των ανθρώπων που ξεκινάει κάτι και το ολοκληρώνει και το τελειώνει και μαθαίνει και ξέρει, δεν είναι να μάθεις για να το πεις ποιηματάκι για να ξέρεις τι έγινε ιστορικά, είναι για να αφομοιώσεις κάποια πράγματα και να εξελιχθείς. Γιατί αυτό γίνεται στον κόσμο, γεννιόμαστε για να υπάρχει εξέλιξη, αλλιώς θα ήμασταν ακόμα στις σπηλιές. Υπάρχει λοιπόν μια ιστορία και μια εξέλιξη, πάρτην και δείζτην κάπου καλύτερα μη την επαναλαμβάνεις απλά. Και όλο αυτό της ημιμάθειας ξεκινάει καθαρά από το σπίτι, το να βγαίνει ο άλλος και να λέει επειδή το παιδί μου δε θέλω να φοράει μάσκα στο σχολείο, ας μη πάει ένα χρόνο σχολείο, δε τρέχει κάτι ούτε το ένα βάλει μάσκα συμφωνώ ούτε το να μη πάει το παιδί στο σχολείο συμφωνώ. Δεν υπάρχει, ενσυναίσθηση του τι λέμε, δεν υπάρχει, αν μπορούσε να υπάρχει ένα μπιμπερ στο μυαλό μας την ώρα που λες τη μια χαζομάρα μετά την άλλη, να σου χτυπάει ένα ηλεκτροσόκ, να ξυπνάς, κάτι... να καταλαβαίνεις ότι δεν στέκει αυτό που λες. Φρόντισε από το σπίτι το παιδί σου να πάρει κάποιες αρχές και μια ηθική, εξέλιξε το και μάθε του το πολιτισμό, όχι μόνο της χώρας σου, τον ανθρώπινο πολιτισμό γενικότερα και αυτό μετέπειτα θα βρει το δρόμο του και θα το αναπτύξει. Όταν λοιπόν δε το μαθαίνουμε από το σπίτι μας γιατί η απέναντι φωνάζει όλη μέρα στο παιδί της το οποίο είναι 6 χρονών και θηλυπρεπίζει και του λέει ότι είσαι γκέι και το κράζει, αυτό το παιδί θα μεγαλώσει με αυτή τη νοοτροπία, όταν ο πατέρας του λέει γι' αυτό δε σε κάνουνε παρέα στο σχολείο γιατί πας και κάνεις παρέα με τους αλβανούς, το παιδί σου θα μεγαλώσει με αυτή τη νοοτροπία. Όταν λοιπόν από το σπίτι δεν υπάρχει βάση και αρχή, δεν θα υπάρξει καμία εξέλιξη, καμία ιστορική, τίποτα μάλλον φυσιολογικό που θα πρέπει να μάθεις και να το αφουγκραστείς και να το πας παραπέρα και στο κομμάτι των σχολείων

προφανώς και δεν υπάρχει καμία εξέλιξη πια. Δεν υπάρχει η γνώση. Σου λέει η εγκύκλιος του υπουργείου θα διδάξεις μέχρι εκεί, αναμασημένη τροφή και κάποιος θα μάθει παπαγαλία κάποια πράγματα για να τα πει, να πάρει βαθμό να τελειώσει. Και περνάνε στα πανεπιστήμια τα παιδιά, όχι μόνο την ιστορία, χωρίς να ξέρουνε, τι έχουνε κάνει στη ζωή τους. Ζούμε με το άγχος των πανελληνίων ενώ δεν έχουμε μάθει πέντε βασικά πράγματα. Αυτό θεωρώ ότι είναι το μεγαλύτερο και το χειρίστο πρόβλημα που υπάρχει και φέρνει ως αποτέλεσμα όλα τα' άλλα και όλη τη ξενοφοβία και όλο αυτό το φασισταριό στο μυαλό μας. Γιατί δεν ανοίγουμε λίγο τους ορίζοντες μας, βάζουμε αυτές τις παρωπίδες που μας δώσανε και απ πάμε, τελείωσε. Δεν ανοίγουμε λίγο τους ορίζοντες μας να δούμε ότι υπάρχει και άλλος δίπλα σου, υπάρχει και άλλος απέναντι σου, και λέγεται συνάνθρωπος και πρέπει να κάνεις και εσύ κάτι όπως θες να κάνουνε και για εσένα.»

Εκτός από το κομμάτι της ιστορίας, οι ερωτώμενοι συμφώνησαν καθολικά στο γεγονός ότι σαν λαός δεν έχουμε ταυτότητα. Ο ερωτώμενος Νο. 1 επισήμανε ότι, «άμα δεν ξέρεις από πού προέρχεσαι δεν ξέρεις και που πας», ενώ η ερωτώμενη Νο 2 θεωρεί ότι, «πιστεύουμε ότι τη τιμάμε αλλά ουσιαστικά τη καταπατάμε. Και όχι δεν πιστεύω ότι έχουμε ταυτότητα. Αντίστοιχα η ερωτώμενη Νο. 4, «δεν μπορώ να θέσω ότι έχουμε ταυτότητα, όταν δε γνωρίζουμε τίποτα, γιατί το να ξέρω όλα τα νέα της Αμερικής απ' έξω και να μη ξέρω της χώρας μου, είναι λίγο λάθος. Ξεκίνα από τα βασικά, από την άλφα βήτα και αν πήγαινε και παραπέρα, προφανώς, γι' αυτό είπα να ανοίξουμε τους ορίζοντες μας. Δεν νομίζω ότι υπάρχει πλέον ξεκάθαρη ταυτότητα όταν ο άλλος θεωρεί τον εαυτό του Ελληνάρα, χωρίς να τον νοιάζει το τι κάνει. Γιατί εγώ είμαι ελληναράς και θα παρκάρω εδώ, γιατί είμαι ελληναράς και έχω το δικό μου Κ.Ο.Κ. Γιατί εγώ είμαι ελληναράς και συμπεριφέρομαι έτσι στο σπίτι μου και στο παιδί μου. Μάθε κάποια πράγματα και κάντα κάτι, δημιούργησε». Ενώ η ερωτώμενη Νο.3 διαφοροποιείται ελάχιστα από τις ανωτέρω λέγοντας ότι «νομίζω ότι έχουμε διαστρεβλωμένη ταυτότητα. Νομίζω ότι τη ταυτότητα, τη χρησιμοποιούμε τελείως εθνικιστικά και όχι πολιτιστικά. Η πλειονότητα των ανθρώπων και της κοινωνίας χαιρέται πάρα πολύ που είναι έλληνες. Χαίρεται πάρα πολύ που βγάλαμε, βγάλαμε τέλος πάντων, πρόγονοι μας είναι ο Μέγας Αλέξανδρος, ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, αλλά κανένας δεν έχει μελετήσει τι πραγματικά έκαναν αυτοί οι άνθρωποι. Απλώς χαιρόνται, έτσι για να χαρούν, γιατί είναι παγκοσμίως γνωστοί. Δεν έχουν μελετήσει τι έχουν γράψει αυτοί οι άνθρωποι, τι έχουν κάνει αυτοί οι άνθρωποι. Άρα λοιπόν το

χρησιμοποιούν πιο πολύ για εθνικιστικούς λόγους. Αχ εμείς που φέραμε τη Δημοκρατία, ο μεγάλος στρατηλάτης ο Μέγας Αλέξανδρος, που, που, που, που εμείς οι Αρχαίοι, κανένας δεν έχει εμβαθύνει σε αυτό. Είμαστε ένας λαός, που ασχολήθηκε πάρα πολύ με τη τέχνη, νομίζω από τα αρχαία χρόνια, ήμασταν αυτοί που ασχοληθήκαμε με το θέατρο, που ασχοληθήκαμε με τη κωμωδία, τη τραγωδία, που πολιτιστικά, σαφώς ήμασταν πάρα πολύ μπροστά από πολλούς λαούς ή ήμασταν πάρα πολύ καλά μάλλον γιατί δεν είναι θέμα σύγκρισης. Και σκέψου λίγο, αναλογίσου, πόσοι άνθρωποι πηγαίνουν θέατρο σήμερα; Πόσοι άνθρωποι θα δεις και θα τους πεις «μου αρέσει το θέατρο», δε θα βγω να πάω για ποτό, μου αρέσει το θέατρο. Το βλέπω στο κύκλο μου, στους ανθρώπους, σε νέους ανθρώπους. Δεν το καταλαβαίνω πώς γίνεται, άνθρωπος στην ηλικία μου, να μην έχει πάει ούτε μια φορά θέατρο, να μην έχει δει τραγωδία, Αρχαία τραγωδία. Ναι μεν οι αρχαίοι που ασχολήθηκαν με το θέατρο αλλά δεν έχεις πάει να δεις, ούτε μια αρχαία τραγωδία ή μια κωμωδία ή ένα αρχαίο θέατρο. Να δες, να καταλάβεις πώς είναι το σκεπτικό; Και αν το αντιπαραβάλλουμε λίγο με τους Άγγλους, το σαιξπηρικό θέατρο, όπου και αυτοί έχουν σπουδαίο πολιτισμό στο θέατρο, πόση διαφορά υπάρχει στους δυο λαούς; Οι Άγγλοι το θεωρούν διασκέδαση, το θεωρούν τροφή για τη ψυχή, το θεωρούν τέχνη. Είναι κάτι το οποίο τους αρέσει. Έχουν επενδύσει σε αυτό και εμείς δεν το θεωρούμε καν διασκέδαση. Καν διασκέδαση. Πόσοι άνθρωποι πηγαίνουν θέατρο; Πόσοι άνθρωποι θα διαθέσουν αυτά τα 15 ευρώ για να πάνε να δούνε μια παράσταση; Είτε καλή είτε κακή, απ' όλες αποκομίζεις κάτι. Και πόσοι άνθρωποι θα διαθέσουν 20 ευρώ για να πάνε στα μπουζούκια; Άρα ναι, το χρησιμοποιούμε με πολύ λάθος την ταυτότητα μας.»

Μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων αναδύθηκε και το κομμάτι της αλληλέγγυας κοινωνίας των συμπολιτών. Η ερωτώμενη Νο 4 ανέφερε ότι, «η συλλογικότητα υπάρχει μεμονωμένα, υπάρχει στους 10, 20 ανθρώπους που θα πάνε να βοηθήσουν τους μετανάστες, υπάρχει στους 10, 20 ανθρώπους όπου θα μαγειρέψουν και θα πάνε στην Ομόνοια να δώσουν φαί είτε είναι μετανάστες είτε έλληνας άστεγος, υπάρχει αυτός ο ένας που θα περάσει και θα έχει πάρει το σάντουιτς του και ξαφνικά θα δει τον άλλο που είναι άστεγος και θα πει έλα πάρτο γιατί εγώ έχω σήμερα. Υπάρχουν μεμονωμένες κινήσεις και όχι μεγάλες και έμπρακτες, σε σύνολο δηλαδή. Όστε να γίνει κάτι, να αλλάξει το νόμισμα, να γυρίσει από την άλλη τη πλευρά. Θέλει δύναμη για να το κάνεις αυτό». Καθώς και η ερωτώμενη Νο 3 επισήμανε, «ότι ποτέ δε σκίζαμε τις κυλόττες μας. Δεν νομίζω ότι ποτέ ήμασταν φουλ αλληλέγγυοι και ο ένας

για τον άλλος και, και. Και. Κάπως ίσως συσπειρώνομαστε σε μερικά πράγματα, αλλά όχι σε όλα. Υπάρχει, αναγνωρίζω ότι υπάρχει μια συσπείρωση ανά διαστήματα. Αλλά αυτή η συσπείρωση εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένους σκοπούς. Δεν θα συσπειρώνομασταν ποτέ για την πείνα στην Αιθιοπία, ούτε για τη κλιματική αλλαγή. Είναι λίγο πολύ, λειτουργούμε λίγο περίεργα. Ε, όχι δεν υπάρχει αλληλεγγύη σίγουρα. Δεν υπάρχει αλληλεγγύη στις μέρες μας και το βλέπεις καθημερινά, το βλέπεις από το ότι λιποθυμάει κόσμος στο δρόμο και δεν τρέχεις να τον βοηθήσεις γιατί θεωρείς ότι έχει κορονοϊό, αυτός που λιποθύμησε τέλος πάντων. Το βλέπεις ότι είναι ελάχιστοι αυτοί οι οποίοι βοηθούν, στα χοτ σποτ και βοηθούν πραγματικά, όχι είμαστε, κοιτάμε λίγο τη βολή μας, τον καναπέ μας, τη βολή μας, τη ζωή μας». Η ερωτώμενη Νο 2 διακρίνει την συγκεκριμένη περίοδο «έναν εκνευρισμό, μια έλλειψη ανθρωπιάς, από διάφορα περιστατικά, ακόμα και αν μπει κάποιος χωρίς τη μάσκα του συγκεκριμένα με αυτή τη κατάσταση, και δεν υπάρχει κανένα ίχνος ανθρωπιάς. Και άσχετα με τον ιό, παλαιότερα πχ. Πριν ένα χρόνο, όταν θα έμπαινε ένας άνθρωπος μεγαλύτερης ηλικίας μέσα στο μετρό, η σε ένα λεωφορείο ή σε οποιοδήποτε μέσο μεταφοράς έχει επιλέξει να κινηθείς, σπάνια μεν αλλά γινόταν, θα σηκωνόταν ένας νεαρός να κάτσει, μόνο και μόνο από το κομμάτι της ευγένειας. Ότι γνωρίζεις ένας άνθρωπος ηλικιωμένος έχει μεγαλύτερη ανάγκη να ξεκουραστεί και να κάτσει από το να παραμείνει όρθιος. Πλέον, όχι μόνο δε συμβαίνει αυτό, αλλά θα μπουν στη διαδικασία να τσακωθούν. Παρατηρώ έναν υπερβολικό εκνευρισμό σε όλα τα κομμάτια, είτε στη προτεραιότητα της θέσης, είτε στη προτεραιότητα να μπει μέσα στη πόρτα, να μπει μέσα στο μετρό. Θα σπρωχτείς με τον άλλο γιατί πήγε να μπει πρώτος και εσύ μπήκες δεύτερος. Για πράγματα δηλαδή που είναι απλά καθημερινά και είναι μηδαμινά δεν είναι τίποτα, απλά θέμα ευγένειας, παρακαλώ περάστε θα μπει ο άλλος στη διαδικασία να τσακωθεί, έχει θυμό μέσα του. Βλέπω απόλυτη θλίψη, δηλαδή θα μπω μέσα στον ηλεκτρικό και θα δω έναν άνθρωπο να χαμογελάει και θα μου κάνει εντύπωση που χαμογελάει, χαμογελάνε τα μάτια του ουσιαστικά γιατί δεν βλέπω χαμόγελα. Και ένα περιστατικό που μου έκανε τρομερή εντύπωση, είναι που μπήκε μια μαμά με το παιδάκι της μέσα και είχε μια μάσκα δεν είχε δυο μάσκες και έδωσε τη μάσκα της στο παιδάκι της και πέσανε όλοι να τη φάνε. Τσακωθήκανε, τη βρίσανε, την είπανε ανεύθυνη, ότι δεν μπορεί να μεγαλώσει το παιδάκι της, δηλαδή έχουμε μπει στη διαδικασία πλέον να προσπαθούμε να φάμε ο ένας τον άλλο. Όταν ας πούμε πας και τσακώνεσαι με τον άλλο για να κάτσεις στη θέση, και δεν κρατάς απόσταση ενός ή δυο μέτρων που επιβάλλεται, και μπαίνεις στη

διαδικασία και τσακώνεσαι με αυτόν τον άνθρωπο, δεν σε νοιάζει ότι κάθεται απέναντι σου, αλλά σε νοιάζει ότι μπήκε η μαμά με το παιδάκι και δεν φορούσε μάσκα. Δηλαδή χαλάμε φαιά ουσία στο τι; Στο να τη πούμε ο ένας στον άλλο; Να προσέξει, ενώ εμείς οι ίδιοι δεν προσέχουμε; Ουσιαστικά προσπαθούμε να ζεσπάσουμε κάπου όλο αυτό που έχει δημιουργηθεί μέσα μας. Και αν μπορούσα με μια λέξη να το εκφράσω, που μου έρχονται χιλιάδες, είναι ότι προβάλλουμε κάτι ως λάθος, το οποίο μας έχουνε περάσει για να μπει στη καθημερινότητα μας και να ναι αυτό το οποίο μας ενοχλεί, για να μη βλέπουμε τα υπόλοιπα προβλήματα που συμβαίνουν και όλα αυτά που προσπαθούν να μας περάσουν και μας περνάνε. Το ότι εγώ θα μπω στη διαδικασία να τσακωθώ μαζί σου, επειδή εσύ δεν προστατεύεις τον εαυτό σου και εμένα μετέπειτα, από τον ιό, που δεν θα φορέσεις τη μάσκα και δεν μπαίνω στη διαδικασία να διαμαρτυρηθώ γιατί μου χαμηλώνεις τον μισθό μου, γιατί με κλείνεις μέσα, γιατί δεν μ αφήνεις ελεύθερο, και ουσιαστικά μπαίνω στη διαδικασία να τσακωθώ με έναν συνάνθρωπο που περνάει το ίδιο, δεν ξέρω πώς να το εκφράσω. Συναισθηματικός εξαναγκασμός για την επιβίωση.» Ενώ από την άλλη ο ερωτώμενος Νο 1 επικεντρώνεται στο γεγονός «είμαι τρίτης γενιάς πρόσφυγας και θα μας κάνουν ρατσιστές. Πώς να δεχτούμε εμείς, πώς να καλοδεχτούμε εμείς έναν πρόσφυγα σε εισαγωγικά όταν έρχεται εκεί πάνω και πετάει πέτρες; Πετάει πέτρες, σπάει αυτοκίνητα, πώς μετά να τον καλοδεχτώ εγώ μετά στον τόπο μου; Δεν γίνεται να τον καλοδεχτείς. Οι δικοί μου παππούδες, όταν ήρθαν εδώ δεν πέταζαν σε κανέναν πέτρες. Δεν ενόχλησαν κανέναν.» Επισημαίνει ότι τα περισσότερα από αυτά τα γεγονότα είναι κατασκευασμένα και ότι μέχρι και οι πιο αφελείς το αντιλαμβάνονται.

Τέλος, οι δύο από τους τέσσερις συμμετέχοντες ανέλυσαν λίγο περισσότερο την έξαρση των ρατσιστικών επιθέσεων που διακρίνεται στην ελληνική κοινωνία. Η ερωτώμενη Νο 3 θεωρεί ότι η αύξηση αυτή των ρατσιστικών επιθέσεων έγκειται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι «πλέον δε φοβούνται να πουν ότι είναι ρατσιστές, γιατί το ντύνουν λίγο με το μανδύα του εθνικισμού. Όχι του εθνικισμού... Με το μανδύα του πατριώτη. Πλέον δε ντρέπονται να τα κάνουν αυτά γιατί θεωρούνται ότι είναι πατριώτες και γυρνάνε και κατηγορούν το Ερντογάν για εθνικισμό, ενώ εμείς κάνουμε ακόμα χειρότερα ή ίσως κάνουμε τα ίδια... Νομίζω ότι πλέον έχουν ξεθαρρέψει γιατί δε θεωρούν τον εαυτό τους εθνικιστές, θεωρούν τους εαυτούς τους πατριώτες, άσχετα αν δε ξέρουν να γράψουν σωστά ελληνικά. Δεν έχει σημασία αυτό, που κάνουν ορθογραφικά, συνεχίζουν να θεωρούν τον εαυτό τους πατριώτη. Ότι θα έρθουν να τους

πάρουν τις δουλειές, γιατί πάντα έτσι ήμασταν, οι Αλβανοί έφταιγαν που εμείς ήμασταν τεμπέληδες και δε πηγαίναμε να δουλέψουμε, οι Αλβανοί έφταιγαν που μας έπαιρναν τις δουλειές, μετά ήταν οι Πακιστανοί, μετά ήταν οι Σύριοι, μετά ήταν οι Ρουμάνοι που είναι δολοφόνοι. Είμαστε ένας λαός που έχουμε μάθει να βάζουμε ταμπέλες για τα δικά μας προβλήματα. Έχουμε μάθει να πετάμε το μπαλάκι της ευθύνης κάπου αλλού. Που έχουμε μάθει να κρυβόμαστε λίγο, πίσω από το δάχτυλο μας και βολεύει πάρα πολύ να θεωρείς ότι για τα δικά σου προβλήματα, φταίνε οι άλλοι. Είναι πάρα πολύ βολικό και ατομικά και κοινωνικά. Νιώθουν πιο ασφαλείς να εκφράσουν τις απόψεις τους, πολύ πιο ασφαλείς! Όταν ο πατριώτης – εντός εισαγωγικών- νιώθει ελεύθερα να εκφράσει την άποψη του φυσικά και θα την εκφράσει πιο ανοιχτά. Όταν το ίδιο το κόμμα έχει τέτοιους εκπροσώπους. Είναι πολύ πιο λογικό, όταν μια κυβέρνηση, έχει εκπροσώπους που εκφράζουν τις ίδιες απόψεις, όταν ο φίλος του Άδωνη Γεωργιάδη, ο οποίος, όταν ανέλαβε στο να βγάλει μάσκες και παραγωγή масκών – έκανε τέλος πάντων μια συνεργασία – είχε από πίσω την αφίσα της ναζιστικής ολυμπιάδας. Δεν είναι λογικό τα φίδια να βγουν από τη φωλιά τους; Και να μπορέσουν να εκφραστούν πιο άνετα; Νομίζουν ότι εξουσιάζουν οι ίδιοι. Που εξουσιάζουν. Η αστυνομία για ποιο λόγο άρχισε να αυθαιρετεί; Τόσο έντονα; Πράγματα τα οποία δε γράφονται και δεν αναφέρονται ούτε στις ειδήσεις. Όλες τις καλλιτεχνικές καταλήψεις, τι έγινε; Πώς τις άδειασαν; Με ζύλο και βία τις άδειασαν, ήμουν σε μία από αυτές». Αντίστοιχα και η ερωτώμενη Νο. 4 θεωρεί ότι σαν πολίτες «δε διαφέρουμε όσο και να κράζουμε το κομμάτι των αστυνομικών, δεν διαφέρει και ο λαός ιδιαίτερα. Γιατί και οι αστυνομικοί κομμάτι του λαού είναι, είναι και πολίτες, πέρα ότι ασκούν ένα άλλο δικαίωμα είναι και πολίτες όσο και να θέλουμε, όσο και να υπάρχει κόσμος που στις πορείες και πιάνεται στα χέρια με αυτή τη δύναμη δε διαφέρουμε ιδιαίτερα όταν υπάρχει πρόβλημα, υπάρχει θέμα σε ότι αφορά τη ζωή, υπάρχει θέμα το οποίο αφορά παιδιά είτε είναι μετανάστες, είτε είναι άστεγοι το οτιδήποτε, όταν υπάρχει ένα πρόβλημα θα πρέπει να βοηθήσεις το να κάνεις ένα ανθρώπινο τείχος για να μη μπουν οι μετανάστες στο νησί σου επειδή έχεις κουραστεί να βλέπεις μετανάστες τι σε αλλάζει από τον μπάτσο που πάτησε το λαιμό του Φλόυντ; Ούτε σε κάνει να ξεχωρίζεις από τη Χρυσή Αυγή που σκότωσε το Φύσσα και 7 χρόνια μετά δε μπορεί να βρει την ησυχία του, κανένας από όλους αυτούς που κάνανε κάτι διαφορετικό και κάτι πιο δυνατό, τους εξολόθρευσε να στο θέσω έτσι. Θεωρώ ότι αν λίγο οι έλληνες φεύγαμε από το κομμάτι του οχαδερφισμού και του εγώ είμαι και του εγώ μπορώ καλύτερα και εγώ ξέρω και όλα αυτά και απλά ανοίγαμε

όντως ένα βιβλίο και βλέπαμε την ιστορία μας, λίγα χρόνια πίσω, θα βλέπαμε ότι όταν εμείς ξεριζωθήκαμε και φύγαμε προς τα πάνω, οι ξένες χώρες μας δέχτηκαν. Υπάρχουν έλληνες που μεγάλωσαν στις ανατολικές χώρες γιατί ξεριζώθηκαν από τη δικιά τους και ταυτόχρονα στο ακόμα λίγο πιο κοντινό έχεις τους ανθρώπους που είναι έλληνες που μεγάλωσαν στην Κωνσταντινούπολη και ξεριζώθηκαν από την Κωνσταντινούπολη, να έρθουν πάλι εδώ γιατί τους έδιωχναν οι Τούρκοι και οι Τούρκοι τους έλεγαν Έλληνες φεύγετε τώρα από εδώ και οι έλληνες τους έλεγαν Τούρκους, τουρκόσπορους συγκεκριμένα και δεν τους δέχτηκαν ποτέ. Και όλοι αυτοί οι άνθρωποι του Πόντου αντίστοιχα ποτέ δε μπόρεσαν να μείνουν στη χώρα τους. Και όμως εμείς έχουμε τη νοοτροπία ότι ο έλληνας πάει έξω και τα κάνει καλά και τα κατάφερε και δούλεψε, δεν παύει όμως να πήγαμε σε μια ξένη χώρα με το έτσι θέλω, με μία βάρκα, με δύο βάρκες, με 20 βάρκες να πνίγηκαν άνθρωποι και να μας δεχτήκαν γιατί έτσι πάει, γιατί είσαι άνθρωπος και θέλεις μια φιλοξενία. Δεν γίνεται λοιπόν στο κομμάτι όλο αυτό, να μη το ξέρουμε, να μη το έχουμε στο μυαλό μας και όταν έρχονται οι μετανάστες εδώ, να μη τους δεχόμαστε. Δεν τους θέλεις; Οκ αυτό όμως αφορά το κράτος και τη κυβέρνηση σου στο πως θα τη διαχειριστεί. Εσύ πρέπει σαν άνθρωπος και σαν πολίτης να βοηθήσεις ένα παιδάκι που πνίγεται μέσα στο νερό και όχι να σκάσεις τη βάρκα του και όχι να βάλεις φωτιά στη Μόρια και να η σε νοιάζει. Αν ήμασταν λίγο παραπάνω άνθρωποι και καταλαβαίναμε όντως ότι άλλος δεν έχει, γιατί είναι αυτό, που το πρόβλημα θα σε νοιάζει όταν θα είναι μέσα στο σπίτι σου δεν θα σε νοιάζει όταν θα είναι έξω από τη πόρτα. Ο Μπρεχτ το λέει καθαρά : ότι όταν ήρθαν να πάρουν τον απέναντι εγώ δε μίλησα, όταν ήρθαν να πάρουν τον πιο κάτω εγώ δε μίλησαν, όταν ήρθαν να πάρουν εμένα, δεν υπήρχε κανείς για να μιλήσει. Το πρόβλημα ξεκινάει όταν είναι μέσα στο σπίτι σου. Όταν εσύ δεν έχεις να φας τότε καταλαβαίνεις το μετανάστη. Αλλά ο μετανάστης έχει φάει 5 χρόνια σε μια Μόρια, που δεν έχει να φάει ή γίνονται τέρατα μέσα εκεί τις νύχτες, και εσύ κοιμάσαι ήσυχος στο κρεβάτι σου και λες Παναγία μου, μη μπει κλέφτης. Αυτό το Παναγία μου, μη μπει κλέφτης, όταν ο άλλος γδέρνεται έξω; Δηλαδή ας υπάρχουν τα τέρατα έξω, εγώ είμαι ασφαλής στο δικό μου πλανήτη, στο δικό μου κόσμο, στο δικό μου σπίτι. Οπότε πάλι το κομμάτι της συλλογικότητας ποτέ δε θα υπάρξει. Η βρώμα δε ξεκινάει μόνο από τη κυβέρνηση και τους μπάτσους και την αστυνόμευση ξεκινάει και σε εμάς τους ίδιους. Όταν είσαι βρώμικος, είσαι βρώμικος, δεν θα αλλάξει, θα συνεχίσεις να το κάνεις. Νομίζω ότι σαν χώρα έχουμε πατώσει πάρα πολύ, θα μπορούσαμε, το θέμα της Ελλάδας θεωρώ ότι πάντα ήτανε ότι

δε μπορεί να δεχτεί τη λέξη συλλογικότητα, τη λέξη αγάπη, ότι όποιος και να είσαι από όπου και να είσαι θέλεις μια βοήθεια. Ούτε οι Έλληνες έχουνε πάει στο εξωτερικό και ήτανε οι υπέροχοι, ούτε και οι μετανάστες που έχουνε έρθει εδώ είναι όλοι υπέροχοι αλλά αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να τους πετάξεις σε ένα σάκο ή ότι πρέπει να τους πετάξεις σε μια Μόρια και να τους κάψεις, να τους αφήσεις, να τους εγκαταλείψεις, όταν αντίστοιχα υπάρχουν κράτη τα οποία λένε ότι έχουμε τις δομές για να φιλοξενήσουμε τους 16 χιλιάδες ανθρώπους αυτούς της Μόρια, στο φέρνω σαν παράδειγμα γιατί είναι το πιο πρόσφατο και κάτι το οποίο δεν έχει ακουστεί πουθενά. Ότι αυτές οι χώρες, και οι πολίτες μάλιστα κάποιων συγκεκριμένων χωρών κάνανε διαδηλώσεις για τη Μόρια και ζήτησαν τους ανθρώπους αυτούς στη χώρα τους και ούτε η δική τους κυβέρνηση το έδειξε, ούτε η δική μας αντίστοιχα. Θεωρώ ότι πάνω απ' όλα πρέπει να λέγεσαι άνθρωπος. Και αυτό, δεν υπάρχουν δηλαδή, ούτε είναι καλός Πακιστανός ή Ιρανός ή Αλβανός ή Έλληνας αλλά ούτε και κακός αντίστοιχα. Είμαστε άνθρωποι και επειδή πάντα ο ένας θα τρώει τον άλλο, γιατί αυτό έχει μάθει το ανθρώπινο γένος, δεν φροντίζουμε να υπάρχει μια ισορροπία.»

«...Στο τέλος θα σας νικήσουν. Αργά ή γρήγορα θα δουν τι είστε και θα σας ξεσκίσουν. Το πιστεύω.. Το ξέρω ότι θα αποτύχετε. Υπάρχει κάτι στο σύμπαν – δεν ξέρω τι, ένα πνεύμα, μια αρχή – που δεν θα υπερνικήσετε ποτέ... Δεν ξέρω... Το πνεύμα του Ανθρώπου» (Οργουελ, 1999). Κρίνεται σκόπιμο σε αυτό το σημείο να αναφερθούν οι απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με το «εφόδιο» εκείνο που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τη κοινωνία των πολιτών για ένα πιο ευοίωνο μέλλον. Η ερωτώμενη Νο 4 λοιπόν έχει αναφέρει πόσο σημαντική είναι η συμβολή της γνώσης και της ιστορίας, το πόσο σημαντικό είναι να διευρύνονται οι ορίζοντες του κάθε ατόμου, του πόσο σημαντικό είναι να «απολαμβάνεις και να έχεις γνώση του τι κάνεις και να είσαι καλύτερος άνθρωπος. Εκεί νομίζω στηρίζεται και η ελευθερία βούλησης. Στο να μπορείς να εξελίξεσαι και να γίνεσαι καλύτερος άνθρωπος και στη κοινωνία σου και στον εαυτό σου, να μπορείς να στηρίξεις τον εαυτό σου, να μπορείς να είσαι ένας σωστός σύντροφος ένας σωστός φίλος, όλα αυτά έχουν την ελευθερία βούλησης. Γιατί κυρίως κοιτάμε τη περιουσία σε όλα αυτά και όχι την ουσία. Η μία λέξη συνδέει την άλλη. Θεωρώ ότι είναι σημαντικό να έχεις ελευθερία βούλησης και να την αναπτύσσεις και να ψάχνεις τι είναι αυτό που σε ενοχλεί μέσα σου και όχι απλά να πηγαίνεις επειδή πηγαίνει ένα ρεύμα ή ένα κίνημα ή μια τάση.» Αντίστοιχα και η ερωτώμενη Νο. 3 υποστηρίζει ότι τη μεγαλύτερη δουλειά τη κάνει ο κάθε άνθρωπος

προσωπικά με τον εαυτό μου, θεωρεί ότι «η κοινωνική μόρφωση παίζει κυρίως ρόλο, στη διαμόρφωση της όποιας αντίληψης. Και τη κοινωνική μόρφωση μπορεί να έχεις βγάλει 100 πανεπιστήμια και να μη την έχεις αποκτήσει ποτέ. Νομίζω ότι από τα μεγαλύτερα στελέχη της Χρυσής Αυγής, ήταν ο Παπάς, που αν δεν κάνω λάθος, ήταν δικηγόρος. Άρα λοιπόν, ναι ήταν μορφωμένος, δεν ήταν αμόρφωτος, την κοινωνική μόρφωση όμως δε μπόρεσε να την κατακτήσει αυτός ο άνθρωπος και αν εξετάσουμε το ναζιστικό καθεστώς, στους κόλπους του είχε γιατρούς, είχε δικηγόρους, είχε επιστήμονες που όμως κάτι πήγε λάθος με αυτούς» Η έλλειψη παιδείας φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στους υπόλοιπους δύο συμμετέχοντες. Ο ερωτώμενος Νο 1 αναφέρει ότι, «όταν κάποιος μαθητής πηγαίνει στο σχολείο του δίνουν ένα πρότυπο καλού μαθητή. Ότι θα πρέπει να διαβάζει, να κάνει τα μαθήματα του, να προσέχει στο μάθημα. Σωστά; Όταν κάποιος νεαρός πάει στρατιώτης του δίνουν και εκεί ένα πρότυπο καλού στρατιώτη. Να είναι γυαλισμένες οι αρβύλες του, να υπακούει στους αξιωματικούς, και διάφορα τέτοια άλλα. Σωστά; Το πρότυπο του καλού ψηφοφόρου πες μου εσύ τώρα ποιο είναι;. Που δεν το διδάσκουν ποτέ και πουθενά. Το πρότυπο του καλού ψηφοφόρου είναι όταν ψηφίζουμε ξέρω εγώ, όλα τα κόμματα βγάζουν μια, ένα πρόγραμμα. Όταν εγώ ας πούμε ψηφίζω Ένωση Κεντρώων έχει ένα πρόγραμμα. Το πρόγραμμα που θα ακολουθήσει όταν εκλεγεί. Ο καλός ψηφοφόρος είναι υποχρεωμένος να έχει τα προγράμματα όλων των κομμάτων, άσχετα πόσα είναι. Θα πρέπει να τα έχει σπίτι του. Έτσι ώστε αν δεν το έχει ψηφίσει και έχει εκλεγεί αυτό το κόμμα που δεν έχει ψηφίσει, να έχει το βιβλιαράκι που λέει τι θα κάνει. Και ανάλογα με το τι θα κάνει την τετραετία να σημειώνει με τικ τι έχει κάνει. Ποιος ξέρει αυτό το πρότυπο; Κανένας. Κανένας, το πρότυπο του καλού ψηφοφόρου. Αυτό είναι το πρότυπο του καλού ψηφοφόρου. Να έχεις το βιβλιαράκι με το τι θα κάνουν τα τέσσερα χρόνια που θα εκλεγούμε και σημειώνεις τικ και πώς. Ποιος το έκανε; Κανένας. Οι μισοί Έλληνες αν το κάναμε αυτό έφτανε φίλε. Έφτανε. Αλλά δεν το διδάσκουν πουθενά και κανένας. Κανένας.» Ακολούθως η ερωτώμενη Νο 2. επισημαίνει του πόσο σημαντική είναι η παιδεία στον κάθε άνθρωπο, «αν πραγματικά ο άνθρωπος θελήσει να αλλάξει μια κατάσταση και να κάνει μια επανάσταση, μπορεί να την κάνει. Προσπαθούν να δηλητηριάσουν τη σκέψη μας, το μυαλό μας, τη καθημερινότητα μας, και να μην έχουμε βούληση. Να είμαστε συνεχόμενα κοιμισμένοι. Και αποσυντονισμένοι.»

Κεφάλαιο 6ο: Σύνοψη Ανάλυσης

Μέσα από την ανάλυση των ημιδομημένων συνεντεύξεων αναδύθηκαν κυρίως έξι εννοιολογικές κατηγορίες: 1. Τα Μ.Μ.Ε. ως μέσο προπαγάνδας και χειραγώγησης, 2. Δημοκρατική κυβέρνηση ή απολυταρχικές πρακτικές, 3. Η έλλειψη της ελευθερίας κυριαρχεί σε όλες τις πτυχές του ανθρώπινου βίου, 4. Τα ανθρώπινα δικαιώματα υπό εξαφάνιση 5. «Υπάρχει όπως υπάρχει και εγώ;» «-Εσύ δεν υπάρχουν;», 6. Η λήθη κυριαρχεί και η ταυτότητα συρρικνώνεται.

Όσον αφορά τη πρώτη κατηγορία, από την ερμηνεία των συνεντεύξεων, αναδεικνύεται ότι ο τρόπος που παρουσιάζονται τα γεγονότα από τα μέσα είναι καθοδηγούμενα και κατασκευασμένα. Συγκεκριμένα απορρίπτεται η χρήση της τηλεόρασης καθώς μέσω αυτής εξυπηρετούνται οι πολιτικές σκοπιμότητες της κυβέρνησης. Επιπρόσθετα, εκτός από την κατασκευή των γεγονότων επικρατεί τόσο η παραποίηση όσο και η αποσιωποίηση σημαντικών γεγονότων που έχουν ως σκοπό να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη.

Η επόμενη κατηγορία που αφορά την δημοκρατική κυβέρνηση ή απολυταρχικό καθεστώς αναφέρεται στο γεγονός ότι η σημερινή κοινωνία κυβερνάτε από ένα κόμμα που μπορεί να αυτοαποκαλείται δημοκρατικό όμως επί της ουσίας έχει ακροδεξιές επιρροές. Χαρακτηρίστηκε ως χούντα και φασισμός όχι μόνο από τις πρακτικές που ακολουθεί όσον αφορά τον περιορισμό του ιού αλλά και για τις πρακτικές που ακολουθεί στα καίρια ζητήματα όπως είναι το εργασιακό και το σύστημα υγείας. Αμέσως μετά αναλύεται η κατηγορία, η έλλειψη της ελευθερίας κυριαρχεί σε όλες τις πτυχές του ανθρώπινου βίου. Η έννοια της ελευθερίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους. Στη συγκεκριμένη θεματική αναφέρθηκε η ελευθερία ως περιορισμός προς την μετακίνηση, ως ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης καθώς και στην ολότητα της ως ελεύθερος άνθρωπος. Οι δύο προηγούμενες κατηγορίες πλαισιώνονται και από την τέταρτη η οποία έχει τον τίτλο, τα ανθρώπινα δικαιώματα υπό εξαφάνιση. Μια δημοκρατική κοινωνία εμπεριέχει την ελευθερία, την ισότητα, την δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την αλληλεγγύη, την δικαιοσύνη. Η συγκεκριμένη κοινωνία με βάση την ερμηνεία των συνεντεύξεων δεν εμπεριέχει τα δημοκρατικά ιδεώδη. Και χωρίς αυτά δεν μπορούμε να μιλάμε για μια δημοκρατική διακυβέρνηση. Επιπρόσθετα, υπάρχει μια λεπτή γραμμή, από την μια πλευρά τοποθετείτε το δημόσιο συμφέρον της ασφάλειας και από την άλλη τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες των

πολιτών. Πρόκειται για ένα κοινωνικό συμβόλαιο μέσω του οποίου η επίτευξη της ασφάλειας θα έπρεπε να πραγματοποιείται μέσα στο πλαίσιο της ελευθερίας. Είναι εμφανές, σύμφωνα με την επεξεργασία των δεδομένων, ότι η κυβέρνηση εξυπηρετεί πολιτικά συμφέροντα, ακολουθεί στοχευμένες αποφάσεις όπου έχουν στο επίκεντρο τις ανάγκες τους και όχι τους πολίτες, καταπατώντας όλα αυτά τα δημοκρατικά ιδεώδη.

Η πέμπτη κατηγορία, έχει υιοθετήσει έναν διάλογο από το «1984», «Υπάρχει όπως υπάρχω και εγώ;», «-Εσύ δεν υπάρχουν;» Ο εν λόγω διάλογος πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων που υποβάλλεται ο πρωταγωνιστής. Ουσιαστικά, περιγράφει με ένα ξύλινο λόγο, ότι ο άνθρωπος για την κυβέρνηση του «Μεγάλου Αδερφού» δεν υπάρχει. Η ανάλυση των συνεντεύξεων υπέδειξε ότι το άτομο για την κυβέρνηση, για την εκάστοτε κυβέρνηση, αποτελεί ένα στατιστικό στοιχείο καθώς και ότι η ατομικότητα έχει εξαλειφθεί. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα, ότι για πρώτη φορά οι άνθρωποι που έχουν χάσει τη ζωή τους από τον νέο ιό, μετριούνται ζωντανά στην τηλεόραση. Επικρατεί μια τρομολαγνία όσον αφορά την παρουσίαση του κορωνοϊού και ο φόβος του θανάτου, μέσω του οποίου, οι άνθρωποι παραμένουν πειθήνιοι και ακολουθούν τα «ακραία» μέτρα της κυβέρνησης. Χρησιμοποιείται ο φόβος, ως μορφή βίας με σκοπό να κυριαρχήσει στη μάζα και να παραμείνει αποπροσανατολισμένη από τους πραγματικούς σκοπούς της κυβέρνησης. Όποιος θα παρεκκλίνει από αυτό που ονομάζεται έννομη συμπεριφορά, θα περιθωριοποιείται και αν δεν συμμορφωθεί θα φυλακιστεί. Η εν λόγω κατηγορία ολοκληρώνεται με τα συναισθήματα των συνεντευκτών όπου χαρακτηρίζονται από αβεβαιότητα, ανασφάλεια, θλίψη και απελπισία, τόσο για την υπάρχουσα κατάσταση όσο και για το άμεσο μέλλον.

Η έρευνα ολοκληρώνεται με την έκτη κατηγορία, η οποία είναι, η λήθη κυριαρχεί και η ταυτότητα συρρικνώνεται. Εδώ επικρατεί η άποψη ότι σαν λαός δεν γνωρίζουμε την ιστορία μας με αποτέλεσμα να μην έχουμε και ταυτότητα. Η άγνοια και η ημιμάθεια αυτής, αλλοιώνει τη μνήμη και την ταυτότητα του ατόμου έχοντας ως αποτέλεσμα να επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος. Για την κυριαρχία της λήθης και της επικράτησης του «έλεγχου της πραγματικότητας» χρησιμοποιούνται «όπια», τα οποία κρατάνε τους πολίτες αποπροσανατολισμένους. Χαρακτηριστικό ακόμα της συγκεκριμένης θεματικής είναι ότι η κοινωνία των πολιτών δεν χαρακτηρίζεται από συναισθήματα αλληλεγγύης και από τις αρχές του ανθρωπισμού,

παρά μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Παρατηρείτε μια έξαρση των ρατσιστικών επιθέσεων οι οποίες ενισχύονται από την κυβέρνηση είτε ως προς το κομμάτι καταπολέμησης του αόρατου εχθρού (Covid-19) και της τήρησης των μέτρων στο εσωτερικό της κοινωνίας, είτε ως προς την εξάλειψη του «εξωτερικού εχθρού», των μεταναστών. Πανάκια για την θωράκιση της κοινωνίας, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες είναι η παιδεία, η γνώση και η απόκτηση της κοινωνικής μάθησης, όπου μέσω αυτών το άτομο θα εξελιχθεί, θα σπείρει τον καρπό της εξέλιξης φροντίζοντας το ώστε να γίνει δέντρο, απομακρυσμένο από τη χρήση οπίων.

-Αντί Επιλόγου-«Πολεμώντας για τη νέα Χαραυγή»-

Κλείνοντας, επιλέχθηκε ως επικεφαλίδα, ο τελευταίος τίτλος κεφαλαίου από την Διακήρυξη Ιδεολογίας του Κόμματος της Χρυσής Αυγής, που συντάχθηκε και αναρτήθηκε, το 1982. Αν και το περιεχόμενο είναι τελείως διαφορετικό, στην παρούσα, χρησιμοποιείται για να εκφράσει την ανησυχία που δημιουργούν οι τελευταίες εξελίξεις που επικρατούν στον ελλαδικό χώρο υπό την κυβέρνηση όχι της Χρυσής Αυγής, αλλά ενός δεξιού κόμματος που πρεσβεύει την Δημοκρατία, την Ισότητα, την Αξιοπρέπεια, τα Ανθρώπινα δικαιώματα και την Κοινωνική Δικαιοσύνη.

Εβδομήντα χρόνια πριν, γράφτηκε ως αποκύημα επιστημονικής φαντασίας το «πολιτικό θρίλερ», «1984» από τον Τζόρτζ Όργουελ. Στην αρχή κιάλας του έργου ο πρωταγωνιστής αποτυπώνει, «4 Απριλίου 1984. Χθες βράδυ στο σινεμά. Όλο πολεμικά έργα, ένα πολύ καλό, έδειχνε ένα πλοίο γεμάτο πρόσφυγες που βομβαρδιζόταν κάπου στη Μεσόγειο. Οι θεατές διασκέδαζαν πολύ με τα πλάνα ενός μεγαλόσωμου, χοντρού ανθρώπου που προσπαθούσε να ξεφύγει κολυμπώντας από ένα ελικόπτερο τον κυνηγούσε, πρώτα, τον έβλεπε να τσαλαβουτάει στα νερά... ύστερα, ανάμεσα από ριπές των πολυβόλων... γέμισε τρύπες η θάλασσα..βυθίστηκε. Οι θεατές ούρλιαζαν από τα γέλια όταν βυθιζόταν. Ύστερα είδαμε μια σωστική λέμβο με παιδιά. Μια ηλικιωμένη γυναίκα, μπορεί να ήταν εβραία, καθόταν στη πλώρη με ένα αγοράκι περίπου τριών χρονών. Στρίγκλιζε από φόβο και έκρυβε το κεφαλάκι του από φόβο. Είχε μελανιάσει. Τότε το ελικόπτερο έριξε πάνω τους μια βόμβα είκοσι κιλών με μια τρομαχτική λάμψη και η βάρκα έγινε συντρίμια. Μετά έδειξαν μια θαυμάσια λήψη ενός παιδικού χεριού που εκτοξεύτηκε ψηλά στον αέρα. και ακούστηκαν πολλά χειροκροτήματα από τις θέσεις των μελών του κόμματος [...]» (Όργουελ, 1999)

1 Μαρτίου 2020. Σήμερα το πρωί στο λιμάνι της Θέρμης Μυτιλήνης, αφίχθη σωστική λέμβος προσφύγων, στο σύνολο τους ήταν 50 άτομα, ανάμεσα τους γυναίκες και παιδιά. Σε μια χώρα που καυχείται για την φιλοξενία, τον πολιτισμό της και την ανθρωπιστική της διάσταση παρατηρήθηκε μια εξαπόλυση μίσους. Φράσεις όπως «Ρίξ' τους στη θάλασσα», «η βάρκα να τρυπήσει», «με τα μωρά έρχονται επίτηδες», «να μην ήσουν γκαστρομένη – Κουνέλες», «τα μωρά τους να τα σκεφτούνε αυτοί. Όχι εμείς», από μερίδα κατοίκων που είχαν συγκεντρωθεί σε στοιχημένη γραμμή ώστε να αποτρέψουν την αποβίβαση των ξένων στοιχείων στη «γη» των προγόνων τους. Στη γη που τους ανήκει δικαιωματικά, ως σύγχρονοι φύλακες της

εθνικής κυριαρχίας και του πολιτισμού, της Πατρίδας. «Αγανακτισμένοι πολίτες» με ρατσιστική και φασιστική ρητορική χυδαιολογούν εναντίον των προσφύγων, απαγορεύοντας τους ως αυτόκλητοι συνοριοφύλακες να αποβιβαστούν στην ακτή. 23 Σεπτεμβρίου του 2020, έπειτα από την καταστροφή της Μόριας, στα Καμμένα Βούρλα, επαγγελματίες και κάτοικοι εμπόδισαν την διέλευση φορτηγού στο ύψος της εθνικής οδού, όπου μετέφερε τρόφιμα και κλινοσκεπάσματα για τριάντα εννιά ασυνόδευτα προσφυγόπουλα, όπου φιλοξενούνται προσωρινά σε ξενοδοχείο που συνεργάζεται με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, πριν μεταγκατασταθούν σε άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες. Είναι εμφανές ότι ο άνθρωπος δεν έχει πρόσωπο, καταλύεται η υπόσταση του, αποτελεί μέρος της μάζας και δεν υπάρχει κανένα εξατομικευμένο στοιχείο γι' αυτήν, είναι απλά ένα στατιστικό. Κανένας άνθρωπος δεν είναι «λαθραίος, πρόκειται για μητέρες, εργαζόμενες ή μη, κόρες και σύζυγοι, άντρες, πατέρες και παιδιά που έχουν μια ιστορία και όχι απλά την ιδιότητα του πρόσφυγα ή του μετανάστη.

Πρόσφατα, για την τήρηση της νομιμότητας, για την προστασία των πολιτών αναφορικά με τα μέτρα κατά κορωνοϊού, δημοσιεύθηκε εγκύκλιος από τον εισαγγελέα του Άρειου Πάγου, όπου προβλέπει ποινές για το «κίνημα κατά της μάσκας». Αναφορικά περιλαμβάνει τη διέγερση σε ανυπακοή όπου αφορά τη δημόσια προτροπή των συμπολιτών στη μη τήρηση των μέτρων και η οποία μπορεί να διακινηθεί και μέσω του διαδικτύου, προβλέπεται ποινή φυλάκισης, με τη διαδικασία του αυτόφωρου και τη σύλληψη του αντιρρησία. Η επόμενη αφορά τη διάδοση ψευδών ειδήσεων με σκοπό να προκαλέσει φόβο σε αόριστο αριθμό ατόμων και αφορά και πάλι το διαδίκτυο, καθώς και τη παραβίαση των μέτρων για τη διάδοση μεταδοτικών ασθενειών. Τα ανωτέρω είναι μόνο μερικά από αυτά που επικρατούν στον ελλαδικό χώρο.

Μπορεί να μην έχει εγκαθιδρυθεί ένα απολυταρχικό καθεστώς στη χώρας μας, μπορεί φαινομενικά να αποφύγαμε τον κίνδυνο της Χρυσής Αυγής, όμως το μέλλον προμηνύεται δυσοίωνο. Πρακτικές και δράσεις που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, συνθήματα κατά του «αλλοδαπού – ξένου» και όχι εθνικού στοιχείου διακρίνονται και σήμερα, όχι μόνο στο συγκεκριμένο πολιτικό μόρφωμα, αλλά στη σημερινή Δημοκρατική κοινωνία. Η εθνική κυριαρχία, η κατάλυση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ο πόλεμος για την Πατρίδα, ο φανατισμός και οι επιθέσεις κατά των «εσωτερικών εχθρών» θα μπορούσε να πει κανείς ότι βγαίνει μέσα από τις ιδεολογίες

του Κόμματος της Χρυσής Αυγής. Συγκαλυμμένες ακροδεξιές θέσεις υπό το πέπλο και τη νομιμοποίηση του Δημοκρατικού και νομιμοποιημένου; Αγανάκτηση; Λήθη; Αναβίωση του παρελθόντος; Ή εγκαθίδρυση μιας δυστοπικής κοινωνίας; Όποια και αν είναι η ερμηνεία, το σίγουρο είναι ότι: Έλληνα ξεχνάς, ο πόλεμος δεν είναι ειρήνη, η ελευθερία δεν είναι σκλαβιά και η άγνοια δεν είναι δύναμη. Στις δολοφονικές επιθέσεις και στη χρήση βίας της οργάνωσης δεν μίλησες - αντιθέτως την επιβράβευσες με την ψήφο σου- στην δολοφονική επίθεση του Ζακ επίσης, θεώρησες ότι απλά προστάτευαν την περιουσία τους, τώρα φωνάζεις για την Πατρίδα, προπηλακίζεις και δεν σε πειράζει να χυθεί το αίμα των εχθρών και ας βρίσκεσαι μέσα σε ένα κλουβί για να προστατευτείς.

«Αίμα, Τιμή και η Νέα Αυγή(;)»

Βιβλιογραφία

- Αληθινός, Ε., *Οι λέξεις και το νόημα τους, στη δυστοπική κοινωνία, αναρτημένο στο athens.indymedia, 2014*
- Ζαν – Κλώντ , Μ., μτφρ. Ν. Μαλλιάρης, Ν., *Τζορτζ Όργουελ. Ένας συντηρητικός Αναρχικός. Σχετικά με το «1984», Αθήνα, Μάγμα, 2018*
- Ιωσηφίδης, Θ., *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα, Κριτική, 2008.*
- Καλλινικάκη Θ., *Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας, Αθήνα, Τόπος, 2010*
- Κανέλος Ευστ. Μ., *Η θεωρία της αλλοτρίωσης στον Τζώρτζ Όργουελ και η σύγχρονη αλλοτρίωση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Η υπέρβαση της ορθόδοξης επικοινωνιακής θεολογίας, Αθήνα, Διδακτορική Διατριβή, 2018*
- Κουντέρα, Μ., μτφρ, Χάρης Η.,Γ., *Το βιβλίο του γέλιου και της λήθης, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 2011*
- Κυριαζή, Ν., *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2009*
- Κυριαζής, Α., *Ο άνθρωπος που προέβλεψε το δυστοπικό μέλλον μας, αναρτημένο στο <http://www.youmagazine.gr>, στις 7/6/2017*
- Λυδάκη Α., *Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας, Αθήνα, Καστανιώτης, 2001*
- Μάντογλου, Α., *Κοινωνική Μνήμη - Κοινωνική Λήθη, έκδηλες και λανθάνουσες μορφές κοινωνικής σκέψης, Αθήνα, Εκδόσεις Πεδίο, 2010*
- Μάντογλου, Α., *Μνήμες: Ατομικές – Συλλογικές – Ιστορικές, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2012*
- Μαραγκίδου, Μ., *Αυτό είναι το Πραγματικό Καταστατικό της Χρυσής Αυγής, αναστημένο στο <https://www.vice.com/gr/article/zm38ny/ayto-einai-to-pragmatiko-katastatiko-ths-xryshs-ayghs>, στις 3/10/2017*
- Μιχαλολιάκος, Γ. Ν., *Η εξομολόγησις ενός εθνικού, Αθήνα, εκδόσεις Ελεύθερη Σκέψις, χ.χ.*

Μποζώνη, Α., *Η λογοτεχνία της Δυστοπίας*, αναρτημένο στο pentalia.blogspot.com, 2017

Νικολοπούλου – Σκαρβέλη Γ, «Γλώσσα και Ολοκληρωτισμός» Μέρος Α., περιοδικό *Ακτίνες*, έτος 77^ο, Μάρτιος – Απρίλιος 2014, τ. 744, σ. σ. 64 – 68

Νικολοπούλου – Σκαρβέλη Γ., «Γλώσσα και Ολοκληρωτισμός» Μέρος Β., περιοδικό *Ακτίνες*, έτος 77^ο, Μάιος - Ιούνιος – Απρίλιος 2014, τ. 744, σ. σ. 100 - 104

Νόβα-Καλτσούνη, Χ., *Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Ανάλυση δεδομένων με τη χρήση του SPSS 13*, Αθήνα, Gutenberg, 2006

Όργουελ, Τζ., μτφρ. Ν. Μπάρτη, 1984, Αθήνα, Εκδόσεις Κάκτος, 1999

Παπαγεωργίου Γ., *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Τυποθήτω, 1998

Παπαρίζος Α., «Η γοητεία της Ολοκληρωτικής Ταυτότητας: Θρησκεία και βία», στο *Σύγχρονες Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, τιμητικός για τον Α. Μαγγανά, εκδόσεις Παπαζήση, Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2018, σ. σ. 959 – 975.

Πολυκανδριώτη Ο., «Μνήμη και Ταυτότητα. Παρατηρήσεις σε ορισμένα κείμενα της ελληνικής διασποράς στη Γαλλία τον 20^ο αι.», στο *Σύγκριση 13*, 2002

Τσακαλόγιαννης, Π., *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία: Από τη Βασίλλη στον 21^ο Αιώνα*, β. τόμος, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2009

Φουκώ, Μ., μτφρ. Χατζηδήμου Κ., Ράλλη Ι., *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της Φυλακής*, Αθήνα, εκδόσεις Ράππα., 1989

Χασαπόπουλος, Ν., *Χρυσή Αυγή. Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια*, Αθήνα, εκδόσεις Λιβάνη, 2013

Χρυσή Αυγή, «*Διακήρυξη Ιδεολογίας*», 1982

Ψαρράς, Δ., *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*, Αθήνα, εκδόσεις Πόλις, 2012

Ψαρράς, Δ., *Το Κρυφό Καταστατικό της Ναζιστικής Οργάνωσης Χρυσή Αυγή*, αναρτημένο στο <http://archive.efsyn.gr/?p=123425> στις 29/9/2013

Ξενόγλωσση

Bail, P., Sexuality as Rebellion in George's Orwell's 1984 (1949) στο J. Fisher and E.S. Silber (edit)., *Women in literature: Reading through the lens of gender*, Greenwood Press, 2003, p.p. 215-217

Bounds, P., *Orwell and Marxism: The political and cultural thinking of George Orwell*, London and New York, I.B. Tauris, 2009.

Burgess, A. (χ.χ)., *Dystopias: Burgess and George Orwell*» στο www.antonyburgess.org

Carrol, L., *Η Αλίκη στη χώρα των Θαυμάτων*, μτφ Καρακώτσογλου Τ., Αθήνα, Εκδόσεις Καρακώτσογλου, 2015

Conant, J., *Rotry and Orwell on Truth* στο A. Cleanson, J.Coldsmith, M.C. Nussbaum, *On ninetheenth Eighty Four. Orwell and our future*, Princeton and Oxford, Princeton Univercity press, 2005, p.p. 86 – 111.

Giroux, H. A., *Dangerous thinking in the age of new authoritarianism*, London, Paradigm Publishers, 2015

Goff, J., *Ιστορία και μνήμη*, (Επιμ). Γάζη Ε., μτφρ: Κουμπούρλης Γ, Αθήνα, Εκδόσεις Νεφέλη, 1998

Halbwachs, M., *Η συλλογική μνήμη*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2013

Kidd, S. A., *The role of qualitative research in psychological journals*, *Psychological Methods*, 7(1), 126-138. DOI: 10.1037//1082-989X.7.1.16, 2002

Linderman, S. A., μτφ. Χρηστίδης Γ., *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης: Από το 1815 μέχρι σήμερα*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική, 2014

Mason, J., *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα, Πεδίο, 2011.

Μορέν, Ε., μτφ. Δ. Δημουλάς, *Κοινωνιολογία*, Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2001

Orwell , G., *The collected Essays Journalism and letters of George Orwell Volume 2, My country right or left 1940 – 1943*, edited by Orwell S. and Angus I., Harvest, Harcourt Brace Jovanich Inc, 1971

Orwell , G., *What is fascism?*, Tribune, GB- London, 1944

Orwell, G., «*Why I Write*», London, Gangrel, 1946

Patton, M., *Qualitative evaluation and Research Methods*, United States of America, SAGE Publications, 1990

Robson, C., (μτφ.) Νταλάκου, Β. & Βασιλικού, Κ., *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*, Αθήνα, Gutenberg, 2010

Διαδικτυακές Πηγές:

eReportazTeam, (2013), «Τι σημαίνει το “Führerprinzip” που αποδίδεται στον Αρχηγό», αναρτημένο στο <https://www.ereportaz.gr/ti-simeni-to-fuhrerprinzip-pou-apodidete-sto/>, στις 30/9/2013

<http://antiparakmi.blogspot.com/2014/05/cyprus-gay-pride-31-2014-1500.html>

<https://athens.indymedia.org/post/1385937/>

<http://www.xrisiavgi.com/enimerosi/view/maiandros-to-emblhma-mas>

<http://www.xrisiavgi.com/kinima/ideologia>

www.inewsgr.com

www.politeia.gr

www.wikipedia.gr σχετικά με την έννοια της Δυστοπίας

Resistance-hellas.blogspot.gr

